

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SEZAI KARAKOÇ'UN ŞİİR ve HİKÂYELERİNDE ŞEHİR ve MEDENİYET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİKRİ KULA

İSTANBUL 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SEZAI KARAKOÇ'UN ŞİİR ve HİKÂYELERİNDE ŞEHİR ve MEDENİYET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİKRİ KULA

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

İSTANBUL 2016

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Fikri KULA'nın "Sezai Karakoç'un Şiir ve Hikâyelerinde Şehir ve Medeniyet" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Murat KOÇ
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. Ahmet Cüneyt ISSI
Üniversitesi İstanbul Medeniyet Üniversitesi

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 02 / 05 / 2016 tarih ve 2016 / 09 - 05 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VI
1.Giriş.....	1
1.1.Şehir ve Medeniyet.....	1
1.1.1.Şehirlerin Kurulmasında Rol Oynayan Etkenler.....	4
1.1.2.Şehir ve Sosyo-Kültürel Yapı.....	5
1.1.3.Şehir ve Mimari.....	6
1.2.Sezai Karakoç'un Şehir ve Medeniyete Dair Görüşleri.....	7
2.Sezai Karakoç'un Şiir ve Hikâyelerinde Şehir ve Medeniyet.....	14
2.1.Medeniyete Açılan Kapı Olarak Kasaba.....	14
2.2. Medeniyetin Kurucu ve Koruyucusu Olarak Şehir.....	16
2.3.Savaş, İşgal ve Doğal Afetler Karşısında Şehir.....	37
2.4.Şehrin Manevi Yapısında Tarihî Eserler.....	56
2.5.Şehir ve İnsan.....	73
2.6.Modernleşme Karşısında Şehir.....	78
2.7.Farklı Medeniyetlerin Yansıtıcısı ve Yansıma Alanı Olarak Şehir.....	98
SONUÇ.....	108
KAYNAKÇA.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	121

ÖNSÖZ

Sezai Karakoç, Türk edebiyatı ve fikir dünyasında önemli şahsiyetlerden biridir. Onun fikir yazılarında edebiyatçı kimliği, edebî eserlerinde de düşünür yönü kendisini açıktan hissettirir. Karakoç'un düşünce yazılarında savunduğu ya da karşı çıktığı görüşlerin edebî eserlerine sanatkârane üslupla yansıdığı görülür. Şehir ve medeniyet kavramları arasında kopmaz/organik bir bağ olduğunu savunan Sezai Karakoç, bu kavramlara ilişkin görüşlerini birçok düşünce yazısında ifade ettiği gibi, edebî eserlerinde de bu kavramları benzer bakış açısıyla işler.

Sezai Karakoç hakkında daha önce birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların her biri birbirini tamamlayıcı nitelikte olmakla birlikte, çok yönlü ve farklı okumalara müsait olan Karakoç hakkında daha birçok çalışma(lar) yapılacağı muhakkaktır. Sezai Karakoç'un engin bakış açılı ve özgün medeniyet görüşü başlı başına bir araştırma konusudur. Karakoç'un medeniyet kavramına bakışı ve yüklediği anlam, Volkan Binici'nin *Sezai Karakoç'ta Medeniyet Kavramı* çalışmasında ayrıntılı biçimde irdelenmektedir. Sezai Karakoç'un eserlerinde şehir ve medeniyet kavramlarının nasıl işlendiği daha önce yapılan bazı çalışmalarda ilgili bağlamlarda da söz konusu edilmekle birlikte, bu kavramların onun şiir ve hikâyelerinde ne şekilde ele alındığı bir bütün hâlinde değerlendirilmemiştir. Bu çalışmada Sezai Karakoç'un şehir ve medeniyet kavramına bakışı üzerinde durulup, şehir ve medeniyet ilişkisinin şiir ve hikâyelerine nasıl yansıdığı incelenmektedir.

Çalışma, şair/yazarın şiir ve hikâyeleriyle sınırlı tutulmakla birlikte, düşünce yazıları/kitapları, özellikle de hatıraları dikkatle okunup Karakoç'un şehir ve medeniyet kavramlarına nasıl baktığı tespit edilmiştir. Böylece şiir ve hikâyeler, düşünce yazılarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Yine şehir ve medeniyet kavramlarına ilişkin teorik kitap ve yazılardan da yararlanılarak tezin disiplinler arası bir çalışma olması hedeflenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde şehir ve medeniyet kavramları tanımlanıp bu kavramlar arasındaki ilişki açıklanmaya çalışıldı. Geçmişten bugüne şehirlerin kurulmasında rol oynayan etkenler özlü biçimde anlatıldıktan sonra, şehirlerin sosyo-kültürel yapısını oluşturan unsurlar ve şehirlerin mimarileri hakkında genel bilgi verildi. Sonra da Sezai Karakoç'un şehir ve medeniyete dair görüşleri aktarıldı.

Çalışmanın gövde metnini oluşturan kısımda şehrin medeniyet kurucu ve koruyucusu olma vasfı, şehir ve insan ilişkisi, tarihî eserlerin şehrin manevî yapısındaki rolü, modernleşme karşısında şehir, savaş, işgal ve doğal afetlerin şehre olumsuz tesiri, farklı

medeniyetlerin şehirdeki yansıması gibi hususların şiir ve hikâyelerde nasıl ele alındığı metinlerden örneklerle açıklanmaya çalışıldı.

Çalışmada şiir kitaplarının ayrı ayrı baskıları yerine, bir bütün hâlinde yayımlanan *Gün Doğmadan* adlı eser esas alınıp, eserde şehir ve medeniyet ilişkisinin nasıl işlendiği bilimsel bir yaklaşımla yorumlanmaya çalışılmıştır. Hikâyeler incelenirken ise *Meydan Ortaya Çıktığında* ve *Portreler* adlı hikâye kitapları incelenerek şehir ve medeniyet ilişkisinin işlendiği hikâyeler değerlendirilmiştir. Karakoç'un düşünce yazılarının hepsinin okunmasına dikkat edilmiş, özellikle *Diriliş* dergisi dikkatle taranarak şehir ve medeniyet kavramlarının söz konusu edildiği metinlerden de yararlanılmıştır. Karakoç'un şehir ve medeniyet ilişkisine yoğunluk verdiği hatıraları henüz kitap olarak yayımlanmadığı için bu yazıların yayımlandığı *Diriliş* dergisi kaynak olarak kullanılmıştır.

Bu konuyu çalışmamı destekleyen, ilgili kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan kıymetli hocam Prof. Dr. Orhan Okay ve Yrd. Doç. Dr. Âlim Kahraman'a şükranlarımı sunarım. Akademik hayata adım atmama vesile olan ve tez çalışma sürecinde gerekli yardımları esirgmeden rehberlik eden saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Güneş'e sonsuz teşekkür ederim. Çalışma boyunca sürekli fikir alışverişinde bulunduğum değerli arkadaşım Ufuk Sarıtaş'a ve beni daima destekleyen aileme teşekkür ederim.

FİKRİ KULA
MART, 2016
İSTANBUL

ÖZET

Sezai Karakoç, Türk edebiyatı ve fikir hayatında en önemli şahsiyetlerden biridir. Şehir ve medeniyet kavramlarını çoğunlukla birlikte işleyen Karakoç, şehirleri medeniyetin en önemli yapıtaşlarından biri ve yansıtıcısı olarak görür. Ona göre yekpare bir vücuda benzeyen İslam şehirlerinin arasındaki manevi bağların koparılması adeta İslam medeniyetinin kolunun kanadının kırılmasına benzer. Karakoç'un medeniyet kurucusu olarak ifade ettiği şehirler çoğunlukla İslam medeniyetinin şehirleridir. İslam medeniyetinin en önemli unsurlarından olan camiler ve çeşmeler, Sezai Karakoç'un şiirlerine tarihî, mimari ve metafizik boyutlarıyla da yansır. Karakoç, modern dönemde kadim şehirlerin manevi kimliğini, silüetini ve asli hususiyetlerini kaybetmesine üzüldü ve bu duruma tepki gösterir.

Sezai Karakoç, şehir ve medeniyet ilişkisine şiir ve hikâyelerinde geniş yer verir. Şair, şehir ve medeniyet ilişkisini birçok şiirinde işlemekle birlikte bu hususu en yoğun biçimde işlediği şiir kitabı *Alinyazısı Saati*'dir. Her biri İslam medeniyetinin merkezi konumunda olan Kudüs, Bağdat, Şam, İstanbul gibi kadim şehirlerin onca istila, işgal ya da olumsuz tesire karşın asli hüviyetlerini hâlâ koruduklarını vurgular. *Hızırla Kırk Saat*, *Çeşmeler*, *Gül Mustusu* adlı eserlerinde daha yoğun olmakla birlikte diğer şiir kitaplarında da şehir ve medeniyet ilişkisi dikkate değer bir yer tutar. Karakoç'un hikâyelerinde de şehir ve medeniyet ilişkisini benzer bir yaklaşımla ele aldığı görülür. Bu çalışmada Sezai Karakoç'un şehir ve medeniyet kavramına bakışı üzerinde durulup, şehir ve medeniyet ilişkisinin şiir ve hikâyelerine nasıl yansıdığı incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: şehir, medeniyet, modernleşme, insan, mimari, kültür, değişim, gelenek.

ABSTRACT

Sezai Karakoç is one of the most important people of Turkish Literature and ideology. Karakoç, who often works on city and civilization concepts together, sees cities as one of the most important figures and reflector of the civilization. According to him, cutting off of connections between Islamic Cities that look like a whole body, resembles to breaking of Islamic Civilization's arm. Cities that Karakoç presented as founder of civilization are mostly the cities of Islamic Civilization. As most important figures of Islamic Civilization, mosques and fountains reflects to Karakoç's poems by their historical, architectural and metaphysical sides. Karakoç gets upset and shows his reaction about loss of ancient cities about their spiritual identity, shade and particularity.

Sezai Karakoç attaches importance to the relationship between city and civilization in his poems and stories. As he processes this city-civilization issue, his book that he did it the most is Alınyazısı Saati. He emphasizes on the fact that every single one of these cities which are called as the centers of Islamic civilization named as Jerusalem, Baghdad, Sam and Istanbul, have kept their independence against lots of invasions and negative effects. The relationship between city and civilization takes place in his other books but also especially in Hızır ile Kırk Saat, Çeşmeler, Gül Muştusu. He also processes this kind of relationship similarly in his story books. In this study, Sezai Karakoç's point of view on city and civilization concepts and how this relevance has affected his poems and stories are seen.

Key Words: city, civilization, modernization, human, architecture, culture, change, tradition.

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
S.	Sayı
s.	Sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	Ve benzeri/ve bunun gibi
Yay.	Yayımları/Yayınevi

1.Giriş

1.1.Şehir ve Medeniyet

Kelime olarak “yeni ay ve hilâl” anlamlarına gelen “şehir”; “büyük belde”, “büyük kasaba”, “medine-i kebire” vb.¹ anlamlarında da kullanılır. Farsça “şehir” kelimesi “çalışma yaşındaki nüfusunun çoğunluğu ticaret, sanayi ve yönetim gibi işlerle uğraşan büyük yerleşim merkezleri” için kullanılırken; Türkçede ise on birinci yüzyıldan itibaren halk dilinde “şar” biçiminde telaffuz edilen şehir karşılığında Soğdca kökenli “kent” ile (kant), “kale ve saray” anlamlarına da gelen “balık” kelimeleri kullanılmıştır. Arapçada “şehir” kavramı “medîne, belde ve mısır”dır. Kur’an-ı Kerîm’de şehir için on yedi yerde medîne (çoğulu medâin), on dokuz yerde beled/belde (çoğulu bilâd), yirmi bir yerde dâr (çoğulu diyâr), beş yerde mısır (çoğulu emsâr), elli altı yerde karye (çoğul kurâ) geçer. Mekke, muhtemelen yeryüzündeki yerleşim birimlerinin merkezi ve Müslümanların kıblesi olduğu için “Ümmü’l-kurâ” şeklinde nitelendirilir.²

Şehir kelimesi çoğu zaman “medine” ve “medeniyet” kelime ya da kavramlarıyla birlikte kullanılmaktadır. Şehir medeniyetin taşıyıcısı, medeniyet de şehri kurucu, güçlendirici ve şekillendiren unsurdur. “Medenî” (medeniyete) ve “medînî” kavramları da “şehre mensup olan, şehirli” anlamlarına gelir. Nitekim “medîne” kelimesinden “temeddün” masdarı türetilerek “şehirli veya medenî hayat yaşamak” anlamında kullanılmıştır. Batı dillerinde de “medeniyet” karşılığı olan “civilisation” kavramı da Latince “şehirli” anlamına gelen “civilis” kelimesinden türetilmiştir.³ Tüm bu bilgiler göstermektedir ki “şehir” ve “medeniyet” kavramları arasında kopmaz/organik bir bağ oluşmuştur. Hatta şehir ve medeniyet kavramları birbirinin bütünleyici unsuru, özdeşi olarak görülerek “şehir, medeniyettir”⁴ şeklinde ifade edilmiştir.

Şehir kelimesi/kavramı yerine modern dönemden itibaren “kent” kelimesi/kavramı kullanıldığı da görülür. Birçok araştırmacı kent kavramının şehir kavramını karşılamadığını belirtmişlerdir. Mehmet Ali Kılıçbay’ın *Şehirler ve Kentler* isimli eserinde bu hususta yaptığı tanımlama dikkate değerdir:

“Bir ilk farklılaşma açısı olarak, bazı kentler bana erkekmiş (onlara erkek kent diyorum), diğerleri de dişiymiş gibi (onlara da şehir diyorum) gelmektedir. Uygurlığı da dişi bir olay olarak

¹ Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2002, s. 790.

² Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Şehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, s. 441.

³ İlhan Kutluer, “Medeniyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 28, İstanbul 2003, s. 296.

⁴ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 238.

gördüğüm için, ayırım kendiliğinden netleşmektedir. Bana göre şehirler uygarlık yanları ağır basan yerleşim yerleri, kentler ise daha çok insan ve bina yığılmaları olarak ortaya çıkmaktadır.”⁵

Beşir Ayvazoğlu da şehir ve kent kelime/kavramlarının birbirinden farklı olduğu görüşündedir. Onun bu hususa ilişkin kullandığı şu ifadeler çarpıcıdır:

“Nedir şehir? Bence, zekâsıyla diğer bütün canlılardan ayrılan insanın tabiata bağımlılıktan kurtulmak için kendine açtığı hürriyet alanı ve tabiata ilavelerde bulunmak için gerçekleştirdiği yaratıcı faaliyetlerin bütünü... Daha özlü bir biçimde söylemek gerekirse, şehir, medeniyettir. Medeniyet kelimesinin kökü de Arapça’da şehir anlamına gelen medîne değil mi? Batı dillerinde de öyle. Civilisation, şehir anlamındaki civitas’tan türemiştir. Şehirlik, bir bakıma bu ilişkinin, yani şehir-medeniyet ilişkisinin farkına varmak, şehrin üretkenliğine katkıda bulunmak, en azından üretilmiş olanı koruma şuuruna sahip olmaktır. Biliyorsunuz, günümüz Türkçesinde şehir kavramının karşılığı olarak kent de kullanılıyor, şehir’i Türkçe’den kovmak için icat edilen kent, bana sorarsanız, Ankara gibi yeni kurulmuş modern şehirler için kullanılabilir. İstanbul, Bursa, Kütahya, Konya vb. şehirler şehirdir, kent değil. Ben, bir iradenin dayatmadığı, kendi kendini yaratan üretken ‘dişi’ şehirlere, ‘şehir’, bir irade tarafından baştan sona planlanarak yapılan ‘erkek’ şehirlere de ‘kent’ demeyi tercih edenlerdenim.”⁶

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kadim bir medeniyetin koruyucusu, temsilcisi olan büyük yerleşim birimlerinin “şehir”, modern yaşama biçimine uygun olarak inşa edilenlerince “kent” olarak adlandırılması daha uygun görülmektedir. Ancak Sezai Karakoç şehir ve kent kelime/kavramları arasında bir ayırım yapmaz. Bu konuya şöyle açıklık kazandırır:

“Şehir, medine, site veya kent, hangi kelimeyle ifade edersek edelim, bir medeniyetin canlı ve toplu sergisi demek olan eser, her şeyden önce ruhun ifadesi olmaktadır. Medeniyet, kurduğu ve yaşattığı şehirlere kendini ifade etmekte veya ele vermektedir.”⁷

Karakoç’a göre önemli olan kastedilen yapı ya da unsurdur. Bu kavramların her birinin medeniyetin kurulup şekillendiği yer olan şehir için kullanılmasını uygun bulur.

Geçmişten bugüne “şehir” olarak adlandırılan sosyal yapı ya da yerleşim birimleri, insanların basit biçimde hayatını devam ettirdiği, başkalarıyla iletişim hâline geçtiği mekânlar olmaktan öte bir anlama sahip olup “kendini kuran akıl, duygu ve iradeye göre şekillenmektedir.”⁸ Bu bağlamda Turgut Cansever şehrin insan, toplum ya da millet hayatındaki yerini ve önemini şu şekilde ifade eder:

⁵ Mehmet Ali Kılıçbay, *Şehirler ve Kentler*, Gece Yayınları, Ankara 1992, s. 11-12.

⁶ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 238-239.

⁷ Sezai Karakoç, “Kent”, *İnsanlığın Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1987, s. 52-57.

⁸ Köksal Alver, “Kent İmgesi”, *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, İstanbul 2012, s. 10.

“Şehir, insanın, hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli, en büyük fizikî ürün ve insan hayatını çerçeveleyen bir yapıdır. Şehir; toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yerdir.”⁹

Mekân kelimesinin “kevn” kökünden türediği çoğu insanın malumudur. “Kevn”/“kün” emrinden türeyen şehrin de ruhu olan bir mekân olduğuna dikkat çeken Ahmet Davutoğlu, şehir medeniyet ilişkisini şu şekilde ifade eder:

“Medeniyet kuran şehirler; ki Medine’dir, Roma’dır. Medeniyet tarafından kurulan şehirler; Bağdat’tır, İstanbul’dur, bir de medeniyetler tarafından dönüştürülmüş şehirler; yine Bağdat’tır, Kurtuba’dır, Granada’dır, Paris’tir. Ama medeniyet tarafından dönüştürülen, farklı medeniyetleri yaşamış ve bütün dediğim süreçleri adım adım görmüş –kadimi, moderniteyi, küreselleşmeyi- şehirler, işte bu şehirler insanlığın geleceğini şekillendirecek, insanlığın geleceğine ufuk çizicek şehirlerdir.”¹⁰

Davutoğlu’nun “medeniyet kuran şehirler” olarak nitelendirdiği şehirler, bugün/2016’da da hâlâ kadim şehirler olarak varlıklarını sürdürmektedirler; her ne kadar modernizm bu şehirlerin silüetinde olumsuz yönde değişimler gerçekleştirirse de sahip oldukları tarihî eserler sayesinde manevi ruhlarını korumaya devam etmektedirler.

Turgut Cansever’e göre, “insanın hayatını idame ettirmek için ihtiyacı olan maddeleri, nesnelere, bunların farklı çeşitlerini üretmesi ve ürettiklerini başkalarının ürettikleriyle de değiştirmesi, satması, satın almasıyla oluşan iktisadî hayat da şehirlerin aslî bir fonksiyonu olmuştur.”¹¹ İnsanların temel ihtiyaçları olan gıda, barınma, ulaşım, iletişim, savunma ve bunların hepsini temsil eden kurumlar şehrin organik parçalarıdır.

İbn-i Haldun’a göre insan toplulukları dağ başlarında, orman içlerinde, mağara ve sahralarda yaşama hâlinde çadır hayatına geçmişler, buradan da köy, kasaba ve şehir hayatına intikal ederek medeniyet merkezlerindeki saray ve köşklere kadar gitmişlerdir. İbn-i Haldun “şehirler, refah ve onun vasıtalarından matlup olan gayenin hâsıl olması durumunda, milletlerin karar kılmak için edinmiş oldukları ikamet yerleridir.”¹² diyerek insanların şehirler kurmasında ve şehirde yaşamaya başlamasında ekonomik refah ve rahat/konforlu yaşama isteğiyle doğrudan ilişkili olduğunu söyler. Böylece şehirde yaşamaya başlayan kişi/toplumlar daha güvenli, daha huzurlu ve rahat bir hayat sürmeyi hedeflerler. Ancak şehir hayatı tabiiğin de bozulmaya başlayıp ben merkezli ilişki ve bakış açısının geliştiği mekânlardır. İbn-i Haldun’un *Mukaddime* adlı eserinde bu durum da şu şekilde açıklanır:

⁹ Turgut Cansever, *Osmanlı Şehri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 17.

¹⁰ Ahmet Davutoğlu, “Geleceğin Şehri Medeniyet Kuran Şehirlerden Doğacaktır”, *Şehir ve Düşünce*, S. 6, İstanbul 2015, s. 11.

¹¹ Turgut Cansever, *Osmanlı Şehri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 17-18.

¹² İbn-i Haldun, *Mukaddime II*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991, s. 819.

“Şehirli olmayan insan, bozulmamış ve insan eli değmemiş bir tabiat ve coğrafi bir muhit içinde yaşar. Onun gördüğü, işittiği, temas ettiği, tattığı, kokladığı, yediği, içtiği, giyindiği, ikamet ettiği ve kullandığı her şey tabiidir. Aslı tanınamayacak şekilde insan eliyle değiştirilmiş ve türlü türlü şekillere sokulmuş değildir. Tabii sade ve basit bir fizikî muhit içinde yaşayan bedeviler yani şehirli olmayanların ruhlarına ve bedenlerine, içinde yaşadıkları çevrenin tabiiliği, basitliği ve sadeliği inikâs eder.”¹³

Şehirler değişime ve farklı kültürlere açılan kapılardır. Özellikle de modern şehirlerde kırsal hayata göre daha bencil ve çıkarı önceleyen ilişkiler hâkimdir.

1.1.1.Şehirlerin Kurulmasında Rol Oynayan Etkenler

Tarih boyunca “[i]nsanoğlu ictimaî, iktisadî, askerî ve başka birtakım faktörlerin etkisiyle yerleşik hayata geçmiş ve zamanla yerleşim merkezlerinden de şehirler doğmuştur.”¹⁴ Belirli etkenlerle farklı zaman diliminde ve coğrafyada doğan/kurulan şehirlerin kuruluşları benzerlik göstermektedir. İnsanların daha sonra şehir olarak adlandırılacak yerleşim birimleri kurmasında coğrafi konum en belirleyici özelliştir. Bir yerleşim biriminde yaşamaya karar kılan insanlar, burada nasıl barınacaklarını, tabii tehlikelerden, istila ve baskınlardan nasıl korunacaklarını uzun uzun etüt etmek zorunda kalmışlardır. Yine yerleşim birimi olarak belirlenen mekânların su, yiyecek vb. temel ihtiyaçlarını nasıl karşılayacaklarını da göz önünde bulundurmuşlardır. Söz gelimi avcılıkla geçinen insan toplulukları ormanlara daha yakın yerlere yerleşirken, tarımla geçinen insanlar ise ova çevrelerini, ticarete ağırlık veren topluluklar da nehir ya da deniz kenarlarını mesken edinmişlerdir. Hangi tür yerleşim birimi tercih edilirse edilsin, tehlikelere karşı nasıl bir savunma geliştirileceği de mutlaka hesaplanmıştır. Bu nedenle ister deniz kenarında ister ova çevresine yerleşilsin, yerleşim biriminin durumuna ve nüfusuna göre savunma kaleleri ya da surlar inşa edilmiştir. İbn-i Haldun da savunmanın bir şehirde nasıl önemsendiğini şu şekilde ifade eder:

“[Ş]ehirdeki bütün ev ve meskenlerin etrafını surlarla kuşatmak, göz önünde bulundurulur. Sonra şehrin ulaşılması zor bir yerde kurulması şartına riayet edilir. Böyle bir yer de ya dağ başındaki yüksek ve sarp bir tepe olur veya ağaç ya da taş bir köprüden geçilmedikçe ulaşamayacak bir tarzda çevresi bir deniz veya bir nehir tarafından kuşatılan bir yer olur. Bu suretle böyle bir yeri düşmanın zapt etmesi zorlaşır, buranın koruma ve savunma kudreti kat kat artar.”¹⁵

Ova çevresine ya da dağa yerleşen topluluklar, insanın en temel ihtiyacı olan suya kolayca ulaşabilecek noktaya yerleşmişlerdir. Köklü/kadim şehirlere bakıldığında ya dağın

¹³ İbn-i Haldun, *Mukaddime II*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991, s. 872.

¹⁴ Yılmaz Can, *İslâm Şehirlerinin Fizikî Yapısı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014, s. 9.

¹⁵ İbn-i Haldun, *Mukaddime II*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991, s. 819.

eteğine ya da nehir/deniz kenarına kurulduğu görülür. İbn-i Haldun bu hususa da şu şekilde dikkat çeker:

“Şehir, bir nehrin üzerinde veya hizasında bol ve tatlı su kaynakları bulunan bir yerde kurulursa, bu husus temin edilmiş olur. Zira, suyun şehre yakın bir yerde bulunması, orada oturanların, zaruri bir ihtiyaç olan suyu temin etmelerini kolaylaştırır. Suyun mevcut olması, oradaki halka büyük ve umumi faydalar sağlar.”¹⁶

İbn-i Haldun, şehirler kurulurken beslenme/yiyecek ihtiyacının mutlaka dikkate alındığını da belirtir. Ekim-dikime elverişli tarlalar, şehre yakın olursa elde edilen ürünlere daha rahat ulaşılabilecektir. Yine “otlayarak beslenen hayvanlar için iyi meralar bulunması” da temel gıdalara ulaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bir başka husus da “hava temizliği”, “yakacak ve inşaat malzemesi olarak kullanılacak olan ağaç” temininin de dikkate alınmasıdır.¹⁷ Şehirlerin ovaya kurulması modern dönemde olup verimli tarım alanlarının değerlendirilmemesine hatta yok edilmesine yol açmıştır.

1.1.2.Şehir ve Sosyo-Kültürel Yapı

Bir toplumun/milletin sosyal hayatı şehirlerine yansır. Ekonomik, kültürel ilişkiler hep şehirlerde yoğunlaşır.¹⁸ Şehir geleneğin koruyucusu, yaşatıcısı rolünü üstlendiği gibi değişime açılan kapı da olur; insanlar, farklı kültürlerle ve yeni gelişmelerle şehirlerde tanışır. Bu bağlamda Turgut Cansever’in ifadeleri önemlidir:

“Şehir, ahlakın, sanatın, felsefe ve dini düşüncenin geliştiği çevre olarak, insanın bu dünyadaki vazifesini, en üst düzeyde varlığının anlamını tamamladığı ortamdır. Bu idrakte, şehir biçiminin oluşmasını da sağlar ve insanın en üst gelişme düzeyine ulaşmasının temeli olur.”¹⁹

Şehirlerde tarihî ve sosyal yapılar çoğunlukla o şehirde yaşayanların inançlarına göre biçimlenir. Yılmaz Can’ın insanların yaşadıkları çevredeki sosyo-kültürel yapıyı dinî inançlarına göre şekillendirmesini destekler mahiyetteki şu ifadeleri önemlidir:

“Fethedilen bölgeyi elde tutmak, oraya hükmetmek, askerî ikmâl noktaları tesis etmek, vergi ve ganimetleri toplamak için, fethedilen topraklar üzerinde şehirler kurmak gerekmiştir. Bunların yanında en önemlisi, İslâmiyet’i bir bütün olarak yaşayabilmek, öğrenebilmek ve öğretebilmek için de belirli iskân yerlerine ihtiyaç duyulmuştur. Kanaatimizce Müslümanların yerleşik hayata geçişinde asıl etkili güç de bu olmuştur. (...) İslâm Dini şehirde doğmuş bir cemaat dinidir. Ortaya koyduğu prensiplerin ve ibadetlerin çoğunun fert olarak değil, cemaat halinde yapılması ve yaşanması gerekmektedir. Bu itibarla, İslâmiyet’i bütün yönleriyle, eksiksiz bir şekilde hayata aktarabilmek, mukim, teşkilâtli bir

¹⁶ İbn-i Haldun, *Mukaddime II*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991, s. 821.

¹⁷ İbn-i Haldun, *Mukaddime II*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991, s. 819-822.

¹⁸ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Şehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, s. 441.

¹⁹ Turgut Cansever, *Osmanlı Şehri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 19.

cemaat halinde bulunmakla mümkündür. Mukim olmak ve cemaat halinde bulunmak ise, yerleşik hayata geçişin ilk basamağıdır. (...) İslâm'ın kent hayatını gerektiren en önemli prensibi, cami veya mescit denilen bir mekânda yapılan namaz ibadetidir. 'Câmi' ve 'cuma' sözcükleri, Arapçada toplanmak manasına gelen 'cemea' fiilinden türetilmiştir. Cami, toplayan; cuma ise, toplanma anlamına gelmektedir. (...) Müslümanların yerleşik hayata geçişlerinde, İslâmiyet'in dolaylı biçimde görülen başka etkilerinden de söz etmek mümkündür. Yeni bir düşünce sistemi ve hayat anlayışı getiren İslâmiyet'in anlatılması için, eğitim-öğretim faaliyetlerine ihtiyaç duyulmuştur. Eğitim-öğretim faaliyetleri ise malum olduğu üzere, cemaat halinde bulunmayı ve belirli bir yerde ikâmet etmeyi gerektiren bir özellik arz etmektedir.”²⁰

Zihniyetteki değişimi şehirdeki sosyo-kültürel eserlerden yola çıkarak açıklamak da mümkündür. Farklı medeniyetlerden izler taşıyan Bağdat, Kudüs, Şam, İstanbul vb. kadim şehirlerdeki değişimi bu şehirdeki cami, kilise, tiyatro, sinema vb. yapılardan hareketle izlemek mümkündür. Zaten modernleşmeyle birlikte bu şehirlerin silüetinde de ciddi bir değişim gözlemlenmektedir. Bu şehirlerde de Batı medeniyetini hatırlatan birçok eser bulunmaktadır. Bir de istila, işgal ve savaşın bu şehirlerde neden olduğu tahribat şehrin hem fiziki hem de manevi yapısını altüst etmiştir.

1.1.3.Şehir ve Mimari

Geçmişten bugüne şehirlerin güvenli biçimde inşa edilmesi kadar estetiğine de önem verilmiştir. Kadim medeniyetlerin sembolü ve “müşahhas anıtı”²¹ olan şehirlerin mimarileri de son derece özgündür. Özellikle İslam medeniyetine mensup şehirlerin fiziki yapısı ve mimarisinde dinî hayat tarzı etkilidir. Şehrin merkezindeki cami, bu mimari yapının çekirdeğini oluşturur ve şehirler merkezdeki caminin etrafında şekillenir. Sezai Karakoç, İslam medeniyetine mensup olan şehirlerin merkezdeki cami etrafında şekillenmesiyle ilgili “[c]ami, geçmişte İslâm medeniyetinin doğurgan kurumuydu, denebilirse, ana rahmiydi”²² ifadelerini kullanır. Ona göre, şehrin merkezinde yer alan cami âdeta şehri doğurur, şekillendirir ve gelişmesini sağlar. Tüm bu özellikleriyle cami, sadece bir mimari unsur değil, aynı zamanda İslam medeniyetine mensup şehirlerin can damarı mesabesinde dir.

İslam şehirlerinin can damarı konumunda olan camilerle birlikte “darü'l-imâre” olarak adlandırılan çeşitli yapılar, evler, mahalleler, çarşı ve pazarlar, hamamlar, türbe ve mezarlıklar uygarlığın aynası olan şehirlerin tarihî ve mimari dokusunu oluştururlar. Karakoç'a göre bu tarihî dokuyu oluşturan unsurlar İslam medeniyetinin şehirlerinde birer “anıt miras” olarak medeniyetin gelecek kuşaklara aktarılmasında da önemli rol oynayan unsurlardandır:

²⁰ Yılmaz Can, *İslâm Şehirlerinin Fizikî Yapısı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014, s. 25-25.

²¹ Köksal Alver, “Kent İmgesi”, *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, İstanbul 2012, s. 10.

²² Sezai Karakoç, *Kıyamet Aşısı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2005, s. 130.

“ (...) dev çınarlar, asırlık çınarlar, bize anıt miraslardır, şehirlerimizin ufkunda iman dolu göğüs gibi yükselen camilerimiz anıt miraslardır. Saraylar, kervansaraylar, hamamlar, medreseler, çeşmeler, sebiller anıt miraslardır.”²³

Zaman içinde farklı milletlerle/toplumlarla tabii olarak gerçekleşen etkileşimler şehirlerin mimari yapısını, estetiğini de değişime uğratmıştır. Ancak medeniyet/zihniyet farkı şehrin mimari yapısında ve silüetinde belirgin farklar oluşturur. Turgut Cansever bu hususu şu şekilde belirtir:

“Kulların tek tek Allah’a bağlı ve kendi şahsiyetleri, mükellefiyetleri ile yükümlü addedildikleri İslam’da mimari eser böyle bir yığın kolektivite, kübistik bir bütünlüktür. Geometrik bir yapı organı olan Yunan sütununun organik bir bütünlük olmasına karşılık, Osmanlı çinisinin çiçek ve yaprak tezyinatının, Roma heykel sanatının insan figürlerinin veya Bizans mozaiklerinin kübistik bütünlükler olduklarına işaret etmek isterim. Ayrıca İslami kübistik bütünlüklerin insan eli ile yapılanın sınırlılığının ve suniliğinin, tabii olduğu ve yaratılış yasalarına uymak mecburiyetinin esere yansması olduğu da unutulmamalıdır.”²⁴

Bu sözler göstermektedir ki dinî inançlar, bir milletin/toplumun sosyal yapısını olduğu gibi mimarisini de biçimlendirmektedir. Ancak modernizm bu yapıyı olumsuz yönde etkiler. Modernizmin tesiri çoğu şehirde benzerdir. Kadim şehirlerdeki tarihî eserler, millî/özgün mimari, modern yüksek ve çirkin yapıların gölgesinde kalmaktadır. Buna karşın köklü medeniyetlerin taşıyıcısı olan kadim/sembolik şehirler, modernizmin istilasına rağmen özlerini korumaktadırlar.

1.2.Sezai Karakoç’un Şehir ve Medeniyete Dair Görüşleri

Sezai Karakoç’un özgün ve çok kapsamlı bir medeniyet anlayışı/görüşü vardır. Karakoç’a göre hayatın her safhası aynı zamanda medeniyetin bir merhalesidir. O, insanların duygu ve düşünce dünyasını, bu duygu ve düşünce dünyasının yansması olarak hayatları boyunca sergilediği bütün davranışları medeniyet çerçevesi içerisinde değerlendirilir:

“Medeniyet nedir önce? Medeniyet, hayatımızın her safhasında, duygularımız, düşüncelerimiz ve davranışlarımızla karşılaştığımız bütüncül bir olaydır. Yani, her an, her hareketimiz medeniyetle ölçülür, medeniyetle tartılır ve medeniyetle değerlendirilir. Onunla değiştirilir, onunla yaşar, onunla devam ve eder ve onunla değer kazanır. Düşüncelerimiz, duygularımız, eserlerimiz, hayatımız, hayat tarzımız, ahlakımız, hepsi medeniyet hâdisesine dâhildir.”²⁵

²³ Sezai Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1996, s. 135.

²⁴ Turgut Cansever, *İslam’da Şehir ve Mimari*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 78.

²⁵ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 134.

Sezai Karakoç'a göre bir hayat tarzı olan medeniyetin üç temel ilkesi vardır. Bunlar bir toplumun estetik anlayışına göre şekillenen güzellik; inançları, düşünce ve felsefesine göre şekillenen doğruluk ve temel ahlâk kaidelerine göre şekillenen iyilik ilkeleridir:

“Medeniyet, üç temel ilkeye dayanır. Güzellik ilkesi, ideası; doğruluk ideası ve iyilik ideası. Yani medeniyetin üç temeli vardır. Medeniyet demek, bir toplumun, kendi güzellik anlayışını gerçekleştirmesi demektir. Doğruluk alanı, inançlar, felsefe, düşünce ve bilimdir. Güzellik ideasını, sanatlar, genel olarak estetik karşılar. İyiliği de, ahlâk sağlar.”²⁶

Başlı başına bir hayat tarzı olan medeniyet, ortak bir kültürün ürünü olup medeniyetin temel ilkeleri bu geniş çaplı olan kültür esasına dayanır. Kültürün esasına göre oluşan medeniyetten bir topluluk meydana gelir. Meydana gelen bu topluluktan bir millet doğar ve doğan bu millettten de bir devlet teşekkül eder:

“Medeniyet, kültür esasına dayanır. Bir toplum bir kültür üretir. O kültürden bir medeniyet doğar. O medeniyetten bir millet doğar. O millettten bir devlet doğar.”²⁷

Sezai Karakoç, “[b]iz, büyük bir medeniyetin kurucusu büyük bir milletiz”²⁸ der. Onun büyük millet olarak nitelendirdiği toplum, tarih boyunca insanlığın gelişerek bir medeniyet oluşturmasında kurucu rol üstlenmiştir. Karakoç, insanlık tarihine damga vuran bu medeniyeti “İslâm Medeniyeti” olarak nitelendirir:

“Tarih boyunca, peygamberler, bilginler ve medeniyeti her cephesiyle, her anlamda gerçekleştirenler, toplum düzenini sağlayan kişiler, kurallar koymuşlar, birçok maddî, manevî, fikrî eserler meydana getirmişlerdir ki, onlardan bir hayat tarzı doğmuştur. Bu hayat tarzı, inanan insanın hayat tarzıdır. Gelişerek, dallanıp budaklanarak, bir medeniyet halini almıştır bu zamanla. Biz, buna, İslâm Medeniyeti diyoruz.”²⁹

İnsanlığın bugünkü seviyesine gelmesinde başrol oynayan “İslâm Medeniyeti”, tarih boyunca hüküm süren bütün büyük medeniyetleri bünyesinde barındırmakta ve günümüz medeniyetine de kaynaklık etmektedir. Karakoç'a göre “İslâm Medeniyeti” insanlığın en temel medeniyeti ve tek hak medeniyettir:

“İslâm medeniyeti, geçmiş medeniyetleri bünyesinde barındıran ve bugünkü medeniyet âlemine de temel bir kaide teşkil eden esas medeniyettir. Ben ona Hakikat Medeniyeti diyorum.”³⁰

²⁶ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 83.

²⁷ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 19.

²⁸ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 128.

²⁹ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 18-19.

³⁰ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 20.

Karakoç, “Hakikat Medeniyeti” olan İslam medeniyetinin bünyesinde bulunan bütün insanların oluşturduğu topluluğa “İslâm Milleti” ismini verir. Hangi ırktan olursa olsun İslam medeniyeti dairesi içinde yer alan tüm insanlar İslam milletinin bir ferdidir:

“Biz, islâm medeniyetinin mensubuyuz. İslâm medeniyetinin topluluğuyuz. İslâm medeniyetinin toplumunun bir ismi vardır: İslâm Milleti. Evet, biz bir milletiz. Yani islâm inancını taşıyan ve islâm medeniyetine dahil olan bütün insanlar, ırkları ne olursa olsun, arap, türk, kürt, iranlı, arnavut, boşnak v.b olsun hepsi bir milleti teşkil eder.”³¹

Sezai Karakoç, tanımını yaptığı İslam medeniyetinin insanlığın var oluşundan beri kurulan köklü medeniyetlerin mükemmel bir terkibi olduğunu belirtir. Ona göre insanlık tarihi boyunca hüküm sürmüş kadim ve büyük medeniyetlerin unsurları birleşip gelişerek dünyanın en önemli ve tek hak medeniyeti olan “Büyük İslam Medeniyeti”ni meydana getirmişlerdir:

“...Bir uçta Endülüs, öbür uçta Maveraünnehir ve Hint-İslâm medeniyetleri, Dört Halife Devri, Emeviler, Abbasiler Devrinde oluşan Merkezî medeniyet, daha sonra da Selçuk ve Osmanlı Medeniyetleri, Büyük İslâm Medeniyeti Kompozisyonunu oluştururlar.”³²

Sezai Karakoç, medeniyetler/uygarlıklar ile şehirler/siteler/kentler arasında bir “kan bağı” olduğunu belirtir. Ona göre şehirler, medeniyetin ruhuyla yoğrulmadan oluşamazlar. İnsan ve tabiat da bu medeniyet ruhunun/hamurunun özünü oluşturur. Medeniyet hamurunun yoğrulması ve özün oluşmasıyla birlikte zaman içerisinde şehirler meydana gelir. Nitekim Karakoç, eski uygarlıklarda şehir ve medeniyetin bir bütünün özdeş iki parçası olarak nitelendirildiğini ve şehirlerin de medeniyetin yansıma alanı olarak görüldüğünü şu ifadelerle belirtir:

“Kentlerle uygarlıklar arasında, varoluşları ve varoluşlarına anlam veren eşyayı ve zamanı yorumlama yönünden adetâ bir kan bağı vardır. Uygarlıkların, siteleri vardır mutlaka. Kentler ve sitelerse uygarlıksız olamaz.

Kentler, siteler, medineler, uygarlık özü olmaksızın ve bu özün toz ve toprağıyla haşır neşir olma, karılma olmaksızın, oluşamazlar.

İnsan ve tabiatı, tarih ve zamanı bir hamur olarak kabul edelim. Uygarlık, ruhunu bu hamura maya gibi katar. Ve uygarlık mayasının, insan-tabiat hamurunu içten metamorfoza uğratması sonunda yavaş yavaş kent doğar.

(...)

Kent ve uygarlık adetâ özdeş düşünülmüştür eski uygarlıklarca. Onun içindir ki, medine ve medeniyet, aynı kökten gelir. Arapçadaki eşsiz dil ve anlam uyarlığı, şehir ve medeniyet arasındaki ilişkiyi, aynı realitenin başkalaşmaları, değişimleri, fazlaları arasındaki ilişki biçiminde vurgulamıştır.

³¹ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 85.

³² Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları II Dışımızın Zarı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 20.

Kentin en hurda noktasında uygarlık balkır. Kent, şehir, bu sebeptendir ki, uygarlığın aynasıdır.”³³

Sezai Karakoç’a göre medeniyet kuran ya da medeniyetin kurduğu ve yaşattığı “[ş]ehirler, ruhlarımızı yansıtırlar.”³⁴ Çünkü şehirler sadece insan topluluklarının yaşadıkları bir mekândan ibaret değil, aksine tıpkı insanlar gibi canlı ve hayatla iç içedirler. Uygarlığın aynası olan şehirler, toplumun temeli olmakla birlikte aynı zamanda bünyesinde bulunduğu medeniyetin esaslarına göre şekillenir, medeniyet yaşadıkça hayatını sürdürebilir, aksi takdirde yok olmaktan kurtulamazlar. İslam medeniyetinin oluşturduğu şehirleri “İslâm Sitesi” olarak nitelendiren Karakoç, Farabi’nin görüşünden hareketle İslam şehirlerinin varlığını sürdürebilmeleri için fazilet esasına dayanmaları gerektiğini vurgular:

“İslâm Sitesi, fazilet esasına dayanan sitedir. İslâm şehri, ki toplumun temelidir, evet o şehir, ancak ve ancak fazilet esasına dayanırsa yaşar fikri vardır. Yani devlet-i ebed-müddet fikri,”³⁵

Batı uygarlığında sadece şekilden ibaret olan ruhsuz ve tabiatı tahrip eden şehirlerin aksine modern öncesi dönemdeki İslam şehirleri, fazilet anlayışına uygun olarak kurulduğu ve şekillendirildiği için tabii hayatın bir parçası gibidirler. İslam medeniyetinin şehirleri, bu yönleriyle tarihî ve mimari şaheserler olmaları yanında aynı zamanda bir tabiat harikasıdır. Karakoç, İslam medeniyetinin bu özelliğini İstanbul ve Bursa örnekleriyle verir:

“...İslâm Medeniyeti’nde, tabiatın tahribi yoktur. Tabiat, tam tersine değerli tutulmuştur. Diyelim ki, bir eski İstanbul, bir eski Bursa, sadece bir tarih harikası değil, bir şehircilik harikası, aynı zamanda bir tabiat harikasıdır.”³⁶

Tarihî ve mimari özelliklerinin yanında tabii hayatın önemli parçaları olması yönüyle Batı uygarlığındaki yerleşim yerlerinden farklılaşan modern dönem öncesi İslam şehirleri, medeniyetin üç temel esası olan iyilik, doğruluk ve güzellik ilkelerinin somutlaşarak gözler önüne serilmiş hâlidir. Camileri, kubbeleri, çeşmeleri ve sebilleri ile alelade yerleşim birimleri olmanın çok ötesinde olan ve İslam medeniyetinin bütün zenginliğini sergileyen bu şehirler âdeta birer masal şehri hüviyetindedirler. Karakoç’un şu ifadeleri, İslam medeniyetine mensup şehirlerin özelliklerini yansıtması bakımından dikkate değerdir:

“... İşte kubbeler, camiler, sebiller, çeşmeler, hayır dediğimiz iyilik duygusunun, güzellik duygusunun, doğruluk duygusunun sanatlaşmış âbideleri, şehirlerimiz, eşsiz şehirler, hani Bağdat, masalların, Bin Bir Gece Masallarının şehri (bugün Avrupa bile masallar diyarı deyince Bağdat’ı hatırlar), Şam, İstanbul,

³³ Sezai Karakoç, “Kent”, *İnsanlığın Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1987, s. 52-57.

³⁴ Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham II*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1995, s. 204.

³⁵ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2003, s. 87.

³⁶ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 40.

Bursa, hatta en ufak kasabamız bile, bugün görülüyor ki, geçmişten kalan her yanıyla ve anlamının tümüyle, âdeta bir antika eşya haline gelmiştir, müzeliğe haline gelmiştir.”³⁷

“...Semerkant, Buhara, Bağdat dedikleri zaman hemen hatırımıza bir nevi masal kentleri gelir. Sıradan şehirler olarak gelmez aklımıza bunlar, bayağı bugün erişilmesi mümkün olmayan, âdeta masallara yaraşır şehirler gelir. Gerçekten de öyledirler. Nitekim, Bursa'nın son durumunu bile görenler bilir ki, hatta şu andaki durumundan yapabileceğimiz çağrışımla, onlar geçmişte, hem de yakın geçmişte bile, âdeta birere masal şehriydi. Peki, bunlara bu efsunu, bu güzelliği, bu büyüğü, bu sırrı ne veriyordu? İslâm Medeniyeti. İslâm Medeniyetinin ruhu, İslâm Medeniyetinin güzelliği, İslâm Medeniyetinin zenginliği her taraftan fışkırtıyordu o şehirlerin. Bu şehirler de, en küçük kasabamız da böyleydi.”³⁸

Birinci Dünya Savaşı'ndan olumsuz anlamda en çok etkilenenlerden biri de şüphesiz Osmanlı Devleti'dir. Savaşın neticesinde topraklarının büyük kısmını kaybeden ve daha sonra yıkılan Osmanlı Devleti'nden geriye birbirinden koparılmış İslam şehirleri kalmıştır. Önceleri âdeta masal şehri gibi olan İslam medeniyetinin güzide şehirleri, çizilen suni sınırlar ile birbirinden ayrı devletlerin sınırları içinde kalmıştır. Ancak bu suni sınırlar sadece insanlar için geçerlidir, İslam medeniyet coğrafyası âdeta kendi lisan-ı halleriyle bu duruma isyan etmekte ve İslam medeniyetine mensup toplulukları birlik olmaya davet etmektedir. Karakoç'un bu husustaki şu ifadeleri çarpıcıdır:

“Hani şairimiz diyor ki: ‘Dicle niçin, Fırat niçin bende doğar, bana dökülmez?’, Arif Nihat Asya'nın bir şiiri. Evet Fırat, Dicle bizde doğuyor, ama bize dökülmüyor. Şimdi biz böyle düşünürken araplar da şöyle düşünüyorlar: Fırat ve Dicle benim can damarım, neden bende doğmasın, neden yarısı benden dışarda kalsın? İşte bu sun'i parçalanmanın bir sonucudur. Siz Fırat'ı ve Dicle'yi bıçakla kesebilir misiniz? Burası senin, burası benim diyebilir misiniz? Oysa Fırat ve Dicle, şırıltılarıyla kendi mecralarında akarlar, bize diyorlar ki, ‘sen nasıl parçalanamazsan, bir bütünsen, ben de bir bütün olarak, yalnız türkün, yalnız arabın, yalnız kürdün değilim. Hiç kimse bana tek başına sahip çıkmasın. Ben, İslâm milletinin suyuyum, onun can damarıyım. Siz de bundan ibret alınız ve parçalanmayınız, bölünmeyiniz’. İşte, bize coğrafya böyle sesleniyor.”³⁹

Coğrafyanın sesine kulak veren Karakoç, İslam medeniyetinin çizilen suni sınırlar ile birbirinden ayrılmasını asla kabul etmez. O, İslam medeniyetinin bütün şehirlerini bu medeniyete mensup olan kişilerin ortak ürünü olarak görür. Bundan dolayı da çizilen sınırların bir hükmünün olmadığını şu ifadelerle belirtir:

“... [A]ramızdaki hudutların hepsi başkaları tarafından çizilmiştir. Bizim tarafımızdan çizilmemiştir. Çünkü: biz Bursa'yı nasıl kendi ellerimizle yaptık, Bağdat'ı da biz yaptık, siz yaptınız. Hep birlikte,

³⁷ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 93.

³⁸ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 142-143.

³⁹ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu I*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2003, s. 103-104.

Bursa'yı Bursa, Şam'ı Şam, Bağdat'ı Bağdat yaptık. Aynı şekilde onların da, oradakilerin de, İstanbul'un, Bursa'nın taşında toprağında harcı var.”⁴⁰

Hak medeniyet olan İslam medeniyetini oluşturan şehirlerin suni sınırlarla birbirinden koparılması, bu şehirler vasıtasıyla dünyaya yayılan manevi güneşin yön değiştirmesine sebep olmuştur. Karakoç, yüzyıllar boyunca dünyaya güzellikler saçan İslam medeniyetinin bu vahim durumunu kıyamet kopmasına benzeterek İslam şehirlerinin dehşetli durumuna şu ifadelerle âdeta isyan eder:

“... [B]ugün, âdeta kıyamet kopmuş, güneş batıdan doğuyor. Sanki güneş Newyork'tan doğuyor. Paris'ten doğuyor, Londra'dan doğuyor, İstanbul'da, Bağdat'ta ve Şam'da batıyor. Bu, akılımızın kabul edebileceği bir şey midir? (...) Nasıl fizik âleminde güneş doğudan doğup batıdan batıyorsa, aynı şekilde, manevi güneş de, bilim güneşi, imân güneşi ve ahlâk güneşi, medeniyetin temelini teşkil eden üç güneş ve güzellik güneşi, mutlaka İstanbul'dan, Bağdat'tan, Şam'dan doğmalı ve batacaksa Newyork'ta, Paris'te, Londra'da batmalı. Ah, biz, bugün, islâmın eşsiz, masallara yakışır siteleri olan Bağdat'ı, Şam'ı, İstanbul'u nelere çevirdik, nelere benzettik ve bu yüzden güneşin battığı yer olduk.”⁴¹

Sezai Karakoç, İslam medeniyetine mensup olan şehirlerin modern zamandaki harap durumunu değişen değer yargılarına bağlar. Ona göre İslam şehirlerinin suni sınırlarla birbirinden ayrılması ve modernleşme ile birlikte maneviyatın yerini maddeciliğin alması, şehircilik anlayışını da tümüyle değiştirmiştir. İslam medeniyetinde tabiatın doğal bir uzantısı olarak şekillenen ve manevi bir yanı bulunan şehirler, yerini doğanın tahrip edilmesi ile oluşturulan ruhsuz beton yığınlarına bırakmıştır. Bunun üzerine yapılan yanlış şehircilik hamleleri de eklenince medeniyetin yansıma alanı olan şehirler kimliksizleşmiştir. Kimliksizleşerek ruhunu yitiren şehirler ve buna bağlı olarak özünü kaybeden medeniyet artık sadece maddi bir unsur olmaktan öteye gidememektedir:

“Kentlere akan kalabalıkları, onların yeni bir anlamı için yeter kanıt saymak, sosyologların tarihî yanılışı olacaktır. Bu değişim, otomatik olarak, yeni kent doğuramaz. Aslında, çağımızda, kentleşme denen olay, gerçekte bir kentleşme değil, tabiatın ölümünden doğan bir illüzyondur. Tabiat, kent-dışı oluyor ve ordan insanlar kentlere doluyorlar. Ancak, bu, sağlıklı bir kentleşme olmadığından giderek kentlerin de ölümüne sebep oluyor. İnsanlar, kentlere, bir kentli olmaya gelmiyorlar, tam tersine kentlere sürülüyorlar. Bir sürgündürler onlar kentte. Giderek, onlardaki bezginlik ve yılgınlık, sürgünlük ruhu, kentleri de zehirlemekte ve öldürmekte. Kentlerin ruhu kirlenmekte ve ölmekte. Uygarlıkların anıtlaşmış amaçları olan kentler, amaçsızlığın yıkıntıları haline gelmektedir. Şehirler şehir olmaktan çıkıyor, ama gerçekte köyleşmiyor ve kasabalaşmıyor da. Köy ve kasabalar da kendi çerçevelerinde sağlıklı birimlerdir. Gerçek olan şudur ki, birimler kaybolmakta, kent, kasaba, köy birimleri birer birer

⁴⁰ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 27.

⁴¹ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 98-99.

soysuzlaşmaktadır. Bu, uygarlıkların yıkılışının doğal sonucu gibi olup bitmektedir. Uygarlıklar ölüyor, onların bütünlüğünü simgeleyen kentler ölüyor. Kentin ruhu öldüğü için, madde olarak yaşama bir ifade etmiyor. Maddesi kalan kent, bir müzeden başka bir şey olmuyor.”⁴²

Tüm bu olumsuzluklara rağmen İslam medeniyetinin yeniden eski şanlı günlerine döneceğine inanan Karakoç, bunun için önce İslam şehirlerinin kurtarılması gerektiğini ifade eder. Ona göre bir “kent, ya imânı ya isyanı haykırır”⁴³ ve isyanı haykıran kentler imanla şerefendirilmelidir. İsyanı haykıran kentlerin imanla şerefendirilmesi için çalışmak ise her Müslüman’ın görevidir: “Ben, imân haykıran, sessizliğinde imân çınlayan şehirlerin mimarı olmalıyım. Müslüman olmak, bana bu görevi yüklüyor.”⁴⁴

Sezai Karakoç, Müslümanların gerekli gayreti göstermeleri hâlinde İslam medeniyetini oluşturan şehirlerin yeniden imanla şerefendirileceğine, dirileceğine ve Hak medeniyetin zafere ulaşacağına inanır:

“...Bundan hiç şüpheniz olmasın. Bir gün gelecek, mutlaka islâmın zaferi, islâmın medeniyet zaferi gerçekleşecektir.”⁴⁵

Sezai Karakoç şehir ve medeniyet ilişkisine şiir ve hikâyelerinde de geniş yer verir. Şair, şehir ve medeniyet ilişkisini birçok şiirinde işlemekle birlikte bu hususu en yoğun biçimde işlediği şiir kitabı *Alinyazısı Saati*’dir. Her biri İslam medeniyetinin merkezi konumunda olan Kudüs, Bağdat, Şam, İstanbul gibi kadim şehirlerin onca istila, işgal ya da olumsuz tesire karşın aslî hüviyetlerini hâlâ koruduklarını vurgular. Şair daha birçok şiirinde bu hususu sanatkârane bir anlatımla ele alır. *Hızırla Kırk Saat*, *Çeşmeler*, *Gül Muştusu* adlı eserlerinde daha yoğun olmakla birlikte diğer şiir kitaplarında da şehir ve medeniyet ilişkisi dikkate değer bir yer tutar. Karakoç’un hikâyelerinde de şehir ve medeniyet ilişkisini benzer bir yaklaşımla ele aldığı görülür. Sezai Karakoç’un şiir ve hikâyelerinde şehir ve medeniyet ilişkisi bu çalışmada sırasıyla şu başlıklar altında değerlendirilmiştir: “Medeniyete Açılan Kapı Olarak Kasaba”, “Medeniyetin Kurucu ve Koruyucusu Olarak Şehir”, “Savaş, İşgal ve Doğal Afetler Karşısında Şehir”, “Şehrin Manevi Yapısında Tarihî Eserler”, “Şehir ve İnsan”, “Modernleşme Karşısında Şehir”, “Farklı Medeniyetlerin Yansıtıcısı ve Yansıma Alanı Olarak Şehir”.

⁴² Sezai Karakoç, *Diriliş Muştusu*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1980, s. 99.

⁴³ Sezai Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 41.

⁴⁴ Sezai Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 41.

⁴⁵ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 115.

2.Sezai Karakoç'un Şiir ve Hikâyelerinde Şehir ve Medeniyet

2.1.Medeniyete Açılan Kapı Olarak Kasaba

Kasaba çoğu zaman tabii bir hayat tarzının hâkim olduğu yerleşim birimi olmakla birlikte kırsaldan şehirlileşmeye geçiş işlevi üstlenmektedir. Ne şehir kadar karmaşık ne de köy kadar sakin olan, “hem köye dönük özellikleri ile hem de büyük şehre doğru gösterdiği ivme ile dinamik bir yapı[ya]”⁴⁶ sahip olan kasaba, çoğu zaman huzur ve güven beldesi olarak geçer. Sezai Karakoç, “insanı keşfetmek, hatta edebî anlamda icat etmek için ideal bir birim, geometrideki altın ölçü”⁴⁷ olarak tanımladığı kasabayı medeniyete açılan kapı ya da saf medeniyetin başlangıç noktası olarak görür.

Âlim Kahraman'ın, Sezai Karakoç'un “Kasaba Edebiyatı” yazısında önemine vurgu yaptığı kasaba ile ilgili şu ifadeleri dikkate değerdir:

“Kendi kasabasını ibda etmek! Sanatçının eserlerinde icat ettiği kasaba bütün kasabalara benzediği halde aslında birebir onların hiçbiri değildir. Dönüştürülmüş, stilize edilmiş, adı üstünde ibda edilmiş bir mekândır. Bunu başarabilmesi için yazarda iki hasletin birleşmesi gerekiyor. İnsan olarak kasabayı yaşamış olmak, edebî birikim ve bilinçte ise ‘kasabalılık’ı aşmış olmak”⁴⁸

Bu bağlamda Sezai Karakoç'un biyografik unsurlar da içeren “Tuzak Ya Da Son Günler” hikâyesine bakıldığında, kasabadan şehre gelen Halil Bey'in büyük şehrin modern hayat tarzına alışamadığı görülür. Kasabada tek katlı ve bahçeli, doğayla iç içe evlerde otururken şehirde birbirine bitişik, âdeta birbirine girmiş evlerde yaşamaktan şikâyetçidir. Anlatıcının, “Nerdeyse bir ömür, daha doğrusu geldi geleli bu büyük şehirde doğrudan güneşe açılan ve sabahları gün doğuşunu görmeye imkân veren bir evde oturmamıştı.”⁴⁹ şeklinde ifade ettiği cümleler Halil Bey'in sitemini yansıtmaları bakımından önemlidir. Dört yanı evlerle kuşatılmış olan Halil Bey, büyük şehre geldiği günden beri bir gün olsun güneşin doğuşunu seyredememiştir:

“Ama, bu büyük kente geldi geleli, tuttuğu her evin önü yanı başka evlerle kuşatılır, ya ona güneş hiç vurmaz ya da iyice yükseldikten sonra bir iki saatlik görünmenin ardından evin öbür tarafına geçerdi. Ne gün doğuşunu, ne de batışını seyretmek mümkündü.”⁵⁰

Karakoç'un bu ifadelerinde saf medeniyetin temsilcisi olan kasaba ile modern şehir karşılaştırması yaptığı görülür. Karakoç bu cümleler ile büyük şehirlerdeki modern şehircilik

⁴⁶ Yılmaz Taşcıoğlu, “Diriliş Estetiği ya da Sezai Karakoç'un Sanat ve Edebiyat Görüşü”, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 2010, s. 150.

⁴⁷ Sezai Karakoç, “Kasaba Edebiyatı”, *Edebiyat Yazıları II Dişimizin Zarı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 64.

⁴⁸ Âlim, Kahraman, *Modern Türk Hikâyesi*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2015, s. 246.

⁴⁹ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 40.

⁵⁰ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 41.

faaliyetleri adı altında doğranın tahrip edilerek yerleşim yerlerinin düzensiz yapılan ve beton yığınları ile doldurulmasını da eleştirir. Ona göre kentleşme adı altında yapılan faaliyetler, aslında medeniyet izlerinin kaybolmasına neden olan yıkım hareketleridir.

Sezai Karakoç, “Dönüş” hikâyesinde kasaba/taşra ile kent karşılaştırmaları yapar. Hikâyede taşra, bütün doğal güzellikleriyle tasvir edilirken; büyük kent, bütün her şeyiyle yapay/yapmacık bir şekilde betimlenir. Hikâyede “şehir bütün olarak bir zindana benzetilirken, şehre giden oğul ‘bin ruh zindanında yalnız başına hücre hapsi çekmiş bir Yusuf’ olarak nitelendirilir.”⁵¹ Hikâyede kasaba, medeniyete açılan kapı olarak olumlu şekilde yansıtılırken, doğal güzelliklerin ve tabiatın tahrip edilmesiyle beton yığına çevrilen kent manzarası olumsuzlanır:

“Bir bağa girdi sonra. Üzüm kütükleri, yeşil yapraklarıyla, aralarından bol güneş ışığını sızdıran yapraklarıyla doğanın ta kendisiydi. **Güneşten kaçtığı o gün, o beton kızgınlığından dehşete düşüp sığındığı pastahane, her şeyinin, duygu ve düşüncelerinin bile yapay olduğu o büyük kent.**”⁵²

Kentteki beton yığınları yüzünden insanlar güneşi göremez hale gelir. Güneşe hasret insanların gölgeleri de yoktur. Modern kentlerden gölgeler kaybolmaya başlayınca, insanlar kendilerini eksik ve yalnız hissettiği için mutsuz olur. Gölge, tabiatın yani doğal olanın sembolüdür. Modern kentlerde ise doğal olana yer yoktur. Yazarın, modern kentlerdeki insanların mutsuzluğunu yansıtan şu ifadeleri dikkate değerdir:

“Bağdan istemeye istemeye çıkarken bağın kenarındaki taşlar üzerinde kendi gölgesini gördü. **Kentte gölge yoktur. Olanı da hemen kaybolmaya eğilimlidir. Otobüste, pastahanede, evde, yüksek binalar aralığında, her yerde ve her zaman gölgen kaybolur.** Durmadan gölgen kaybolur kentte. **Tek kalırsın, daha doğrusu yalnız kalırsın. Gölgesiz insan eksiktir. Gölge bizi kabartır, bizi ortaya çıkarır, varlığımıza fon olur. Gölge, latan hale gelmiştir büyük kentte.**”⁵³

Modern kentlerde eksilen, ruhunu kaybeden insan, sılada/kasabada doğallıkla birlikte köklerine dönerek kendini yeniden bulur. Bir başka ifadeyle “taşra, şehrin unutturduklarına götürür.”⁵⁴

“Sıla, içine girilip yıkanılan bir sudur. Bir kevser nehri. Şehirde anılara üşüşmüş parazitler burda temizlenir. Büyük şehirde ruh bitlenir. Cin çarpar ruhu. Sılaya dönüş, bitlerden ayıklanmaktır, cin

⁵¹ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 40.

⁵² Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 55.

⁵³ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 57.

⁵⁴ Hüseyin Su, “Diriliş Neslinin Öyküleri”, Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, Diriliş Özel Sayısı, *Hece*, S.73, s. 304.

çıkarmaktır. Köke dönüşür. Ağacın ulu köklerine dayanarak gün fırtınalarından kendini koruması için bir güç tazelemesidir insanın.”⁵⁵

Kentte mutluluk duygularının yapmacık olduğu gibi mutsuzluklar da yapmacıktır. Oysa kasabada, tabiatın içinde “acılar tabîî acılardır; büyük kentin üzüntüleri gibi yüzeyden, çarpık ve sağlıksız değillerdir.”⁵⁶

Büyük kentte, kadim medeniyeti yansıtan tarihî bina, mezarlık, türbe gibi unsurlar günlük hayatın bir parçası olmaktan çıkmıştır. Modern hayatın karmaşası ve hengâmesi içinde bu unsurlar dışlanmaktan kurtulamamıştır. Kasabada/taşrada ise İslam medeniyetinin kadim şehirlerinde olduğu gibi hayat ev ve çarşı esaslı olarak sürmektedir. Modern kentte dışlanan bu unsurlar taşrada bütün canlılığıyla yaşanmaktadır:

“Büyük kentlerle, gurbet kentleriyle taşranın küçük kasabalarını, bu sıra yurtlarını bir kez daha karşılaştırmak gerekir. Bir dönüşün tablosunu tanımlamak, anatomisini ve otopsisini tamamlamak için.

Büyük kentte, tarihî binalar, türbeler, mezarlıklar vardır ve bunlar insana yaşatır tarihi, yanlarından geçerken. Ama, evde, işyerinde hep şimdiki zamandır yaşanan; gazetelerden ve televizyonlardan kopar kopmaz evlere giren bir hayat. (...) Yaşantı, bir özsü gibi, sokaklardan, caddelerden, meydanlardan evlere, bürolara doğru gelir. Oysa, taşrada, Evler ve Çarşı esastır; sokaklar ve caddelerse, onların zarurî geçitleri, köprüleridir.”⁵⁷

2.2. Medeniyetin Kurucu ve Koruyucusu Olarak Şehir

Farabi “Fâzıl şehir tam sıhatte bir vücuda benzer. Bütün uzuvları onu hayat devresinin sonuna kadar muhafaza etmek hususunda yardımlaşır.”⁵⁸ der. Köklü medeniyetlerin taşıyıcısı ve koruyucusu olan kadim şehirler, birer “fâzıl şehir” örneği olarak kabul edilebilirler. Bu şehirlerdeki tarihî eserlerin her biri kendisini inşa eden zihniyeti temsil edip şehrin estetik görünümünü zenginleştirdiği gibi, manevi havasına da tesir etmektedirler. Kur’an-ı Kerim’de, şehirlerin “estetik zevklere uygun şekilde planlanması” ve güzel görüntüye sahip olması, ayrıca güvenilir yerler olması gerektiğine delâlet eden ayetlerle birlikte Müslümanların şehirli bir toplum oluşturmaları hususuna dikkat çeken ifadeler de vardır.⁵⁹ Turgut Cansever de İslam mimarisinin “İslamî-dinî akidelerin, İslam’ın kozmolojik telakkilerinin ve tevhid anlayışı bağlamındaki İslamî tavırların yansıması ve ürünü” olarak görüldüğünü vurgular.⁶⁰ İslam şehirlerindeki tarihî/mimari esere bu yaklaşımı dikkate

⁵⁵ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 64.

⁵⁶ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 67.

⁵⁷ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 68-69.

⁵⁸ Farabî, *El Medinetü'l Fâzıla*, Çev. Nafiz Danışman, Maarif Basımevi, İstanbul 1956, s. 65.

⁵⁹ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Şehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, s. 441.

⁶⁰ Turgut Cansever, *İslam’da Şehir ve Mimari*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 27.

olarak bakıldığında, mimarların hep bir mükemmeli arama peşinde oldukları görülür. Özellikle İslam şehirlerinin merkezi unsuru/çekirdeği olarak kabul edilen camiler inşa edilirken oldukça özen gösterilir. İslam şehirlerinde caminin nasıl bir işlevi olduğunu Beşir Ayvazoğlu şu şekilde belirtir:

“Cami daima merkezdedir. Bütün sokaklar, mahalleyi şehrin merkezine bağlayan ana yola çıkar. Esasen İslam şehirleri şuurlu bir planlamadan mahrum gibi görünmekle beraber, dinî ve ticarî yapıların konumu, geleneksel bir planı veriyordu denebilir. Bu planın dışında, münferit bazı uygulamalar sayılmazsa, İslam şehirleri genellikle iklim şartlarının ve fizikî coğrafyanın tabii uzantıları olarak doğup gelişmişlerdir.”⁶¹

Sezai Karakoç’un medeniyet kurucusu olarak ifade ettiği şehirler çoğunlukla İslam şehirleridir. Sezai Karakoç *Hızır ile Kırk Saat* şiirinde Mekke ve Medine şehirlerinde İslam medeniyetinin şekillenmesini son derece özlü ve dramatik biçimde ifade eder. Şair, Peygamberimizin ve ashabının verdiği mücadeleler sayesinde bu şehirlerin İslami bir kimlik kazandığına dikkat çeker. Peygamberimizin Hz. Ebu Bekir’le birlikte mağaraya sığınma hadisesine göndermede bulunarak İslam medeniyetinin hangi şartlar ve zorlu koşullar altında kurulduğunu vurgular:

“Âyet âyet sûre sûre yürüdüler
Mekke’den Medine’ye erdiler
Gün oldu Mağaraya girdiler
Örümcek ağını pekiştirdi bir gecede bin yıllık
Güvercin bir kerede bıraktı sıcak yumurta
Yeni doğum yumurtası bir yıllık
İnançsızlar sedefsizler gelip gelip döndüler
Değişimi büyük dönüşümü
Taş içindeki atan bir çift kalbi
Göremediler işitemediler sezemediler”⁶²

Sezai Karakoç *Hızır ile Kırk Saat* şiirinde “Birçok sağlam surlu şehirden de geçtim/ Beni yalnız yarasalar tanıdı”⁶³ mısralarında da görüleceği üzere harabeye dönse, yarasalar tarafından mesken edinilse de köklü medeniyetten izler taşıyan yerleşim birimlerini yine “şehir” olarak nitelendirir, kadim medeniyetin sembolü olarak görür. Yine aynı şiirde Mısır’dan “Şimdi de Ehramlar ülkesindeyiz/ Sağda Musa’nın bayrağı dikili/ Solda Firavun’un”⁶⁴ mısralarıyla Kahire şehrinde hem Firavunlar’dan hem de Hz. Musa’dan izler

⁶¹ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 140.

⁶² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 282.

⁶³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 175.

⁶⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 237.

olduğu ifade edilir. Yine *Hızır ile Kırk Saat* şiirinde hâlihazırda İslam şehri olan Diyarbakır'da antik dönemden ve Bizanslılardan izler olduğunu şu şekilde vurgular:

“Diyarbakır'de
Kemerler kırılmıştır sıcaktan
Gündüzde bile
Bir toz var yaz yarasalarından
Bir akrep kabartması surlarda Asur'dan
Güneşi bir taş gibi fırlatan
Dicle'nin köpüklü dudaklarından
Aslan başlı çeşmelerden
Taçlı güneşli aslan heykellerinden
Lâtin harfleriyle yazılmış
Kaç kitap gelmişse Bizans'tan”⁶⁵

Her ne kadar antik dönemden ve Bizanslılardan kalma tarihî eserler varsa da bunlar artık birer harabe halindedir. Sezai Karakoç, *Diriliş* Dergisindeki “Hâtıralar IV Dört Yıkılmışlık İçinden” başlıklı hatıra yazısında Ergani ve dolayısıyla Diyarbakır'ın o anki harap halini şu şekilde anlatır:

“Ergani, Çayönü arkeolojik kazılarının da ortaya koyduğu gibi, dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Mezopotamya Medeniyetinin bütün verimiyle odaklaştığı bir yer. O çağın yerleşim yerlerinin ovada, sun'î tepeciklere kurulan sitelerde olduğu anlaşılıyor. Sonra Hititler döneminden itibaren şehir dağda kuruluyor. Dağın tepesinde olan kale, daha sonra Pers, Roma ve Bizans dönemini yaşıyor. İslâm'ın, ilk yayılışından beri, Bizans'tan koparılan, Emevi, Abbasi, döneminde belki zaman zaman Bizans'tan alınan ve Bizans'a verilen bu bölgenin içinde, dağın üstünde kurulu olan bu şehir, tarihin her devrinde şu veya bu şekilde adından bahsettirmiştir. Daha çok Müslümanların yaşadığı anlaşılan bu şehir, Abbasiler devrinde ve hele hele Selçuklular döneminde tam Müslüman şehri kimliğini sürdürmüş, kesinleştirmiştir. Daha sonra Akkoyunluların, sonra da Osmanlıların şehri olan Ergani, zamanla, Kale mahallesi ve Ergani diye adeta iki parçalı bir yapı göstermiştir. Meşrutiyetten sonra ise, o Ergani de terkedilmiş, dağın eteğinde yeni bir Ergani doğmuştur. Bu, İstanbul'dan gelip Diyarbakır'a giden Ana Yol'un üzerinde, yeni bir kasabadır. Eski Ergani tamamen terkedilmiş ve harabeye dönmüştür. Selçuklu Sultanı Alâaddin'in yaptırdığı cami bile, otlatılan hayvanların barınağı olmuştur.”⁶⁶

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed tarafından İslamiyet'i anlatması için çeşitli bölgelere elçiler gönderilmiştir. Çocukluğundan itibaren çevresinde “Muhammed'ül Emin” olarak kabul gören Hz. Peygamberimizin buyruğunu duyan elçiler, bu görevi hemen kabul eder. Onların gittiği şehir/belde insanların çoğu da onlara itimat ederek İslam'ın akide ve

⁶⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 272.

⁶⁶ Sezai Karakoç, “Hâtıralar IV Dört Yıkılmışlık İçinden”, *Diriliş*, S. 4, 15 Ağustos 1988, s. 7-8.

buyruklarını kabul eder. Onlardaki bu iman ve teslimiyet halini Sezai Karakoç *Hızır la Kırk Saat* şiirinde şu şekilde anlatır:

“Kur’an dinlemiş ve ondan boyun eğmişlerdir sanki
Yaşamın sırrına bizden önce ermişlerdir sanki
Kendilerini bir ses uğruna kurban vermişlerdir sanki
Ölmeden önce ölümden sonrasını görmüşlerdir sanki
Dağlarda yankılanmışlar derelerde ağarmışlardır sanki
Düşlerinde Mekke’ye varmışlardır sanki”⁶⁷

Bu şehir insanları için hayatın sırrı; imanda, teslimiyette olup onlar ebedî hayatın öldükten sonra olacağını idrak etmişlerdir. Kutlu belde Mekke’yi de görmedikleri hâlde tahayyül etmişler, düşlerinde/rüyalarında bu kutlu şehre yolculuk yapmışlardır. Mekke’de doğan nurun o beldelere de yayılmaya başlamasıyla İslam medeniyetinin fidanları yeşermeye ve İslam kültürüyle şekillenen şehirler oluşmaya başlamıştır.

Gül çiçeği “her yönüyle Hz. Peygamber’e benzetili[r]”⁶⁸ Hz. Peygamberimize benzetildiği ve O’nu hatırlattığı için birçok İslam beldesi güllerle donatılır. Yazılı ve görsel birçok eserde kullanılan gül motifi ile Hz. Peygamber’e olan sevgi ve hürmet dile getirilmeye çalışılır. Böylece İslam medeniyeti bünyesinde bir gül kültürü teşekkül eder. Sezai Karakoç da *Gül Mustusu* adlı şiirinde İslam medeniyetinin ve özellikle de “doğunun sembolü olan”⁶⁹ gül motifi ile Doğu/İslam şehirlerindeki bu gül kültürüne değinir. Karakoç’un “En çok gül sebilinin kenti bu kenttir”⁷⁰ diye nitelediği Şiraz, gül kültürünün en yaygın olduğu şehirlerden birisidir. Diğer İslam beldeleri de Şiraz’a özenerek bu medeniyet unsurunu devam ettirmek için Şiraz’a benzerler:

“Ve ufku gülle çevrili kentler
Şiraz özentili kasabalar
Kiraz ağaçlarıyla Şiraz’a dönüşenler”⁷¹

Hızır la Kırk Saat şiirinde şair anlatıcı, kendisini İslam medeniyetinin temsilcisi olarak görür. İslam medeniyetinin girdiği kente/beldeye nasıl tesir ettiğini ifade ettiği şu mısralarda da gül motifinin izlerini görmek mümkündür:

“Bir kente girdim mi
Bahar yağmuru gibi girerim

⁶⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 206.

⁶⁸ Cemal Kurnaz, “Gül”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 14, İstanbul 1996, s. 220.

⁶⁹ Şakir Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, Lim Yayınları, İstanbul 2015, s. 401.

⁷⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 378.

⁷¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 371.

Rüzgârların arkadaşı atlar gibi
Büyütürüm güllerini
Arıtırım sularını”⁷²

Şiirde geçen “gül” ve “su” ifadeleri sembolik anlamlıdır. Gül, İslam medeniyetinin Peygamberi olan efendimiz Hz. Muhammed’i temsil ederken, suyun arınması da insanların/toplumun kötülüklerden alıkonması şeklinde yorumlanabilir.

Sezai Karakoç aynı şiirinde Orta Doğu coğrafyasındaki kadim şehirlerde tebliğde bulunan Peygamberlerin adlarını anarak bu beldelerde İslam medeniyetinin nasıl şekillenip geliştiğine dikkat çeker:

“Mutlu Arabistan toprağında
Yükselirken seherde bir toprak kokusu
Ki soy develerdir onun birinci tiryakisi
Şam’la Mekke arasında
Su serap hurma ve ateş arasında
Yol alan şafak kervanları
Bilirler miydi
Bir gök yolcusunun gözlediğini
Geride bıraktıkları izleri
(...)
İsa da gelmişti
Arkasında bir fosfor çizgisi
Musa da gelmişti
Mermer levhalar dikilmişti
İbrahim de gelmişti
Çevresi ateş bir çemberdi
Zeytindi sağı Kudüs’ün
Solu volkandı
Yusuf da gelmişti
Sağ yanında Bünyamin’di
Süleyman da gelmişti
Gelişini kadim bir karınca bildirmişti
Davut da gelmişti
Yankılanmıştı
Gür bir demir sesiyle
Mescid-i Aksa’da
Ayak sesi

⁷² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 207-208.

Eyyub da gelmişti
Kudüs iyileşmişti
Lût da gelmişti
Tuz diye bağırmişti
Havada bulut
Salih bir gök gürültüsünü
Muştucu göndermişti
Zülküf'ül'dü salan
Kudüs gecesine
Yer aşkın bir boya gibi
Yeşil kelekleri

Cami'nin önünde arkasında
Melekler vardı gümüş defterli
Gümüş kalemli
Peygamber imamdı
Kıldılar namaz
Melekler ve peygamberlerle
Miraç gecesi"⁷³

Karakoç, Dicle ile Fırat nehirleri arasındaki Mezopotamya bölgesine, burada birçok şehir kurularak İslam medeniyetinin oluşmasında ve gelişmesinde büyük rol oynadığı için çok önem verir. Şair, aynı şiirinde Mezopotamya bölgesindeki şehirlerde okunan Kur'an-ı Kerim'ler, açılan güller ve doğan kuzular ifadeleriyle bu bölgedeki kültürü çok canlı bir şekilde yansıtır:

“Dicle'yle Fırat arasında
Bir eski şehir cennet titremesi
Sarı güller çevirmiş dört yanını
Yabancı bir şehir gibi
Kırmızı güller yerli
Kuzuların doğması nasıl beklenirse o ülkede
Güllerin açması da öyle beklenir gün doğmadan önce
(...)
Dicle'yle Fırat arasında
İpekten sedirlerinde Kur'an okunan
Açık pencerelerinden gül dolan
Güneşin beyaz köpüklerinde yanmış
Bir şehir bir eski kanatlar ülkesi"⁷⁴

⁷³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 260-262.

⁷⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 372-373.

Şairin yukarıdaki mısralarda kullandığı “kuzuların doğması” ifadesi Mezopotamya bölgesinin bereketine ve “güllerin açması” söz grubu ise bu bölgedeki İslam fidanlarının yeşermesine sembolik bir atıf olarak değerlendirilebilir. Beşir Ayvazoğlu’nun dikkat çektiği üzere “Sezai Karakoç’un Gül Muştusu’nda, gülün ardındaki bütün kültür modern şiire başarıyla taşınır.”⁷⁵

Karakoç, aynı şiirde Peygamberimiz ve onun yetiştirdiği erlerin, âdeta insanların gönlüne güller dikerek oluşturduğu ve şehirlere yaydığı İslam medeniyetine duyduğu özlemi dile getirir. Şair, isimlerini anarak önemine vurgu yaptığı ve İslam medeniyetinin oluşumunda önemli rol oynayan şehirlerde İslam medeniyetinin yeniden alevlenmesine yönelik isteğini dua mahiyetindeki şu mısralarla dile getirir:

“Mekke’ye Medine’ye Şam’a
Semerkand’a Taşkent’e Diyarbekir’e
Yetiş Peygamber imdadı yetiş
Yetiş Allah’ın izniyle
Yetiştir erlerini
Diriliş bayraklarını taşıyan
Şehit gömleklerini peşin giymiş
Ateşten, sudan geçer gibi geçen
Allah önünde her varı yok gören
Dağların üstünde erip
Kentlere şafaklar gibi ağan
Küçük askerlerini
Gül diksinler diye yeni topraklarına
İnsanın ta gönlüne
Yetiştirir erenlerini
Allah’ım
Âmin”⁷⁶

Sezai Karakoç’un önce *Zamana Adanmış Sözler* şiir kitabına aldığı, daha sonra ise *Gül Muştusu*’nun içinde yer verdiği “Fecir Devleti”⁷⁷ başlıklı şiiri, “bütün olarak sanatının ve düşünce dünyasının bir özelliği”⁷⁸ olarak çok geniş bir arka plana sahiptir. Osman Bayraktar’ın, “Bu büyük şiirin gerisinde bir büyük millet gerçeği var. Şairin nesirlerinde açıklamasını bulduğumuz bir hakikat uygarlığı ve bir hakikat toplumu var.”⁷⁹ şeklinde

⁷⁵ Beşir Ayvazoğlu, *Güller Kitabı, Ötügen Yayınları*, İstanbul 1992, s. 102.

⁷⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 404.

⁷⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 415.

⁷⁸ Âlim Kahraman, “Fecir Devleti’ Çevresinde Bir Toplantı”, *Mavera*, Kasım 1986, S.119, s. 11.

⁷⁹ Osman Bayraktar, “Fecir Devleti’ Çevresinde Bir Toplantı”, *Mavera*, Kasım 1986, S.119, s. 13.

açıkladığı bu arka plan “bin yıllık uygarlıktan, tarihi insanlık tarihi kadar eski olan bir inanç serüveninden bize gelen, çağımıza yansıyan”⁸⁰ bir süreci kapsar. Bu medeniyet süreci Hz. İsa’dan Hz. Ali’ye ve Hz. Halid İbn-i Velid’e, Şeyh Galip’ten Yahya Kemal’e kadar medeniyetin oluşmasında katkısı olan kişilerden, bu medeniyetin yansıma olanı olan Roma’dan Şam, Bağdat ve İstanbul şehirlerine kadar uzanır.

Sezai Karakoç, *Hikâyeler I* kitabına adını veren ve altı bölümden oluşan “Meydan Ortaya Çıktığında” başlıklı hikâyesinde bilinç akışı tekniğini kullanarak “tarih ve uygarlık okuması”⁸¹ yapar. Hikâyede Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Yahya, Hz. Eyüp, Hz. Zülküf, Hz. Hızır, Nefî, Bâkî, Fuzulî, Mevlânâ, Sultan Veled, Nesimî, tarikat büyükleri gibi isimler ile Mekke, Kâbe, Kudüs, Şam, Bağdat, Kûfe, Dicle gibi şehirler ve mekânlar tarihî dokularına uygun şekilde aktarılarak İslam medeniyetinin oluşmasındaki rollerine, sağladıkları katkılara vurgu yapılır.

Sezai Karakoç’un “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” adlı manzumesinin dördüncü şiirinde “Ey çağdaş Kudüs (Meryem)/ Ey sırrını gönlünde taşıyan Mısır (Züleyha)”⁸² mısralarıyla Kudüs ve Mısır’dan söz ederken o mekânlarla sembolleşmiş Hz. Meryem ile Hz. Züleyha’yı anması çarpıcıdır: “Kudüs, Mısır ve İstanbul, İslam medeniyetinin şaheserleridir. Dikkat çekici olan söz konusu medeniyetlerin kadınlarla simgeleştirilmiş olmasıdır.”⁸³

Karakoç “Dördüncü Ayın” şiirinde İslam medeniyetinin teşekkülünde önemli yere sahip olan kişileri mısralarında anarak bu kişilerin buldukları şehirlere manevi olarak nüfuz edip o şehirlerin çehresini değiştirdiklerini ifade eder. Şair, Kurtuba için Muhyiddin-i Arabî kenti der çünkü Şeyhü’l-Ekber olarak bilinen Muhyiddin-i Arabî, Kurtuba’da bulunarak oradaki faaliyetleri ile İslam medeniyetinin manevi sacayağının oluşmasında çok etkili olmuştur. Şair, aynı şekilde Mevlânâ’nın da Divan-ı Kebir’in çeşitli yerlerinde Tatarların Müslüman olacağına dair rivayetleri ve bu yöndeki manevi çalışmaları ile Tatarların Müslüman olmasına ve İslam medeniyetine hizmet etmesine uygun ortamı oluşturduğunu ifade eder.⁸⁴ Karakoç, İslam medeniyetinin oluşması için Hallac-ı Mansur ve Nesimi gibi nice

⁸⁰ Celâyir Tunç, “Fecir Devleti’ni Nasıl İncelemeli?”, *Gelişme*, S. 6, Yaz 1974, s. 52.

⁸¹ Hüseyin Su, “Diriliş Neslinin Öyküleri”, *Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş*, Diriliş Özel Sayısı, *Hece*, S. 73, s. 300.

⁸² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 432.

⁸³ Mehmet Özger, “Zamana Adanmış Sözler”de Sevgili Metaforunun Yapısökümü”, *Jass The Journal of Academic Social Science Studies*, C. 6, S. 2, 2013, s. 1648.

⁸⁴ Mehmet Demirci, “Moğollar ve Mevlânâ” adlı makalesinde Mevlânâ’nın bu konudaki manevî etkisini ayrıntılı şekilde anlatır. Abdülkâki Gölpinarlı’nın tercümesini yaptığı *Divan*’ın; “Sen Tatar’dan korkuyorsun, çünkü Tanrı’yı tanıımıyorsun. Oysaki ben Tatar’dan iki yüz iman sancağı yükselteceğim.” şeklindeki 428. beyiti ile Mevlânâ’nın rivâyetini ve rivâyetin gerçekleşmesinden sonra İlhanlı Hükümdarı’nın söylediklerini şu şekilde aktarır: “Gazan Mahmud Han (ö. 1304) çeyrek asır sonra Müslüman olunca, Mevlânâ’nın bu şiirini, giydiği hırkaya altın telle yazdırdı. Tören günlerinde onu giyer, Mevlânâ bu

gönül ehlinin kendilerini feda ettiğini belirtir. Şaire göre gerek bütün ömürlerini gerekse canlarını feda eden insanlar, Şam'dan Buhara'ya, Semerkand'dan Bosna'ya kadar Müslüman şehirler arasında manevi bir bağ oluşturarak İslam medeniyetinin oluşmasını ve gelişmesini sağlamışlardır:

“Kurtuba söndüğünde görünür Muhyiddin-i Arabî kenti
Tatar ordularını gömen bir Mevlânâ Silüeti
Selâm selâm yağmurlar indikçe görünmezlikten
Selâm selâm eridikçe taş karların kefeni
At bir adım daha dünya çökmüş de olsa omuzlarına
Pamuk gibi atacaksın onu Hallacı olacaksın dış birikimlerin
Nesimi gibi derisi yüzülecek denizlerin
Darağacı yaradılış sarkacı dünyayı sallayan asılış
Diriliş beşiği ışığa çıkan o çocuğun yüzü
Gerilen tel Şam ve Buhara arasına
Semerkand ve Bosna arasına”⁸⁵

Karakoç, nice önemli kişilerin uğrunda kendilerini feda ederek İslam şehirleri arasında oluşturdukları manevi bağların koparılmasından dolayı şikâyetçidir. Modern zamanda ruhsuz şekilde inşa edilen binaların bulunduğu kentlerin manevi bağlardan kopuk oldukları için sürekli depremler dolayısıyla kentleri tehdit ettiğini “Kol geziyor depremler yüzyılın kentlerinde”⁸⁶ mısrayla ifade eder. Burada deprem kavramıyla sadece maddi değil manevi sarsıntı da ifade edilmiştir. Manevi bağ/güçten yoksun olan modern kentler en küçük darbeye ruhunu kaybetmektedir.

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* adlı şiir kitabının ilk şiirinde Kudüs şehrini anlatır. Karakoç, şiirin merkezine yerleştirdiği Kudüs’ü mistik/metafizik sembollerle okuyucusuna aktarır. Şair, şiirin hemen başında yer alan “Gökte yapılp yere indirilen şehir”⁸⁷ benzetmesiyle Kudüs şehrine bir kutsallık atfeder. Karakoç daha sonra “Tanrı şehri ve bütün insanlığın şehri”⁸⁸ mısrayla semavi dinlerin tümünde kutsal kabul edilen Kudüs şehrinin uhrevi havası ve taşıdığı anlamla bütün insanlığın ortak değeri olduğunu vurgular.

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* adlı şiir kitabının ikinci şiirinde “Dicle ki aşağılarda köpüklerinden/ Bir şehir doğurmuş Bağdat’tır bu senin ülken/ Bağdat’tır bu kardeşim senin

gazeli benim için söylemiş çünkü Tatar’lar benim zamanımda Müslümân oldular, der övünürdü”. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Demirci, “Moğollar ve Mevlânâ”, *Türk Dünyası Dergisi*, S. 9, İstanbul 1987, s. 54-57.

⁸⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 504.

⁸⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 505.

⁸⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 627.

⁸⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 627.

ülken”⁸⁹ mısralarıyla Bağdat şehrinin Dicle nehri kenarında kurulmasına da değinerek bölgenin coğrafi konumuna vurgu yapar. Şair, kullandığı Dicle’nin bir “şehir doğurma” benzetmesi ile tarih boyunca suyun hayat kaynağı olması vesilesiyle yerleşim yerlerinin su bulunan bölgelerin etrafında/civarında kurulması olgusunu sembolik olarak ifade eder. Su civarında kurulan yerleşim yerleri daha sonra gelişerek birer medeniyet oluştururlar. Dicle nehri ve bu nehrin civarında kurulan Bağdat şehri ile birlikte oluşan/gelişen medeniyet de bu duruma güzel bir örnek oluşturur. Bağdat’ın tarihiyle ilgili kısaca şu bilgileri hatırlatmakta yarar vardır: Devletini sembolize edecek bir başşehir arayan Abbasi halifesi Mansur, 766 yılında Dicle nehrinin civarında Bağdat’ı kurar. Yaklaşık yüz bin kişinin inşaatında çalıştığı şehir dairesel bir plana sahip olup bu özelliği sayesinde şehir merkezi kentin her yerine aynı mesafede bulunmaktadır.⁹⁰ Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren Bağdat şehri seyahatnamelerde kervanların buluşma yeri ve ticaret merkezi olarak geçer. 9. ve 10.yüzyıllarda İslam dünyasının en büyük ilim, kültür ve medeniyet merkezi olan Bağdat, Avrupa medeniyetinin doğuşuna da zemin oluşturmuştur.

Sezai Karakoç, Dicle civarında kurulan Bağdat’a aslında çok yakınken, aynı kaynaktan doğan bir medeniyetin iki koluyken o tarihlerde çok uzak ve ayrı kalınmasına, iki medeniyet unsurunun arasındaki bağların kopmasına üzüldür. Fakat ona göre Bağdat’ın Müslüman şehri olması için Türkiye topraklarında olması gerekmez, onun için, “Bir şehir doğurmuş Bağdat’tır bu senin ülken/Bağdat’tır bu kardeşim senin ülken”⁹¹ mısralarından da anlaşıldığı üzere Bağdat hâlâ Müslüman Türkler için vatan toprağı olup iki ülkenin arası manevi bağlarla örülüdür.

Sezai Karakoç, Bağdat için “Senin şehrin benim şehrim ve hepimizin şehri”⁹² diyerek şehrin en kadim medeniyet merkezlerinden biri olduğunu ve diğer medeniyetlere öncülük ederek tüm insanlığın kültür birikiminin oluşmasında önemli bir rol oynadığını vurgular. Şair ayrıca “Bir nehrin şehri ki bizi yıkamıştır ruh ve beden/ İçimizde akmıştır gece ve gündüz demeden”⁹³ mısralarıyla Bağdat’ın yüzyıllar boyunca aralıksız bir biçimde dünyaya maddi ve manevi olarak önderlik ettiğini, insanları arındırarak medeniyete ulaştırdığını/medeniyet seviyesine yükselttiğini belirtir.

⁸⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 631

⁹⁰ Bağdat şehrinin kuruluşuna ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Yılmaz Can, *İslâm Şehirlerinin Fizikî Yapısı*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014, s. 83-89.

⁹¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 631.

⁹² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 631.

⁹³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 631.

Sezai Karakoç, Bağdat şehrini “Ve bir şehir ki haber verir/Gök yaratılmadan önceki gökten”⁹⁴ mısralarıyla betimler. Şair bu betimlemeyi kullanarak Bağdat’ın Halife Mansur tarafından kuruluşuna ve isminin nasıl ortaya çıktığına atıfta bulunur: “Halife Mansûr kurduğu bu şehre, Kur’ân-ı Kerîm’de (el-En‘âm 6/127; Yûnus 10/25) “cennet” mânasında kullanılan dârüsselâm kelimesinden ilham alarak Medînetüsselâm adını verdi.”⁹⁵ Şehrin ismi Cennet anlamına gelir ve Cennet de göklerden önce yaratılmıştır. Bu referanslardan hareketle şairin kullandığı Bağdat’ın gökler yaratılmadan önceki gökten haber vermesi metaforundaki anlam bu şekilde yorumlanmaya müsaittir.

Karakoç, *Alınyazısı Saati* adlı şiir kitabının ikinci şiirinde İslam medeniyetinin yıllarca başkentliğini yapmış Bağdat şehrinin, Abbasi halifelerinden olan ve döneminde devletin çok büyük askerî, siyasal, kültürel ve bilimsel gelişmeler kaydeden Harun Reşit; Hanefi mezhebinin kurucusu ve sünni fikhının en önemli isimlerinden olan İmâm-ı Âzam; manevi önderlerden âlim ve büyük mutasavvıf Cüneyd-i Bağdâdî ve Abdulkadir Geylânî; Türk ve İslâm edebiyatının en önemli isimlerinden olan Fuzuli gibi önemli şahsiyetler ile Binbir Gece Masalları gibi tarihe damga vurmuş nice eserlerin mekânı olduğunu vurgulayarak şehrin medeniyetin kurucu vafına dikkat çeker.

Karakoç ayrıca Bağdat topraklarının Leyla ile Mecnun’un aşkına ve büyük veli Hallac-ı Mansur’un idamına da şahit olduğunu “Leyli vü Mecnun nefesi/ Ve Hallac-ı Mansur’un kanıyla besli”⁹⁶ mısralarıyla ifade eder.

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* adlı şiir kitabının üçüncü şiirinde Şam (Dımaşk) şehrini anlatır. Karakoç, bu şiir ile “İslam’ın Üç Atlısı”ndan biri olarak gördüğü ve “üzerinde kesintisiz yerleşim görülen en eski şehir olduğu iddia edilen”⁹⁷ Şam’ın Müslümanlar özelinde tüm insanlık için önemini belirtir. Şair, şiire

“Deniz köpüğünden kurulmuş kubbeler altında
Yıkayan hatıraları incir kamaşmalarıyla
Zeytinde tutuşan akşam mavisini ağıtlar
Güveyi çamaşırları kadar andırıyor baharı”⁹⁸

mısralarıyla giriş yapar. Şairin medeniyet mefkûresi ve mistik/metafizik eğilimlerinden hareketle bu mısralar farklı şekillerde yorumlanmaya müsaittir. *Alınyazısı Saati* şiir kitabının ikinci şiirinde “Dicle ki aşağılarda köpüklerinden/Bir şehir doğurmuş Bağdat’tır bu senin

⁹⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 632.

⁹⁵ Abdülazîz ed-Dûrî, “Bağdat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 4, İstanbul 1991, s. 426.

⁹⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 633.

⁹⁷ Cengiz Tomar, “Şam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, s. 311.

⁹⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 635.

ülken”⁹⁹ mısralarıyla Dicle nehrinin Bağdat şehrinin oluşmasında kilit rol oynadığını belirten Karakoç, Şam için aynı kilit rolü “şehrin ortasından geçen Beredâ suyu”¹⁰⁰nun oynadığını “Deniz köpüğünden kurulmuş kubbeler altında”¹⁰¹ mısraıyla belirterek şehrin coğrafi özelliğine değinir. Nitekim Doğu ve Batı toplumlarındaki köklü bir medeniyete sahip olan şehirler çoğunlukla ırmak/nehir kenarına kurulmuştur. Ayrıca şehrin etimolojisine dair görüşlerden birinin de “Eski Aramice’de ‘iyi sulanan yer’”¹⁰² anlamına geldiği düşünüldüğünde, Beredâ suyunun şehir için öneminin ne denli büyük olduğu da görülür. Manevi açıdan bakıldığında ve Sezai Karakoç’un güçlü dinî referansları göz önüne alındığında ise yukarıdaki mısralarda geçen “incir” ve “zeytin” kelimeleri ile “adını 1. ayette geçen ve ‘incir’ anlamına gelen tîn kelimesinden al[an]”¹⁰³ Kur’an’ı Kerim’deki “Tîn”¹⁰⁴ suresine atıfta bulunulduğu yorumu yapılabilir. Allah, *Tîn* sûresinin ilk ayetinde “Yemin olsun incire ve zeytine”¹⁰⁵ buyurur. Şair, bu ayetin tefsirindeki “Bir görüşe göre incir ve zeytin, mecaz olarak bu ağaçların çokça bulunduğu toprakları, yani Akdeniz’in doğusunda bulunan Filistin ve Suriye’yi simgelemektedir”¹⁰⁶ görüşünden hareketle başkenti Şam olan Suriye’nin manevi yönünü vurgulamak istemiş olabilir. Sezai Karakoç *Taha’nın Kitabı* şiirinde de “Nerdesin zeytin uygarlığı” diyerek Orta Doğu’nun coğrafi/iklimsel olarak zeytin uygarlığı olduğuna dikkat çekmekten çok İslam medeniyetinin şehirleri oluşlarına göndermede bulunur.

Şam şehri “kurulduğundan bu yana çok çeşitli medeniyetlere sahiplik etmiştir.”¹⁰⁷ Karakoç, babasının dolaştığı çarşı, dedesinin uğruna savaştığı ve tarihi çok eskilere dayanan bu kadim medeniyete kendisini annesinin sütü kadar yakın hisseder:

“Ben Şam’ı bin yıl öncesinden bilirim
Annemin sütü kadar yakın bana
Babamın uğradığı son antik çarşı
Dedemin kılıcını dayadığı surlarına”¹⁰⁸

Şair, annesinin sütü kadar yakın hissettiği Şam şehrinin kaybedilmesi ile birlikte âdeta medeniyet ruhunun zincirlere vurulduğunu “Ruhumuz, kıyamet aşısıyla damgalı damar

⁹⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 631.

¹⁰⁰ Cengiz Tomar, “Şam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, s. 311.

¹⁰¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 635.

¹⁰² <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eam>

¹⁰³ Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 645.

¹⁰⁴ Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 645.

¹⁰⁵ Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 646.

¹⁰⁶ Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 646.

¹⁰⁷ Yılmaz Can, *İslâm Şehirlerinin Fizikî Yapısı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014, s. 43.

¹⁰⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 636.

damar/Kabirlerde, eski taşlarda, mahzenlerde mahpus’’¹⁰⁹ mısralarıyla verir. Karakoç, kalbinin derinliklerinde sevgisini ve yeniden kavuşma ümidini sakladığı Şam şehrine hiçbir şekilde ulaşamadığı için şehrin kendisinden koparılmasından duyduğu üzüntüyü şu şekilde dile getirir.

“Ey kalbimin içinde uyuyan şehir
Hiç bir uçak hiç bir tren hiç bir otomobil
Hiç bir muştı hiç bir belge hiç bir kanıt hiç bir
Seni alıp bana getirememiştir
(Beni alıp sana gelememiştir)’’¹¹⁰

Şair, hissettiği hüznü şiirin mısralarına çok net bir şekilde yansıtır. Bu hüznün, “Niçin göçtün benden ve nereye/ Yükleyip gittin ağır kervanını/ Neden aldatmadın karanlığın bezirgânını’’¹¹¹ mısralarıyla âdeta hesap sorma derecesine kadar ulaşır. Ayrıca bu mısralarda geçen kervan, bezirgân gibi kelimelerle Şam şehrinin hem Müslümanların hac yolculuğunda önemli bir geçiş güzergâhı olma hem de önemli ticaret yollarına sahip olma özelliklerine de vurgu yapılır.

Karakoç, Şam şehrinde bulunan İslam büyüklerinin türbe ve makamlarının şehre büyük bir manevi hava kattığını şu mısralarla ifade eder:

“Peygamberlerin türbeleri makamları
Mahallelerinde ağaçlarla çevrili
Altından suların aktığı
Bir sırrı fısıldayan yeşil rüzgârı’’¹¹²

Karakoç, bu mısralarla Şam’ın coğrafi özelliklerinden bahsederken şehrin türbeler ve makamlarla dolu olduğunu da ifade eder. Bulunan türbeler ve makamlar, rüzgârın da İslam’ı simgeleyen yeşil renkte tasvir edilmesi, Şam şehrinde coğrafi ve metafizik unsurların iç içe geçtiğinin göstergesidir. İç içe geçen bu unsurlar,

“Tevrat çizgisi Zebur yankısı
İncil sesi Kur’an nefesi
Şam sokaklarının sabah öncesi
Ve güneşi yere indiren öğlesi’’¹¹³

¹⁰⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 635.

¹¹⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 636.

¹¹¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 636.

¹¹² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 636.

¹¹³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 636.

mısralarında daha da belirgin şekilde sunulur. Bu mısralarda Şam sokaklarının sabahki hâli ve kavurucu öğlen sıcakları şehrin maddi yönünü yansıtırken; bünyesinde bütün semavi dinlerin unsurlarını barındırması ve bu dinlerin mensuplarınca kutsal sayılması ise manevi yönünü yansıtır.

Sezai Karakoç, Şam şehrinin müdafaası için sergilenen mücadelenin tasvirini, “Atların aşık kemiğine kadar çıkmıştı/Seni son koruyanların kanı”¹¹⁴ mısralarıyla yaparak şehrin kaybedilmemesi için çok kanlı mücadeleler verildiğini vurgular. Karakoç’un bir meydan konuşmasında da verilen mücadelenin şiddetini vurguladığı şu cümleler bu mısraların açıklaması mahiyetindedir:

“Tarihçiler, Şam’dan son çıktığımızda, askerlerimizin savaşırken, düşmanlarla savaşırken, ölürlen, vücutlarından akan kanın, sokaklarda atlarımızın ayaklarının aşık kemiğine kadar yükseldiğini yazıyorlar.”¹¹⁵

Şair, savaş tasvirine, “Taşdıkları yeşil Peygamber sancağı/Dalgalanmıştı sağnak sağnak tepelerinde”¹¹⁶ şeklinde devam ederek mücadelenin İslam adına yapıldığını belirtir. Müslümanlar, şehrin sokaklarına kadar yayılan savaştan mağlup ayrıldıkları için geri çekilip gitmek zorunda kalır: “Maveraünnehir’den gelip de durmuş/Huzurunda peygamberlerin. Şimdi geri gidiş.”¹¹⁷ Ancak Karakoç, şehrin kaybedilmesine rağmen ümidini yitirmez ve İslam medeniyeti için çok önemli bir merkez olan Şam’a tekrar döneceği umudunu taşır: “Yeniden doğuş diriliş sûru çalınca/Benim geri döneceğim şehir Şam’dır”¹¹⁸

Şair anlatıcı, tekrar döneceğini umduğu Şam şehri için kurtuluş çareleri arar. O, Şam için tüm imkânlarını sarf etmeye hazırdır:

“Şam Şam Şam
Sana hangi kadirgamı göndersem
Sana hangi çektirimi yollasam
Sana hangi kucağımı uzatsam”¹¹⁹

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* adlı şiir kitabının sekizinci şiirinde “İslâm dini, öğretisi, medeniyet ve hayat tarzının inanç, düşünce, ahlâk, sanat ve edebiyat merkezi olarak”¹²⁰ gördüğü İstanbul şehrini anlatır. Karakoç, şiirin ilk mısraında “Yeryüzüne ayı indir

¹¹⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 637.

¹¹⁵ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 154.

¹¹⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 637.

¹¹⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 637.

¹¹⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 637.

¹¹⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 638.

¹²⁰ Sezai Karakoç, “Gelecek Zamanın Karşısında IV. İslâmın Üç Atlısı”, *Diriliş*, S. 6, Şubat 1975, s. 7.

o bir şehir olsun”¹²¹ diyerek İstanbul şehrini bir aya benzetir. Şairin bu ifadesi Necip Fazıl’ın “Canım İstanbul” başlıklı şiirindeki “Ay ve güneş ezelden iki İstanbulludur”¹²² mısramı hatırlatır. Karakoç’un bu benzetmeyi hem ayın güzelliği, parlaklığı ve ihtişamından hareketle hem de eski Farsçada şehir anlamına gelen mâh kelimesinden hareketle yapmış olması yüksek ihtimaldir. Karakoç “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirinde de “Güneşin sarardığını gördüm Konstantin duvarında” ifadesini kullanır. Karakoç’un İstanbul’u ay ve güneş gibi astronomik öğelerle özdeşleştirilmesi dikkate değerdir. Çünkü ay Bizanslılar için son derece öneme sahip olup “kehânete göre dolunay gökyüzünde durduğu müddetçe de şehrin düşmesi imkânsızdı[r].”¹²³ Bizanslılar bu inançlarından aldıkları manevi dayanakla gerçekleştirilen bütün kuşatmalara karşı koyarlar. Ancak Bizans ile özdeşleşen ve koruyucu mahiyete sahip olan ayda, fetihten birkaç gün önce kısmi bir tutulma gerçekleşince şehrin “karanlığa bürünmesini kötü işaret sayan”¹²⁴ Bizanslıları şehrin düşeceğine dair bir korku sarar. Yoğun saldırılar ve manevi dayanakları sarsılan askerlerin direncinin azalması neticesinde de fetih gerçekleşir. Karakoç da bu mısrayla fethin gerçekleşmesini İslam’ı sembolize eden güneşin Konstantin duvarlarında sararması, şehre İslam’ın nurunun girmesi şeklinde ifade ederek özgün bir benzetme yapar.

Sezai Karakoç aynı şiirde İstanbul’u, “Bu yeryüzünden ve gökyüzünden ötedeki şehirdir”¹²⁵ mısrayla diğer tüm şehirlerden farklı bir yere konumlandırır ve “madde planında yer kaplayan bedeninden daha çok metafizik alandaki ruhsal yönüne”¹²⁶ dikkat çeker. Karakoç, güzelliğiyle benzersiz bir silüete sahip olan İstanbul’u dünyanın en önemli şehri olarak görür. Ona göre İstanbul çıkarılırsa dünyada ne tarih ne de insanlık kalır. İstanbul âdeta dünyanın “en aydınlık yüzlü”, “en sevimli” ve “en cazip” insanı gibidir:

“İstanbul, kurulduğu günden çağıımıza kadar, hep bir medeniyetin, hattâ Batıya karşı Doğunun sözcüsü, yuvarlak masası ve kürsüsü olmuştur. İstanbulu çıkarınız; dünya tarihini yeniden yazmak gerekir. Tarih kalmazdı daha doğrusu. Dünya başka bir dünya, insan başka bir insan olurdu.

Her büyük şehir bir insan şeklinde düşünülürse, herhalde en aydınlık yüzlüsü, en sevimlisi, en derini, en câzibi İstanbul olurdu.”¹²⁷

¹²¹ Sezai Karakoç, Gün Doğmadan, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 657.

¹²² Necip Fazıl, Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2012, s. 166.

¹²³ Feridun M. Emecen, *Fetih ve Kıyamet 1453*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s.286.

¹²⁴ Feridun M. Emecen, *Fetih ve Kıyamet 1453*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s.287.

¹²⁵ Sezai Karakoç, Gün Doğmadan, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 658.

¹²⁶ İbrahim Tüzer, “Kentten Medeniyete Yit(mey)en ‘Yedinci Oğul’ Sezai Karakoç’un Şiirlerinde İnsani Yabancılaşma”, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 2010, s. 333.

¹²⁷ Sezai Karakoç, “Buzlu Camın İstanbulu”, *Günlük Yazılar I Farklar*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1997, s. 109.

Karakoç için “İstanbul, yalnız bir devlet başkenti olmak nitelik ve yeteneğinde değildir. Medeniyetler başkentidir de. Roma-Bizans ve İslâm Medeniyetlerinin başkenti[dir].”¹²⁸ Nitekim “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirinde de İstanbul’u “başkentler başkenti” olarak nitelendirir. Karakoç’a göre İstanbul alelade bir şehir değil, O, İslam milletinin ruhunu taşıyarak dünyanın karşısına çıkıp, onların oyunlarını bozan hakikat medeniyetinin savaşçısıdır:

“O bir kılıçtır Doğu’dan Batı’ya uzanıp
Çin ipeğinden örülmüş şeytan kozasını bölen
Darbeleriyle Batı çeliğini lime lime eden
O Tanrı’nın kılıç halindeki hilâli
İslâm ruhunun kristalleşmiş heykeli”¹²⁹

Şair, bu mısralarda Osmanlı’nın İstanbul’u fethetmesi sonucunda Çin ile Avrupa arasındaki ticaret güzergâhı olan İpek Yolu’na da hâkim olmasını sembolik bir biçimde “şeytan kozasını bölmek” olarak verir. Bölünen bu şeytan kozası ile İslam medeniyeti üstün konuma gelmiştir.

Şair, Semerkant’tan İstanbul’a ve oradan da Bağdat ve Şam şehirlerine uzanan İslam medeniyetinin son başkenti İstanbul’u tabii ve tarihî güzelliklerinden dolayı bir “tabiat-tarih anıtı”¹³⁰ olarak görür. İstanbul’daki camiler, mezarlıklar, çeşmeler, sebiller, taş oymaları bu tabiat-tarih anıtını oluşturan unsurlardır:

“İstanbul’a gel oruç günleri gez gör ve dinle derinden
Taştaki oymalarını incele bir er gözüyle
Semerkant’tan kalkıp gelmiş erlerin gözüyle gör her yeri
Camileri mezarlıkları çeşmeleri ve sebilleri
Git Sümbülefendi’ye servilerden sor olup biteni
Merkezefendi’de tüket maddeyi yırt maddeciliğin kefenini
Bağdat’ta ebedî bayrağı ruhun ve ilâhî hikmetlerin
Şam’da son sınırı mânevî medeniyetlerin”¹³¹

Karakoç, bu mısralarıyla İstanbul şehrinin maddi ve manevi güzelliklerinden söz eder. Bu mısralarda Sümbülefendi ve Merkezefendi’den bahsedilmesi dikkat çekicidir. Fatih ilçesi Kocamustafapaşa semtinde bulunan Sümbülefendi Camii’nin avlusundaki servi/selvi ağacı yaklaşık bin üç yüz yıllık tarihiyle İstanbul’un en eski ağaçlarından biridir. Sümbülefendi’nin

¹²⁸ Sezai Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1998, s. 181.

¹²⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 658.

¹³⁰ Sezai Karakoç, “Gelecek Zamanın Karşısında IV. İslâmın Üç Atlısı”, *Diriliş*, S. 6, Şubat 1975, s. 7.

¹³¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 658.

damadı olan Merkezefendi ise maddeciliği yırtan büyük bir mutasavvıftır. Şair bu iki önemli mekânı mısralarında anarak maddi ve manevi medeniyet unsurlarının İstanbul şehrinde ne denli iç içe geçmiş olduğunu gözler önüne serer.

Şair, İslam medeniyetinin son başkenti olan İstanbul'u, İslam medeniyetinin bazı önemli şehirleri ile birlikte anması dikkat çekicidir:

“Bağdat'tan dal Şam'dan yaprak Diyarbekir'den çizgi
Hep İstanbul'da kırık dökük
Parçalanmış silinmiş sönmüş”¹³²

Şairin bu mısralarla İslam medeniyetini oluşturan diğer önemli şehirler ile İstanbul arasında bir birlik olmamasından şikâyetçi olduğu yorumu yapılabilir.

Karakoç, İstanbul'un maddi ve manevi özelliklerini anlattığı bu şiirde, Osmanlı Devleti'nde çok önemli bir yere sahip olan ve İslam medeniyetinin bir unsuru hâline gelen mehter takımından da söz eder. Allah'ın kılıç hâlindeki hilali ve İslam âleminin halifelik makamının bulunduğu yer olan İstanbul'da, savaş sanatının en önemli unsurlarından olan mehterin, kâinatın tümüne düzen sağladığını belirtir:

“Sabah Karacaahmet'ten öten şafak kırmızısında savaş borusu
Sökün eder her sabah ufkun bir ucunda yeniçeriler
Su şırıltısından gök gürültüsünde değin
Bütün seslere düzen vermiş ebedî mehter”¹³³

İslam medeniyetinin son başkenti, “başkentler başkenti” olan İstanbul, hâlihazırda ne yazık ki kötü durumdadır. Zaman içinde kimliğini yitiren şehir yok olmaya yüz tutar. Fakat şair bu olumsuz gelişme karşısında bile diriliş umudunu kaybetmez, İstanbul'un yok olmasını yeniden gerçekleştirecek İslam medeniyetinin dirilişi için ilk adım olarak görür. İstanbul'un ölmesi yeniden gerçekleştirecek diriliş içindir:

“Yok olduysa da bu şehir ruhu ruhuma sindi
Ben yaşadıkça o yaşayacak bende
Kimbilir belki o da dirilecek benimle
İslâm Milletinin dirilişinde
O yeniden güneşin güneş ayın ay dünyanın dünya
İnsanın insan olduğu o günde
Ölümün biliyorum ey İstanbul diriliş içindir
Öyleyse indir ruhunun teslim bayraklarını indir göm toprağa
Doğrul ve kalk ayağa”¹³⁴

¹³² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 659.

¹³³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 659.

Şair, İslam medeniyetinin yeniden dirilişi için kendini feda eden İstanbul'un topraklarında bu şehrin kıymetini bilmeyen insanların yaşamasından da üzülerek söz eder:

“Ölümünü kutlayan Arz oğullarıyla
Mübarek toprağın anlamından bile yoksun
Taşın demirin mermerin ve tozun metafizik kadrine
bile düşman”¹³⁵

Şairin metafizik düşünceden yoksun insanları “arz oğulları” diye nitelemesi çarpıcıdır. Ona göre, metafizik düşüncesi olmayan insanlar bu dört tarafı maneviyat kokan şehri anlamaktan acizdir.

Karakoç, İstanbul'un maddi yönünün değişse bile ruhunun kaybolmayacağı inancını taşır. Ona göre İstanbul şehri kendi medeniyetini oluşturan ruhu hiçbir zaman kaybetmeyecektir.

“Madde dönüşür bin bir şeye ama ruh kaybolmaz
Altın madeni gibi pırlıl pırlıl kalır ve solmaz”¹³⁶

Sezai Karakoç “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” adlı manzumesinin dördüncü şiirinde “Gölgendi gecemi aydınlatan eşsiz lâmba/ Hep Kanlıca'da Emirgân'da/ Kandilli'nin kurşunî şafaklarında”¹³⁷ mısralarında İslam medeniyetinin başkenti olan İstanbul'un her semtinde medeniyetin izlerini taşıyan öğeleri bulmanın mümkün olduğunu ifade eder.

Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* adlı şiir kitabının on birinci şiirini, “Onlar tek sahibi metafiziğin/Ruh ve hakikat medeniyetinin”¹³⁸ şeklinde söz ettiği İslam milleti ve şehirleri için yazar. Şaire göre hayata mana kazandıran İslam medeniyeti olmuştur. Bu ruh ve hakikat medeniyetinin insanlığı en yüksek mertebelere çıkaran uygarlık olduğunu “Onun uygarlığıdır hayata anlam veren/Aklı da aklı aşanı da fizikötesine götüren”¹³⁹ mısralarıyla ifade eden Karakoç, hayatı anlamlandıran İslam medeniyetinin oluşmasında çok önemli yere sahip olduğunu düşündüğü isimleri şiirinde anarak bu kişilerin buldukları şehirlere ve dolayısıyla İslam medeniyetine yaptıkları katkıyı vurgular:

“Mevlâna görünür bir uçtan
Konya'dan Kubbe-i Hadra'dan
Muhyiddin-i Arabi İmam-ı Gazali
İmam-ı Rabbani ve Hallac esintileriyle dolu uygarlık

¹³⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 659.

¹³⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 660.

¹³⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 660.

¹³⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 432.

¹³⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 670.

¹³⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 670.

Pancurlar var Hallac gibi
Yaz sıcağında ruha açılan
Sabrın ve tevekkülün son ucu Geylâni
Halıslığın saf madeni Rûfai"¹⁴⁰

Karakoç, Müslüman halkların yaşadığı İslam şehirlerinin büyüğünden küçüğüne her birinin İslam medeniyetini oluşturan/yansıtan ve bu medeniyete güzellikler katan mekânlar olduğu görüşündedir. Ali Haydar Haksal'ın "[m]edeniyetimizin şehirlerinin her biri, onların ruh merkezidirler."¹⁴¹ şeklindeki ifadesi de bu görüşü destekler mahiyettedir. Karakoç'un bu görüşleri *Alınyazısı Saati* şiirindeki şu mısralara yansır:

"İstanbul'un Bursa'nın
Diyarbakır'ın Konya'nın
Erzurum'un Bağdat'ın Şam'ın
Kahire'nin ve bütün Afrika'nın
Mekke'nin ve Medine'nin gülleri
Ne tükenmezdir İslâmın şehirleri
En büyüğünden en küçüğüne
Hangisini ansam eksik kalır
Sayılmaz güzellikleri iyilikleri
Kuala Lumpur'dan Darüsselâm'a kadar"¹⁴²

Şair, Müslüman şehirlerin özelliklerini ve güzelliklerini sayarak bu şehirlerin İslam medeniyetinin kimliğinin oluşmasındaki öneme değinir. Amasya şehrinin de içinde bulunan cami, hamam, bedesten gibi yapılarla İslam medeniyetinin oluşmasında önemli rol oynadığını ifade eder:

"Merzifon'da sen gördün mü Kara Mustafa Paşa Camii'nde
Kesik insan başı gibi ağlayan yaşlı çınar köklerini
-Gövdeyi geçen kökler-
Hamamlarını ve bedestenini
Gümüştacıköy'ün camilerini"¹⁴³

Sezai Karakoç, manevi havasıyla İslam medeniyetinin önemli şehirleri arasında yer alan Mardin şehrini de mısralarına taşır. Karakoç, hatıralarında Mardin'in de İslam medeniyetinin diğer şehirlerinde olduğu gibi ruhuna hitap eden manevi bir yöne sahip olduğunu, medeniyetin manevi yanını yansıttığını şu şekilde ifade eder:

¹⁴⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 670.

¹⁴¹ Ali Haydar Haksal, *Eleğimsağmalarda Gökanıtı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2010, s. 30.

¹⁴² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 671.

¹⁴³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 671.

“Mardin de Diyarbakır gibi ruhuma hitap eden bir şehirdi. Zaten Anadolu’nun hangi şehri ruhumuzun ifadesi ve çağrışımlarla doldurucusu, manevi besleyicisi değildir ki.”¹⁴⁴

Karakoç’un hatıraları kendisi hakkında birçok önemli bilgiler içermesinin yanında toplumun kültürüne, inanışlarına, değerlerine de ışık tutar. Onun Mardin ile ilgili şu hatırası da mitolojik/folklorik unsurların halk arasında ne kadar yer edindiğini ve ne derece öneme sahip olduğunu açıkça gösterir:

“Mardin Kalesine çıktık bir gün. Mardinlilerin ‘bu kaleyi bir kez gören, yedi kez görür’ diye bir sözleri var. Kalenin tam ortasında ufak bir mescit bulunmaktadır ki, Mardinliler bu mescidin Hızır Makamı olduğunu söylüyorlar. İnsan boyu büyüklüğünde tesbihler asılı Hızır Makamında.”¹⁴⁵

Şairin halk arasında Mardin kalesini bir kez gören kimsenin orayı yedi kere göreceğine dair inanişe göndermede bulunduğu şu mısralar mitolojik/folklorik halk öğeleriyle örülü hatıralarının nazma dökülmüş halidir:

“Mardin’in kaleyi andıran içiçe ve üstüste evleri
Ve kalesinde Hızır Makamı
-Ve her kim Mardin kalesini bir kere görmüşse
Yedi kere görecektir demektir-”¹⁴⁶

Şair, Doğu Anadolu Bölgesi’nin önemli yerleşim yerlerinden Bitlis, Van, Ağrı şehirlerinin dağ, kale gibi coğrafi ve mimari unsurlarından bahsederek bu unsurların maneviyatla birleşerek bir ruh oluşturduğuna inanır. Şehirlerde oluşan ruh, medeniyeti oluşturan ve şekillendiren unsurdur:

“Ve Bitlis kalesi
Dört mevsim baharı yaşayan Van Dağları
Erek Dağı, orda erilir bala ve tertemiz sırta
Yaşlanmazlığa
Hızır sırrına
Ey zaptedilmez ruh, yine sensin!
Seni hiçbir gem dizginleyemez
Süphan Dağı
Ağrı. Ruh volkanik bir dağ gibi erimiştir orda.
...
Küçük Ağrı’da yer yerin dibine batmış”¹⁴⁷

¹⁴⁴ Sezai Karakoç, “Hatıralar LXXXIII”, *Diriliş*, S. 83, 16 Şubat 1990, s. 9.

¹⁴⁵ Sezai Karakoç, “Hatıralar LXXXIII”, *Diriliş*, S. 83, 16 Şubat 1990, s. 7.

¹⁴⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 672.

¹⁴⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 672.

Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* adlı şiir kitabının on ikinci şiirinde İslam coğrafyasının o anki durumunu sorgular. Karakoç, “Önlenemez bir sonda mıyız/Bütün medeniyetlerin ölümü mü bu”¹⁴⁸ mısralarıyla zor günler geçiren İslam âleminin gidişatından duyduğu endişeyi dile getirir. Şair, İslam medeniyetini oluşturan coğrafyadaki olası bir yıkımın bütün medeniyetlerin sonu olacağına dikkat çeker. Karakoç’a göre insanlığın kurtuluşu ancak Müslümanların kurtuluşuyla mümkündür. Müslümanların kurtulması da medeniyetin can damarını oluşturan şehirlerin kurtulmalarıyla olacaktır:

“Bütün sır İstanbul – Bağdat – Şam çizgisinde mi
Ya iki üçgen söz konusu biri dar biri geniş
Darını iç üçgenini söyledim. Geniş
Ya da dış üçgene gelince
Afrika’dan Malezya’ya gider ta.
Ve orta daire Kahire – İslâmbat – Mekke...
Dokuz şehir kurtulsun,
Kurtulacaktır müslümanlar.
İnsanlık kurtulacaktır”¹⁴⁹

Şair, bu mısralarda “İslâmın Üç Atlısı” olarak nitelediği İstanbul, Bağdat ve Şam şehirlerinin önemine vurgu yapar. Bu üç şehir, İslam medeniyeti ve tüm insanlığın kurtulmasının sağlanmasında kilit role sahiptir. “İslâmın Üç Atlısı” çok geniş olan İslam dairesinin ana çekirdeğini oluşturur. Karakoç’a göre bu ana çekirdekten başlayan kurtuluş genişleyerek Dünya’nın dört bir yanına ulaşacak ve dokuz şehrin kurtulması ile bütün insanlık felaha kavuşacaktır.

“Doğudan gelen o atlı silüetinin
Atının ayaklarından çıkan toz
Altın tozundan daha değerli
Bir at ki karnında taşıyor bir başkaldırışı
Bütün başkaldırıları eskitip değersizleştiren başkaldırışı
Bir başkaldırı ötesi medeniyetini taşıyan karnında o at
Ve o atlı
Nereden geliyor o atlı
Tanrı aşkından doğan o atlı
Yunus izli Mevlâna çizgili
Muhyiddin-i Arabi gölgeli Gazali hacimli
Develerin hörgücünde saklı hazineler
Moğol atlılarının Dicle’ye döktükleri

¹⁴⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 673.

¹⁴⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 675.

O hazinelerin gizli şifreleri
Ve bin bir Bağdat mitolojisi”¹⁵⁰

Horasan, Belh yörelerinden atlarıyla akın akın gelen Müslüman Türkler, Anadolu coğrafyasının İslami bir kimlik/siluet kazanmasında öncü rol üstlenirler. Karakoç, *Mevlâna* adlı eserinde Horasan erenlerinin Anadolu’ya gelişlerini ve buradaki faaliyetlerini şöyle anlatır:

“ (...) Maveraünnehir’den taze kan geldi. Gelenlerin arkası kesilmedi. Sonunda devletlerini de kurdu Müslümanlar. Irmakları Allah deyu deyu akan cennet bir ülke yaptılar Anadolu’yu. Mermere fiziğin ötesindeki geçmez, solmaz, eksiksiz aşkın resmini çizdiler kendilerine özgü non-figüratifle. Yıldızları yere indirip saçtılar şehrin sokaklarına. Ebediyyeti, fâni araçların diliyle söylemek dehasını kurcaladılar eşyada. Maddeyi, ruhun diline kavuşturmak istediler. Onlar ki, Asya’nın göbeğinden kopup gelmişler, Mekke ve Medine’nin buhurunu, ıtrını saçıyorlardı ortalığa. Peygamber ocağının yeşiliyle tüm Anadolu’yu yatırlar beldesi haline getirdiler. Çünkü: onlar şehitlik rüyasıyla koşmuşlardı buraya. Yalnızlığın en yalnızlığında nefsi eritip, ruhun saltanatını bulup ruhlarında, sonra Anadolu’ya gelip, kalabalığın en kalabalığında tevâzuun en tevâzuuyla aydınlatmışlardı halklarını.”¹⁵¹

Maveraünnehir’den gelen erenler arasında Mevlânâ gibi mutasavvıf, şair kimlikleriyle öne çıkan bilge şahsiyetler de vardır. Mevlânâ ve Yunus Emre şiirleriyle olduğu kadar hoşgörülerıyla de asırlarca Anadolu coğrafyasına tesir ederler. Karakoç’un, “İslâm Medeniyetinin, Yunan düşüncesiyle karşılaştığı anda doğan bunalımı atlatması için, İslâm âlemine bağışlanmış ilâhî lütuf, bir düşünce fişkırışıydı”¹⁵² diye nitelediği Gazali ile “İslâm ruhunun soyut cephesini soyut bir dille ifade etme sanatının doruğuna erdi”¹⁵³ şeklinde nitelediği Muhyiddin İbn Arabî gibi büyük mutasavvıfların da görüşlerinin bu coğrafyanın İslami bir şekil almasında önemli tesirleri/katkıları olur. Bu şahsiyetler etrafında oluşan/anlatılagelen menkıbelerde hep bir Hızır inancı, keramet gösterme motifleri öne çıkar. Bu şahsiyetlerin eylem ve fikirleri, Moğol saldırılarını bile bastırmıştır. Bu menkıbeler ve tarihî anlatılar türkülere de tesir etmiş olmalı ki Isparta yöresinde “Şu gelen atlı mıdır/Sorun Bağdatlı mıdır” mısralarını içeren bir türkü vardır.

2.3.Savaş, İşgal ve Doğal Afetler Karşısında Şehir

Savaşlar insanlık tarihinin başlangıcından itibaren hep var olup şehirlerde de büyük yıkımlara neden olmaktadır. Savaşın bir uzantısı olan işgal ve istilalar, tarihî eserlere büyük zararlar vermekte hatta bazılarını tamamen yok etmektedir. Doğal afetler de şehirlerin tabii

¹⁵⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 676.

¹⁵¹ Sezai Karakoç, *Mevlâna*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 9.

¹⁵² Sezai Karakoç, *Mevlâna*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 27.

¹⁵³ Sezai Karakoç, *Mevlâna*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 29.

yapısını, silüetini bozabilmektedir. Yıkım ve izlerin bazıları onarılsa da birçoğu ne yazık ki kalıcı olmakta, şehirlerdeki tahrip edilmiş eserler hep işgal ve afetleri hatırlatmaktadır. Sezai Karakoç'un şiir ve hikâyelerinde de savaş, işgal ve doğal afetlerin şehirlerin dokusunda ve silüetinde nasıl onulmaz yaralar açtığı çarpıcı biçimde yansıtılır.

Sezai Karakoç *Hızır ile Kırk Saat* şiirinde Orta Doğu'nun işgalinin tarihî dokuya ve coğrafi yapıya nasıl zarar verdiğini, tarihî eserleri ya da medeniyet unsurlarını ve tabii varlıkları nasıl tahrip ettiğini çarpıcı biçimde ifade ederek bu durumu eleştirir:

“Kuruyan hurma dalından öğrendim
Damıtılmış petrolden öğrendim
Yavrusunu arayan bir deveden öğrendim
Hapsedilmiş yarı yanık
Sancaklardan öğrendim
Yıkılmış taş kemerlerden öğrendim
Harap handan köprülerden öğrendim”¹⁵⁴

Bu topraklarda çıkan petrole sahip ve bölgede hâkim güç olmayı ihtiras hâline getiren emperyalistler, bu coğrafyayı kan gölüne çevirdikleri ve her bakımdan tahrip ettikleri gibi, bu olumsuz hadiseler orada yaşayan halkın ruhunda ve bedeninde onulmaz gedikler açar.

Şair, “Beşinci Ayın” şiirinde Hz. Yunus kıssasına atıfta bulunarak onun balığın karnından çıkmasının yeniden doğum oluşuna dikkat çeker. Allah'ın, Yunus Peygamber'e karşı gelerek isyan eden kavminin yaşadığı Ninova şehrini inkâr kenti olarak yorumlar:

“Yeniden doğarak doğumu aklamış olanlar
Balığın karnında geçirilen nice gün ve geceden sonra
İnkâr kentinin ortasına düşenler
Ancak onlar böyle bir sofranın başmimarı”¹⁵⁵

Yirminci yüzyılda özellikle Siyonistlerin emperyalist faaliyetleri dolayısıyla en çok tahribata uğrayan şehirlerden birisi de Kudüs'tür. Bu olumsuz gelişme ne yazık ki Kudüs'ün İslami kimliğinden uzaklaşmasına neden olur. Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* adlı şiir kitabının ilk şiirinde işgale uğrayan ve İslami kimliğini yitirmeye başlayan Kudüs şehrinin tüm Müslümanları şehrin eski kimliğini yeniden kazanması için mücadeleye davet ettiğini ifade eder:

“Kalbime bir ağırlık gibi çöküyor şimdi
Ne diyor ne diyor Kudüs bana şimdi

¹⁵⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 178-179.

¹⁵⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 509.

Hani Şam'dan bir şamdan getirecektin
Dikecektin Süleyman Peygamberin kabrine
Ruhları aydınlatan bir lamba
İfriti döndürecek insana
Söndürecek canavarın gözlerini
İfriti döndürecek insana"¹⁵⁶

Karakoç, yukarıdaki mısralarda “İslâm’ın Üç Atlısı” olarak nitelendirdiği şehirlerden birisi olan Şam’ın; Kudüs şehrinin eski kimliğini kazanmasındaki mücadelede önemli bir role sahip olduğunu vurgular. Şam şehrinden gelecek bir diriliş kıvılcımı ile Kudüs’ün âdeta yeniden dirileceğini ve ruhları aydınlatarak huzura kavuşturacağını söyler. Şair, bu benzetmeleri yaparken çok derin anlamlar içeren kelimeler ve benzetmeler kullanır. Ayrıca çeşitli boyda ve biçimlerde bakır, bronz, pirinç, gümüş ve altın gibi malzemelerden yapılan şamdan, manevi aydınlatmayı da temsil eder. Nitekim şamdan, Musevilik başta olmak üzere dinlerin çoğunda özel bir değer ve sembolik anlam taşır.¹⁵⁷ Şair, bir eşya olan şamdana Kur’an-ı Kerim’de “Sebe” sûresi 12.ayetteki “Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik; onunla sabahleyin bir aylık, akşamleyin bir aylık yol alırdı. Onun için bakır madenini eritip akıttık. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun önünde çalışanlar vardı. Onlardan kim bizim buyruğumuzdan sapsa, ona yakıcı ateşin azabını tattırdık”¹⁵⁸ şeklinde atıfta bulunulur. Karakoç, bu atıflarla hem Allah tarafından Süleyman Peygamber’e verilen bakır işleme kabiliyetini hem de bakır ile de yapılabilen şamdanın bazı inanışlara göre manevi aydınlatma aracı olarak kullanıldığını sembolik şekilde ifade eder. Ayrıca yedi kollu şamdan olan menora da Yahudiliğin en eski sembollerinden biridir. Süleyman Peygamber’in Musevilerce de kutsal kabul edildiğinden yola çıkarak şiirde bu sembole de atıf yapıldığı yorumu yapılabilir. Nitekim şairin *Gül Mustusu* kitabındaki “Ses” şiirinde modernizm eleştirisi yaptığı mısralarda da şamdan vurgusu şu şekilde yapılır:

“Kelimeler yarıdır bütün değil
Eşyanın dilini henüz öğrenemedim
Kentinkiniyse ticarete verdim gitti bir kervanla
Belki de Şam’dadır şimdi
Bir şamdandır belki de Kudüs’te”¹⁵⁹

¹⁵⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 627.

¹⁵⁷ Nebi Bozkurt, “Şamdan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2010, C. 38, s. 329.

¹⁵⁸ Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir IV*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 416.

¹⁵⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 406.

Savaş, işgal ve istilalarla asli hüviyetinden koparılmaya çalışılan Kudüs'ün tüm bu yozlaştırma faaliyetleri nedeniyle İslami kimliğinden uzaklaşmasına karşın, Şam bu kimliğini hâlâ korumaktadır. Kudüs şehrinin manevi kurucusu Süleyman Peygamberin mabedini Museviler de benimser, kendi kimliklerine ait özellikleri ona yüklemeye çalışırlar. Ancak Sezai Karakoç bu durumdan İslami kimliğini korumak isteyen Kudüs şehrinin rahatsız olduğunu ifade eder. O nedenle Kudüs, başta Şam olmak üzere diğer Müslüman şehirleri/buradaki Müslümanları kendisini eski kimliğini kavuşturması için yardıma davet eder. Şiirdeki bu yaklaşım, Mehmet Akif İnan'ın "Mescid-i Aksa" şiirini hatırlatır. Akif İnan'ın Mescid-i Aksa'nın dilinden yazdığı şiir tamamen yalvarış, medet dileyiş ve dua içeriklidir:

"Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu
Varıp eşğine alnımı koydum
Sanki bir yer altı nehr çağlıyordu

Gözlerim yollarda bekler dururum
Nerde kardeşlerin diyordu bir ses
İlk kiblesi benim ulu Nebi'nin
Unuttu mu bunu acaba herkes

Burak dolanırdı yörelerimde
Miraca yol veren hız üssü idim
Kutsallığım belli şehir ismimden
Her yana nur saçan bir kürsü idim

Hani günler ki binlerce mü'min
Tek yürek halinde bana koşardı
Hemşehrim Nebi'ler hatırı için
Cevaba erişen dualar vardı

Şimdi kimsecikler varmaz yanıma
Mü'minden yoksunum tek ve tenhayım
Rüzgarlar silemez gözyaşlarımı
Çöllerde kayıp bir vâhayım

Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Götür Müslüman'a selâm diyordu
Dayanamıyorum bu ayrılığa
Kucaklasın beni İslâm diyordu"¹⁶⁰

¹⁶⁰ Mehmet Akif İnan, *Tenha Sözlür*, Sanat Yayınları, Konya 1994, s. 26-27.

Siyonist işgalden sonra, Müslümanların şehrin hâkimiyetini kaybedip Kudüs'ü bir bir terk etmesi üzerine zamanla şehir İslami kimliğinden uzaklaşmaya başlar. Şair, Mescid-i Aksa'ya kişisel özellik yükleyip trajediyi onun dilinden aktararak dramatizasyonu ve lirizmi güçlendirir. Mescid-i Aksa çaresiz bir çocuk, kimsesiz bir zavallı gibi medet ummaktadır. O'nu/Kudüs'ü kurtaracak yegâne güç de İslam ümmeti olacaktır. Akif İnan bu şiirini ilk olarak 4 Ekim 1979 tarihinde çıkan *Akıncılar* dergisinin beşinci sayısında yayımlanmıştır. Karakoç'un *Alinyazısı Saati I* şiiri ise *Diriliş* dergisinde 25 Temmuz 1988 tarihinde yayınlanmıştır. Karakoç'un şiirini yazmadan önce Akif İnan'ın şiirini okumuş olması yüksek ihtimaldir. Sezai Karakoç ile Mehmet Akif İnan arasında fikir/dünya görüşü bakımından yakınlık olduğu gibi, her ikisi dosttur.

Kudüs'ün tüm insanlığın ortak medeniyeti olma vasfı, Sezai Karakoç'un, 'Ve Kudüs'ü terkettiğin o ikindi/ Birinci Cihan Harbi günü vakti"¹⁶¹ mısralarıyla belirttiği üzere Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin bu bölgeyi kaybetmesi sonucu tamamen değişir, şehir âdeta tüm benliğini, manevi ruhunu yitirir. Kudüs, Birinci Dünya Savaşı sonucunda hem maddi hem de manevi olarak büyük bir yıkıma uğrar. Şaire göre şehri terk eden sadece Osmanlı Devleti değildir; aynı zamanda şehrin manevi dinamiklerini oluşturan unsurlar da Kudüs'ten kaçarak uzaklaşırlar:

“Ve yatırlar patır patır kaçıyor geceleri
Boşaltıyorlar işgal edilmiş bir şehri boşaltır gibi
Kaçıyorlar Lût şehrinde kaçır gibi
Tuz heykele dönüşmemek Tanrı gazabıyla
Susmuş minarelerin azabıyla
Yıkılmış cami kubbelerinin ıstırabıyla
Ve şehit kemiklerinin bakışı bir başka bakış
Artık burada taş bile durmak istemez”¹⁶²

Şair, Kudüs'ün o anki hâlini Lut kavminin helak olduğu Sodom ve Gomore şehrine benzetir. Tevrat'ta bu hadise şu şekilde anlatılır:

“Sodom halkı Rabb'e karşı günahkârdır; orada her türlü ahlâksızlık, özellikle de cinsî sapıklık yaygındır. Bunları cezalandırmakla görevli melekler insan sûretine girip misafir olarak İbrâhim'e gelirler. Tanrı, Sodom ve Gomore'nin günahının çok ağır olduğunu ve helâk edileceklerini bildirir. İbrâhim ise oradaki iyi insanların hatırına bu kararın gerçekleşmemesi için yalvarınca kendisine eğer on iyi kişi varsa oranın helâk edilmeyeceği vaad edilir, ancak on kişi bile bulunamaz. Akşam vakti Sodom'a varan iki melek şehrin kapısında oturan Lût'un daveti üzerine ona misafir olurlar. Halk evin

¹⁶¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 628.

¹⁶² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 628.

çevresini sararak Lût'tan misafirlerini kendilerine teslim etmesini ister. Lût ise her istenilene yapabileceğini, hatta kızlarını kendilerine teslim etmek suretiyle feda edebileceğini, ancak misafirlerini vermeyeceğini söyler. Halk Lût'u tehdit ederek kapıyı kırmaya kalkışınca melekler müdahale ederek Lût'u içeriye alır ve dışarıdakileri evin kapısını bulamayacak şekilde kör ederler. Melekler Lût'a şehri harap edeceklerini, aile fertlerini alıp burayı terketmesini bildirirler. Lût ağır davranınca melekler karısını ve iki kızını şehrin dışına bırakırlar; onlara arkalarına bakmadan dağa kaçmalarını tembih ederler. Lût kısa sürede dağa varmanın zor olduğunu, ancak yakındaki küçük şehre ulaşabileceklerini söyler. Güneş doğarken Tsoar'a varırlar. Arkalarından Sodom ve Gomora'ya göklerden kükürt ve ateş yağdırılır. Şehirler, bütün havza ve oralarda yaşayanların hepsi bitkilere varıncaya kadar helâk edilir. Lût'un karısı da meleklerin uyarısına rağmen kaçarken geriye baktığından bir tuz direği olur¹⁶³

Karakoç, insanların Kudüs şehrini terk etmesini tuz heykele dönüşmemek için Lût kavminin şehri terk etmesine benzeterek bu tarihî hadiseye telmih yapar.

O vakitten sonra Kudüs şehrinin de İslam medeniyetinin süslediği unsurlardan, İslami inanca uygun dokusundan uzaklaşacağını tahmin eder. Nitekim maddi yıkımlar zaman içinde manevi havayı da etkiler. Kudüs, zamanla bütün semavi dinleri bünyesinde toplamış bir medeniyet olma özelliğini yitirir, artık orada hiçbir dinin kutsal unsurlarını, değerlerini koruyan eserleri görmek mümkün değildir:

“Ve Ay'ı görmek istemez zeytin ağaçları
Eğilerek selamlamazlar hilâli hurmalar
Artık ne Zekeriya ve ne İsa var
Sararmış bir tomar mı mucizeler
Ölülerin dirilişi şifa veren kelimeler
Ve ne de miraçtan bir iz
Yerden yükselen kaya
(...)
‘Ve artık ne İbrahim ne Yakup ve ne Musa var’¹⁶⁴

Sezai Karakoç, Hz. İsa'nın ölüleri diriltme ve Hz. Muhammed'in miraç mucizelerine yaptığı atıflarla şehirde artık o manevi hava ve mucizelerin kalmadığını belirtir. Karakoç'a göre Kudüs, gök şehri/Tanrı şehri olma özelliğini, İslam medeniyetini oluşturan maddi ve manevi özelliklerini tamamen kaybedince artık diğer şehirlerden farkı kalmaz, şehir artık gök şehri yani dini dokuya sahip değil, diğer şehirler gibi bir yer şehri/ruhsuz bir şehir olur. Karakoç, bu durumu “Ve Kudüs şehri. Artık yer şehri, toprak şehri”¹⁶⁵ mısrayla ifade eder. Ona göre artık Kudüs, sıradan/ruhsuz bir şehre döner. Bundan sonra bu şehirde eski huzur/mutluluk ortamı yerini kan ve gözyaşına bırakır. İnsanlar binlerce yıldır yaşadıkları

¹⁶³ Ömer Faruk Harman, “Lût”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 27, İstanbul 2003, s. 227-229.

¹⁶⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 628.

¹⁶⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 629.

yurtlarında zulüm görmektedir. Yıllarca zulme uğrayan kişiler azılı birer canavara dönüşerek gördükleri zulümden katbekat fazlasını masum insanlara uygularlar:

“Gülle kusuyor ana rahmi
Bomba parçalıyor beynini bebeğin.
Tanklar saldırıyor evlere bir anda ev yok tank var
Uçak var gök yok utanç var
Ve kime karşı bütün bunlar
Masûm insanlara karşı
Binlerce yıl oturdukları yurttan kalmak isteyenlere karşı
Ve kim tarafından bütün bunlar
Roma’nın, Babil’in, Asur’un ve Firavunların
Ve nice milletlerin zulmünü görenler tarafından
Zalime olan öcünü mazlûmdan almak
Zalim olmak ve en zalim olmak”¹⁶⁶

Karakoç’a göre masum insanlara yapılan zulümler insanların maneviyattan uzaklaşması, dinî emirlerin uygulanmaması ya da yozlaştırılarak uygulanması neticesindedir. Şair bu durumu “Ve artık ne İbrahim ne Yakup ve ne Musa var/ Tersinden okunan Tevrat hükümleri”¹⁶⁷ mısralarıyla dile getirir.

Tüm bu yıkımlar sonucu kimliğini yitirmiş, kendisini şekillendiren medeniyetin izleri silinmiş olan Kudüs şehri suskun bir şekilde hakkında verilecek hükmü bekler. Dinî referansları esas alan Karakoç, “Maide” suresinin 32. ayetine: “Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur”¹⁶⁸ göndermede bulunarak durumu şu şekilde ifade eder: “Hüküm ki:/ Haksız yere bir insanı öldüren bütün insanlığı öldürmüş/ gibidir”¹⁶⁹

Karakoç’a göre haksız yere insan öldürmenin cezası ölüm ise haksız yere Kudüs’te kargaşa çıkmasına, medeniyetin ölümüne/yok olmasına sebep olanların cezası bu hükümden daha büyüktür. Bu düşünceyle Sezai Karakoç,

“Fitne bastırılıncaya kadar savaşın
Yeryüzünden fesat kalkıncaya kadar
Ey insanlık, ey insanlar
Ey gündüzden daha gündüz,
Hakikatten daha hakikat

¹⁶⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 629.

¹⁶⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 629.

¹⁶⁸ Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir II*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 251.

¹⁶⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 630.

Müslümanlar”¹⁷⁰

mısralarıyla zulmedenlere, Kudüs medeniyetine saldırarak fitne çıkaranlara karşı insanları, özellikle de Müslümanları mücadeleye çağırır.

Sezai Karakoç *Taha'nın Kitabı* şiirinde de Kudüs'ün Siyonist işgal sonrasında İslami kimliğinden uzaklaştığına dikkat çeker. Onu eski kimliğine kavuşturabilecek güçteki varlığı “deve” sembolüyle ifade eder:

“Kudüs'ü Mekke'ye taşıyacak bir deve bulsam
Dicle'de suvarsam onu Fırat'ta yıkasam
Kızılırmak toprağından kına sürsem saçlarına
Sakarya'yı zincir gibi şıkırdatsam
Bardak bardak sunsam Porsuk'u kevser gibi
Refref gibi uçuracak zemzem sunsam”¹⁷¹

Anadolu coğrafyasında beslenen yiğit insanlar Kudüs'ü kardeş şehri Mekke'ye taşıyacak ve yeniden tam bir İslam şehri yapacaklardır. Karakoç'un bu temennileri, tüm olumsuz durum ve şartlara rağmen karamsarlaşmadığının göstergesidir.

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* adlı şiir kitabının ikinci şiirinde Bağdat şehrini anlatır. Karakoç, tarihin ilk dönemlerinden beri birçok medeniyetin kurulmasına öncülük etmiş olan Bağdat'ın o anki durumuna çok üzülür ve yazdığı şiir ile bu duygularını dile getirir:

“Ne kadar uzaktık Dicle'den
Çok yakınında doğmuşken
Dicle ki aşağılarda köpüklerinden
Bir şehir doğurmuş Bağdat'tır bu senin ülken
Bağdat'tır bu kardeşim senin ülken”¹⁷²

Şair, bu mısralarıyla Dicle nehrinden ve dolayısıyla Bağdat şehrinden uzak kalınmasından duyduğu üzüntüyü belirtir. Sezai Karakoç, görmek isteyip de göremediği, kendisinden uzak kaldığı Bağdat'ı ve bu şehrin oluşturduğu medeniyetle ilgili unsurlarını şu mısralarla dile getirir:

“Görmedim Bağdat'ı ne kadar görmek istemişken
Bizi mahrum bırakmışlar birbirimizden
Kendimiz mahrum bırakmışızdır kendimizi kendimizden
Bağdat ki Kerbelâ şehitlerinin kanıdır harcı
İslâm uygarlığının başkenti

¹⁷⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 630.

¹⁷¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 307.

¹⁷² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 631.

Harun reşit barışı
İmam-ı âzam adaleti
Cüneyd'in gözleri
Geylâni'nin gönlü
Ve Halid'in zikri
Binbir gece ülkesi
Binbir gündüz gerçeği
Fuzuli'nin günü"¹⁷³

Karakoç'a göre Bağdat'ın eski hâminden eser kalmamasının nedeni Müslümanların kendi arasındaki çatışmalardır. Şair, bu durumu "Hz. Hüseyin ile ailesi fertlerinin 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) tarihinde Emevîler'ce şehif edil[mesi]"¹⁷⁴ hadisesi olan Kербela örneği ile verir.

Karakoç, Bağdat'ın işgali sonucunda halkın bu kutlu şehirden göç etmek ve bütün yaşanmışlıklarını/hatıralarını arkasında bırakmak zorunda kaldığını "Bir halk gidiyor burdan bilinmeyen bir yere/ Hâtıralarını savurarak sıcak bir rüzgârın küllerine"¹⁷⁵ mısralarıyla çarpıcı şekilde ifade eder.

Bağdat'ın işgal altındaki vaziyetinden rahatsız olan şair, bu duyguyu "Ve haberci diyor ki: n'oldu Bağdat/Nerde onu koruyan sur ve perde"¹⁷⁶ mısralarıyla yansıtır. Karakoç, bu mısralarda surların Bağdat'ın maddi koruyucusu, perdenin de manevi koruyucusu olduğunu sembolik bir biçimde belirtir. Bağdat'ın yıllarca perdenin arkasından, yani görünenin arkasındaki görünmeyen âlemlerden manevi bir şekilde korunduğunu vurgular. Eskiden maddi ve manevi açıdan korunan şehrin işgalle birlikte bu özelliğini yitirdiğini söyler. Karakoç ayrıca "İnsan ki yaşar eserde/İnsan nerde ve eser nerde"¹⁷⁷ şeklindeki mısralarla da işgalden sonra Bağdat'ı terk eden insanların beraberlerinde şehre ait kültür ve medeniyet öğelerinin de yok olduğunu belirtir.

Sezai Karakoç, Bağdat'ın işgaliyle birlikte duygusal bir yıkıma uğrar. Şehrin düştüğü durum onu çok üzer ve binlerce yıllık ortak değerlere sahip medeniyetin parçalanışından duyduğu hüznü şöyle dile getirir:

"Devrilen her taş benim taşım
Yıkılan her ev benim
Benden yıkılıyor hepsi ben yıkılıyorum

¹⁷³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 632.

¹⁷⁴ Mustafa Öz, "Kerbelâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 25, İstanbul 2002, s. 271.

¹⁷⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 634.

¹⁷⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 634.

¹⁷⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 634.

Yıkılan benim”¹⁷⁸

Şairin bu mısralarında, şiirin tümüne hâkim olan ortak medeniyet ve bu unsurları sahiplenme fikrinin çok açık bir şekilde dile getirildiğini görmek mümkündür. Karakoç, şiirde konuştuğu hayali habercinin ağzından Bağdat’ın niçin bu duruma düştüğünü ve o anki durumunu şu mısralarla ortaya koyar:

“Ve haberci diyor ki: yıkılan benim
Taşta suda hurmada
Kuş boğazında
Otomobil tekerinde petrol zerresinde”¹⁷⁹

Şair, habercinin ağzından aktardığı cümlelerde Bağdat’ın zengin petrol yatakları uğruna işgal edildiğini vurgular. Nitekim Bağdat bugün de emperyalistlerin kişisel hırsları ve hedefleri yüzünden maddi ve manevi bakımdan harap bir hâldedir.

Karakoç, Bağdat’ı İslam medeniyetinin en önemli şehirlerinden biri olarak gördüğü için sahiplenir ve şehrin perişan hâli ona da yansır. Bağdat şehrinin kötü durumunu iliklerine kadar hissedene şair, bu durumunu “Her zerrede ölen benim/Ölen Bağdat benim”¹⁸⁰ mısralarıyla ifade eder. Kutlu şehir Bağdat’ın kimliği işgal sonrasında tamamen değişir. Binlerce yıllık medeniyet ışığı söner, aydınlıklar karanlığa dönüşür. Şair bu durumu:

“Ve diyor ki haberci:
Yanan ay sönen gün benim
Çöken akşam gelen geceyim ben”¹⁸¹

mısralarıyla ifade ederek durumun vahametini ortaya koyar. Bağdat’ın o şanlı, parıltılı günleri artık geride kalmış ve şehir karanlığa gömülmüştür.

Sezai Karakoç daha önce “Kendimiz mahrum bırakmışızdır kendimizi kendimizden”¹⁸² mısraıyla Bağdat’ın kötü durumundan sorumlu tuttuğu Müslümanları, şiirin sonunda da “Neden anlamadın bütün bunları sen/Ey Bağdat’ın altın anahtarlarını küle çeviren”¹⁸³ mısralarıyla eleştirir. Yıllarca İslam’ın önderliğini ve İslam medeniyetinin bayraktarlığını yapan şehirlerden olan Bağdat’ın bu duruma gelmesindeki faktörlerin Müslümanlar tarafından fark edilememesini eleştirerek, şehrin âdeta küle dönmüş bir hâlde olmasından sorumlu tuttuğu Müslümanlara serzenişte bulunur.

¹⁷⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 634.

¹⁷⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 634.

¹⁸⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 634.

¹⁸¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 634.

¹⁸² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 632.

¹⁸³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 634.

Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* şiir kitabının üçüncü şiirinde işgalin Şam'ın görünümünü olumsuz yönde etkilemesinden duyduğu rahatsızlığı ifade eder. Karakoç'a göre işgal edilen Şam şehri kendine has değerlerinden ve benliğinden uzaklaştırılarak ruhsuz bir hâl alır. Şehrin işgal öncesi ve sonrası arasında gece ile gündüz kadar fark vardır:

“Bir nar gibi koparılan Şam
Yabancı ellere gerçek dalından
Güneşten ayırıp götürülen geceye
Renginden ruhundan anısından soyulan”¹⁸⁴

Şair, ruhundan koparılan şehrin o anki durumundan çok rahatsızdır ve şehrin mazisini hatırlayarak âdeta teselli bulmaya çalışır:

“Atların aşık kemiğine kadar çıkmıştı
Dünya yüzüne Allah adını yazan kan
Bir kan ki, Ilgaz, Erciyes, Ağrı, Süphan
Dağları ırmaklarından akmıştı coşkun coşkun”¹⁸⁵

Şam'ın işgali ile sonbaharda kendilerini bir arada tutan ağaçtan ayrılan yapraklar gibi İslam medeniyetinin ana damarlarını oluşturan şehirler de birbirinden ayrılmıştır. Yaşanan bu bozgun ve ayrılıktan dolayı mazisi şanlı başarılarla dolu Şam şehri kapkara bir mateme bürünmüştür:

“Ve sonra ne yazık sonbahar büyük bozgun
Çıkageldi Büyük Halk ve Büyük Yurt için
İstanbul'u, Bağdat'ı, Şam'ı kaplayan mâtem için için
Kanatlarıyla siyah siyah bir kuzgun”¹⁸⁶

Sezai Karakoç, Şam'ın o anki hâline rağmen ümitsizliğe kapılmaz ve ortaya çıkacak diriliş erleri ile talihin döneceğine, Müslümanların kurtulacağına inanır:

“Ama, umutsuzluk yok, en yakın ve keskin günde,
Sonunda dönecek talih, gelecek Büyük Atlı
Çileye batmış İslâm halkı için kurtarıcı
Görünecek ilkin Şam'da der gelenek saati”¹⁸⁷

Şairin bu mısralarında ahir zamanda Şam taraflarında ortaya çıkarak İslam'ı yeniden dünyaya hâkim kılacağı bildirilen Hz. Mehdi inanişına atıfta bulunduğu görülür. Karakoç “gelenek saati” söz grubuyla Mehdi inancının gelenekselliğini hatırlatır. Kur'an-ı Kerim'de

¹⁸⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 638.

¹⁸⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 638.

¹⁸⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 638.

¹⁸⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 639.

Hız. Mehdi'nin geleceğine ilişkin bilgi olmamasına karşın birtakım hadis ve rivayetlerle birlikte bu inanış Müslüman topluluklar arasında çok yaygındır.

Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* adlı şiir kitabının dördüncü şiirinde kanlı günler geçiren, katliamlara sahne olan Orta Doğu coğrafyasını ve o bölgede yaşanan olaylardan dolayı duyduğu hüznü dile getirir. Karakoç, şiire Zühre, Venüs, Nâhid, çolpan veya Çobanyıldızı olarak da adlandırılan¹⁸⁸ sabahyıldızını tasvir ederek kaside nazım biçimine benzer bir anlatımla başlayıp ağıt şeklinde sürdürür. Şair, bölgede yaşanan olaylardan duyduğu hüznü, acıyı okuyucuya hissettirecek bir anlatımla ifade eder. Şair, Orta Doğu'da yaşanan hadiselerle üzülsün de elinden bir şey gelmez. Zaten tüm dünya da yaşananlara kayıtsız kalmaktadır. Bu yüzden kendisini ve tüm insanlığı eli kolu bağlı mahkûmlara benzetir. Savaşın çirkin yüzü yeryüzü ve gökyüzüne yansıdığı için tüm insanlık gibi güneş ve ay da lekelenmiştir. Şaire göre özgür ve saf/temiz olan tek şey sabahyıldızdır:

“Bütün dünya mahkûm gibi
Yalnız sen hürsün sabahyıldızı
Bizim zincirle bağlı her yanımız kolumuz kanadımız
Yalnız sen özgürsün sabahyıldızı
Güneş bile lekelenmiş
Yerden yükselen dumanlarla
Ay paslanmış
Gecedeki gelen sisler ve puslarla
Yalnız sen saf lekesiz ve masum
Yalnız sen tertemiz”¹⁸⁹

Karakoç, şiirinde sabahyıldızının Orta Doğu'nun harap hâline ağladığı yorumunu yapar. Şair, özgür ve temiz kalan, âdeta tutunulacak tek dal konumundaki sabahyıldızının hüznülenmesini ve ağlamasını istemez. Burada sabahyıldızı masumiyeti sembolize edip tıpkı işgali, tahribatı görüp de ruhu sarsılan, yüreği burkulan masum çocuklar, kadınlar, ihtiyarlar, özetle tüm çaresiz ve mazlum insanlara benzer. Masum ve mazlum insanlar Orta Doğu'nun o hâli karşısında ellerinden bir şey gelmediği için çok üzgündürler. Yeryüzündeki duyarlı tüm Müslümanların, insanlığın sözcüsü olan şair, sabahyıldızı/masum insanların yerine kendisini feda etmeye hazırdır:

“Bırak Beyrut'a ben ağlayayım
Altmış bin ölü verdi
Daha dün

¹⁸⁸ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2010, s. 494.

¹⁸⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 640

Kardeş kardeşe

Ve Irak'ın ve İran'ın

Canım şehirlerine ağlayayım

Ölen kadınlarına ve çocuklarına ağlayayım

Avrupa'dan Rusya'dan Amerika'dan

Kan pahasına alınmış

Ölüm kusan silâhlarla"¹⁹⁰

Şair, yukarıdaki mısralarda Beyrut'ta sadece bir günde altmış bin insanın hayatını kaybetmesine, emperyalist ülkelerin tetiklemesi ve onların sattığı silahlarla Irak ve İran arasındaki savaşın yol açtığı yıkımlara üzülür, adeta kahrolur.¹⁹¹

Sezai Karakoç'un *Alınyazısı Saati* adlı şiir kitabının beşinci şiiri, İslam coğrafyasında işgale maruz kalan, zor durumda olan ülkeler ve buradaki şehirler için ağıt niteliğindedir. Şair, diriliş umudu olarak gördüğü sabahyıldızının bu coğrafya için ağlamasını istemez, onun yerine kendisi ağlamak ister:

“Bırak ben ağlayayım

Esir pazarında satılan Afganistan'a

Açlıktan milyonları kırılan Afrika'ya

Filipinler'e

Habeşistan'a Eritre'ye Filistin'e

Esaret prangasıyla kıvranan

Kafkaslar Azerbaycan Türkistan'a

Bütün milletlere ve ülkelere

Irmaklar gibi ben ağlayayım

Sen demir gibi olmalısın

Çelik gibi sabahyıldızı"¹⁹²

Karakoç, yukarıdaki mısralardan da anlaşılacağı üzere esir pazarlarına düşmüş, esaret altında kalan, açlıktan ve sefaletten kıvranan tüm insanlık için büyük hüznü duyar. Bu mısralardan şiirin yazıldığı dönemde dünyanın dört bir yanında zulmün hüküm sürdüğü

¹⁹⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 642.

¹⁹¹ *Diriliş* Dergisi'nin 8 Ağustos 1988 tarihli sayısında (7.dönem 3.sayı) yazarının adı belirtilmemekle birlikte Sezai Karakoç olması yüksek ihtimal olan, Dış Politika konulu ve “İran – Irak Savaşı” başlıklı yazıda bu savaş ile ilgili şu ifadeler kullanılmaktadır: “Yanlış hesap Bağdat'tan döner derler. İyi ama, ya yanlış hesabı Bağdat yapmışsa? İşte, o zaman, gel de ayıkla pirincin taşını. Şu Irak – İran savaşı, bunun en çarpıcı örneği. Hangi uluslararası şeytan aklına girdiyse girdi, Irak, bundan 8 yıl önce, İran'la savaş başlattı.(...) Körfez'deki boşluğu doldurma sevdası, İran ve Irak gibi, büyük sayılması mümkün olmayan devletlerin başına, bu savaş belâsını çıkardı.(...) Bir sınır kavgası, sınırdaki şehirleri paylaşamama kavgası biçiminde başgösteren savaş, her iki sınırdaki tüm şehirleri harap, hatta ok ettiğine göre, kendi amacını varoluş sebep ve amacını tüketen her olgu gibi, adeta, fiziğini aşmış ve saf kader hükmüne bitişmiştir. Savaşı başlatmamayı bilemeyenler, elbet, bitirmeyi de bilemeyeceklerdir. Savaşı kıskırtan batılılar, şimdi barışı da sabote edecekler, ya da yozlaştıracaklardır. Bkz. *Diriliş*, S. 3, 8 Ağustos 1988, s. 1.

¹⁹² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 644.

anlaşılır. Şair ayrıca masum, mazlum insanları sembolize eden ve yerine ağladığı sabahyıldızının güçlü ve kuvvetli olması temennisinde bulunur.

Şair, birçok medeniyetin kurulmasında ve gelişmesinde önemli bir konuma sahip olan Ceyhun ve Seyhun nehirlerinin de yaşanan olaylar karşısında ağlamaklı olduğu benzetmesini yapar. Şiirde Seyhun ve Ceyhun nehirleri de Müslüman Türk coğrafyasını sembolize eder. Bu topraklarda kurulan Taşkent, Semerkant, Buhara vb. şehirler İslam medeniyetinin yayılmasında ve yükselmesinde öncü rol üstlenmişlerdir. Bu şehirlerde kurulan medreselerde yetişen Ali Kuşçu, Kadızade Rumi, Ahi Çelebi gibi bilginler İslam medeniyeti meşalesini taşımışlardır. Ne yazık ki o tarihlerde bu şehirler işlevini yitirmiş, âdeta birer harabeye dönerek ruhsuz bir hâl almışlardır. Mehmet Akif Ersoy'un da buna benzer bir durumu ifade eden *Süleymaniye Kürsüsünde* şiirinde “bir dönemler kültür ve medeniyet merkezi olan Türk dünyasının içine düştüğü cehalet büyük bir üzüntüyle dile getirilir.”¹⁹³

“Yolu tuttum yalnız doğruca Türkistan’a.
Gece gündüz yürüdüm bulmak için Taşkent’i;
Geçtiğim yerleri ta’dâda mahal yok şimdi.
Uzanıp sonra Buhârâ’ya, Semerkand’a kadar;
Eski dünyâda bakındım ki ne âlemler var?
Sormayın gördüğüm âlemleri, hiç söylemeyim:
Yâdı temkînimi sarsar da kan ağlar yüreğim.
O Buhârâ, o mübârek, o muazzam toprak;
Zilletin koynuna girmiş uyuyor müstağrak!
İbni Sînâ’ları yüzlerce doğurmuş iklim,
Tek çocuk vermiyor âgûşuna ilmin, ne akîm!
O rasad-hâne-i dünyâ, o Semerkand bile;
Öyle dalmış ki hurâfâta o mâzisiyle.”¹⁹⁴

Karakoç, sabahyıldızında olduğu gibi sembolik anlamı olan Seyhun ve Ceyhun nehirlerinin de ağlamasını istemeyerek onların yerine kendisini feda etmeye razıdır:

“Ceyhun dursun ben ağlayayım
Seyhun dursun ben ağlayayım”¹⁹⁵

Sezai Karakoç *Alınyazısı Saati* adlı şiir kitabının yedinci şiirinde 1979 tarihinde Sovyetler Birliği tarafından işgal edilen Afganistan’ın durumuna üzüntüsünü dile getirir. Şair, şiirin ilk bölümündeki mısralarla Afganistan’ın o anki durumunun ne kadar vahim olduğunu

¹⁹³ Servet Tiken, “Mehmet Âkif’in Şiirlerinde Orta Asya Türk Dünyası Algısı”, Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 312.

¹⁹⁴ Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, Hazırlayan Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014, s. 40-41.

¹⁹⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 645.

yansıtmaya çalışır. Karakoç, bu vahim tablo karşısında ancak kurduğu hayallerle kendini avutabilmektedir. Çünkü tutunacak bir hayal olmasa insanın işgal yüzünden âdeta ateş hâline dönmüş topraklarda yaşaması mümkün değildir:

“Haritalar çiziyor ruhum
Acının utancın hıncın ve hüznün haritalarını
Umut dağları yükselmese
Muştı, nehirleri beklemese
Denizler denizlere direnmeseydi
Yağmur ağaçlara örtünüş olmasaydı
Küller içinden çıkmasaydı
Yepyeni ve güçlü hakikatlerin hayalleri
Hayatın yükünü kim taşıyabilir
Bu ateşten kara parçalarında”¹⁹⁶

Karakoç, bu şiirinde sabahyıldızını bir özgürlük sembolüne benzetir ve Afganistan’ın uğradığı işgalden dolayı yıldızını, dolayısıyla özgürlüğünü kaybettiğini belirtir:

“Sabahyıldızını
Ak yıldızını
Kaybetmiş ülke
Sevgili ülke
Afganistan”¹⁹⁷

Şair, Rusya tarafından işgal edilen Afganistan’daki insanların esarete düşmesinden dolayı önce büyük hüznün duyur, oradaki insanlara acıyarak umutsuz bir ifadeyle “zavallı” der fakat hemen ardından “kahraman” diyerek Afgan halkına duyduğu inancı vurgular. Sezai Karakoç’a göre Afgan halkı işgalden dolayı acınacak durumda değil, aksine gösterdikleri onurlu mücadeleden dolayı gurur duyulacak durumdadır:

“Seni andım yine bu gece
Sattılar seni bir gün
Esirler pazarında Rusya’ya
Zavallı Afganistan
Hayır hayır zavallı değil
Kahraman Afganistan”¹⁹⁸

Karakoç, ülkedeki benliklerini kaybetmiş olan yönetici ve aydınları şu mısralarla çarpıcı şekilde eleştirir:

¹⁹⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 652.

¹⁹⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 654.

¹⁹⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 654.

Ruhları donmuş şahların
Sana yabancılaşmış aydınların
Attı seni kucağına Rusya'nın"¹⁹⁹

Şiirin bu mısraları Cahit Zarifoğlu'nun "Afganistan Çağlıtı" şiirini hatırlatır. Zarifoğlu da Afganistan'ın işgale karşı direnip mücadele gösteren kahraman halkını mısralarıyla yüceltir:

"Bütün azalarımı harbe çağır
Sofran açılsın elin şehit ballarından alsın
(...)
-Konuş şimdi açık ağzına o gül yaprağı konan şehidi
gördün mü
(...)
Adamlarımız yiğit
Kadınlarımız hamarat
Çocuklarımız dolu bilinç harmanı"²⁰⁰

Şair, Pakistan'ın da Afganistan'ın bu kötü duruma sürüklenmesinde rolü olduğunu söyler, fakat bunun istemeden ve dış ülkelerin oyunları yüzünden olduğunu belirterek Pakistan'ı sert şekilde eleştirdiği Afgan yönetici ve aydınlarıyla aynı kefeye koymaz:

"İleriyi göremediğinden
Habersiz olduğu için gelecekte
Ürküttüğü için kendinden
Attı seni esarete
İstemeden bilmeden
Pakistan"²⁰¹

Pakistan'ı eleştirirken sert ifadeler kullanmaktan kaçınarak ölçülü davranan Karakoç, İran için ise çok sert ifadeler kullanmaktan çekinmez. Yalnızca kendini düşündüğü, kardeş ülke olan Afganistan'ı umursamadığı için İran'a öfkelenir:

"Dünyayı bir kefeye
Kendini bir kefeye
Koyan
İran
-Yalnız kendine açık
Kendi sorunu dışında sorun tanımayan-
Umursamadı yanı başında

¹⁹⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 654.

²⁰⁰ Cahit Zarifoğlu, *Şiirler*, Beyan Yayınları, İstanbul, (baskı tarihi belirsiz), 4. Baskı, s. 365-366.

²⁰¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 655.

Gözler önünde
Çiğnenmesini bir kardeş ülkenin”²⁰²

Karakoç, Pakistan ve İran’ın ardından Türkiye’yi de Afganistan işgalinden sorumlu tutar. Bu ülkelerin birlik amacıyla kurdukları Bağdat ve Sâdâbâd Paktlarına göndermede bulunarak düşman ülkelerin bile birlikler kurduğu dönemde İslam ülkelerinin birlik olamamasına sitem eder:

“Pakistan, İran, Türkiye
Dağıttılar birliklerini
En düşman ülkeler
Paktlar kurarken
Seni başbaşa koydular kaderinle”²⁰³

Karakoç, birliklerini bozan Müslüman ülkelere sitemini daha ileri taşıyarak âdeta hesap sorma derecesine kadar yükseltir. Ayrıca Karakoç’un şu mısralarında birlik ve beraberlik vurgusu ile Âl-i İmrân suresi 103. ayetine: “Hep birlikte Allah’ın ipine sımsıkı yapışın; bölünüp parçalanmayın...”²⁰⁴ de telmih yaptığı yorumu çıkarılabilir:

Ey islâm ülkeleri
Birlik sizin ana ilkenizken
Paramparça oldunuz
Niçin ve neden”²⁰⁵

Şair, İslam’ın düsturlarından saparak birlik ve beraberlik içinde yaşamayan Müslümanların topraklarının emperyalist güçlerin kontrolüne geçmesiyle oluşan durumun vahametini şu mısralarla çarpıcı şekilde gözler önüne serer:

“Hergün biriniz bir ziyafet konusu
Kurda kuşa
Kalanlarınız da giriyor sıraya
Bekliyorlar
Kurban edilme nöbetini”²⁰⁶

Karakoç, Afganistan Müslümanlarının tüm bu yalnız bırakılmışlığa ve zor şartlara rağmen ülkelerini kahramanca savunacaklarını ve onlara duyduğu güveni şu mısralarla belirtir:

²⁰² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 655.

²⁰³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 655.

²⁰⁴ Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir I*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 641.

²⁰⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 655.

²⁰⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 656.

“Ama Afganistan’ın
Kahraman çocukları
Bir bir can verecek gerekirse
Yurtları mukaddesatları uğruna”²⁰⁷

Şair, Afganistan’ın o zor şartlarda, Hindukuş dağları gibi çetin doğa koşullarında ve küçük kıvılcım halinde başlayan onurlu mücadelesinin büyüyüp bir diriliş meşalesi hâline geleceğini belirterek Afgan halkına inancını yineler:

“Hindikuş dağlarında bugün
Bambaşka bir ateş yanıyor
Sönmez bir ateş bir ateş tohumu
Geleceğin diriliş meşaleleri için”²⁰⁸

Şiirin son bölümünde ise şairin dirilişe olan inancı çok daha büyük bir hâl alır. Karakoç’a göre kıvılcımların büyük meşalelere dönüşmesi ile birlikte beklenen diriliş gerçekleşecek, İslam sancağı yeniden dalgalanarak kurtuluşa erilecektir:

“Bir gün Hayber geçidinden
Kuş uçmaz dağlardan o Sancak geçecek
Kurtuluş günü olacak o gün
Şehitlerin dirildiği gün
Ebedî anlam ve amaçta”²⁰⁹

Sezai Karakoç “Kan İçinde Güneş” şiirinde sömürgeci ya da işgalci Batı’nın sadece Orta Doğu ya da Müslüman coğrafyasındaki şehirleri değil, Avrupa’nın ortasında Hıristiyanların yaşadığı şehirleri de tahrip ettiğini vurgular. Zaten şiirin başlığı da ironik ve bir o kadar da çarpıcıdır. Kendisini medeni olarak tanıtıp etrafa güneş/aydınlık saçtığını iddia eden emperyalist güçler, aslında sadece kan dökmektedirler. Polonya’yı işgal eden, şehirlerini tahrip eden Rusya, Macaristan’ı işgal edince Peşte’yi de kan gölüne çevirmiştir. Şair, Peşte şehrinin o anki hâlini şu şekilde tasvir eder:

“Peşte bir kan çemberi
Işıklı çemberler içinde ölümler
Konuşturuyorlar sfenksleri
Öğretiyorlar kelimeyi doğan
Çocuklara kutsal kelimeleri
Kelime en güçlü silahtır
Tutar şehri ve insanı”²¹⁰

²⁰⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 656.

²⁰⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 656.

²⁰⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 656.

Sezai Karakoç'un ilk hikâye kitabında yer alan "İz" başlıklı hikâye, yazarın en dikkat çeken hikâyelerinden biridir. Hikâyede yıkılmış ve harap hâldeki bir kentte tek başına yaşayan ve evini diğer evler gibi yıkılmaktan kurtarmak için çabalayan hikâye kişinin bu uğurda verdiği mücadele anlatılır. Hikâyede ev sembolik bir ifade olup "bir ülke, bir uygarlık ve uygarlığın son kalesidir."²¹¹ Karakoç, "Ziyaret" başlıklı hikâyesinde de eve buna benzer bir anlam yükler.

"İz" hikâyesinde, yazarın kenti tasvir ederken kullandığı ifadeler dikkat çekicidir. Medeniyetin temsilcisi olan evler perişan hâldedir, kentte âdeta taş üstünde taş kalmamıştır. Hikâyede, mekânın harap durumu şu şekilde ifade edilir: "Kentte artık ayakta hiçbir ev kalmamıştı. Bütün evler yıkılmıştı. Bütün kent bir harabe yığını halindeydi."²¹² Hikâye kişisi, taşıdığı anlamı ve önemini bildiği evini korumak ve kurtarmak için var gücüyle mücadele eder. Evlerini ve kenti bırakıp terk etmek isteyenlere engel olmak ister. Onlara "[g]eçmişin karanlıklarına gömülü bir zaman boyu atalarımızı barındırmış bu kenti bırakamazsınız."²¹³ sözleriyle sitemde bulunur. Karakoç'un hikâye kişinin dilinden aktardığı bu ifadeler, yerleşim yerlerinin tarih ve medeniyet ile ilişkilerini çarpıcı bir şekilde vurgulaması bakımından dikkate değerdir.

Sezai Karakoç'un ikinci hikâye kitabının ilk hikâyesi olan "Geç Kalan Adamın Öyküsü" hikâyesinin zamanı, bir kentte yalnız başına yaşayan yaşlı bir kadının ölmeden önceki son günüdür. İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yoksulluk ve sefalet içindeki kentte hayat durmuştur, kent âdeta ölü gibidir. Yazar, hikâyede "vakar ve duruşuyla, ait olduğu bir hayat anlayışının, yaşama biçiminin –geniş planda medeniyetin- bir ferdi olan bu yaşlı ve yoksul kadının düştüğü perişan durumu"²¹⁴ anlatarak savaşın doğurduğu olumsuz havayı yansıtır. Hikâyedeki "[k]entte de, bu İkinci Harbin yol açtığı sefaletten insanları kırılmıyor muydu?"²¹⁵ ifadesi ile durumun vahameti gözler önüne serilir. Tüm bu olumsuz tabloyu biraz da olsa bozan, kentte küçük bir hayat ibaresi gösteren, baharda açılan güllerdir:

"Baharlarda yine güller, kentin tek hayat işareti olan güller, sokaklara kokularını saçıyor, yine üzerlerinde serçeler uçuşuyordu."²¹⁶

²¹⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 75.

²¹¹ Hüseyin Su, "Diriliş Neslinin Öyküleri", Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, Diriliş Özel Sayısı, *Hece*, S. 73, s. 301.

²¹² Sezai Karakoç, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 50.

²¹³ Sezai Karakoç, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 51.

²¹⁴ Âlim Kahraman, Sezai Karakoç Hikâyeciliğinin Ufukları, *Yedi iklim*, S. 309, s. 52.

²¹⁵ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 12.

²¹⁶ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 13-14.

Karakoç'un bu ifadeleri "Gül Muştusu" şiirindeki gül kültürünü yansıtan ifadelerle benzerlik taşır. Karakoç, "Gül Muştusu" şiirinde olduğu gibi bu hikâyesinde de İslam medeniyetinin şehirlerinde oluşan gül kültürüne vurgu yaparak gül motifinin İslam medeniyetindeki önemine dikkat çeker.

2.4.Şehrin Manevi Yapısında Tarihî Eserler

Tarihî eserler bir şehrin manevi dokusunu oluşturan en temel unsurların başında gelir. Tarihî eserler şehrin kimliğini belirlemekte, bu eserlerin bazısının etrafında kültür ve sanat mahfilleri oluşmaktadır. Birçok şehir, içindeki tarihî eser(ler)le anılmakta hatta özdeşleşmektedir. Tarihî eserler medeniyetin yapıcısı unsurları ve en temel hazinelerdir. Sezai Karakoç, düşünce yazılarında ve hatırlarında tarihî eserlerin şehirlerin dokusunda nasıl önemli olduğunu ve o şehirde yaşayan insanlar üzerinde nasıl manevi tesirde bulunduğunu sıklıkla dile getirir. Sultanahmet Camii'ne yakın bir yerde çalışmanın kendisine nasıl tesir ettiğini ve huzur verdiğini şu şekilde ifade eder:

"Yazıhanemiz, Sultanahmet Camiinin avlusuna bakan ahşap binadaydı. Bir yıl boyunca, ordan Sultanahmet Camiine baktım ve doyamadım. Öyle bir sanat eseri ki, insan baktıkça bakmak istiyor."²¹⁷

İslam medeniyetinin kadim şehirlerinin büyük çoğunun merkezinde bir ulu cami vardır. Bu camiler şehrin can damarı olup etrafında kültür mahfilleri oluşur. Şehrin simgesi hâline gelen ulu/yüce camiler çoğunlukla "Ulu Cami" olarak adlandırılmakla birlikte bazen farklı adlarla anılmaktadır. Sezai Karakoç *Hızır ile Kırk Saat* şiirinde şehre hayat veren, şehirde medeniyetin şekillenmesinde öncü rol üstlenen bu yapıların önemini şu şekilde anlatır:

"Bakır mangallarda
Lokantalarda
Kızaran vakti anlat
Bir ulu cami avlusunda
Gölgesinde güneş saatinin serinlediği
Öğle sığağında
Topluluk namazını bekleyen
Bir arı oğulu gibi vızıldayan"²¹⁸

Sezai Karakoç, bazı şiirlerinde İslam medeniyetinin başkenti İstanbul'un kadim kültür ve medeniyetinin özelliklerini yansıtan en ünlü mekânları şiirine taşır. "Kapalı Çarşı" şiirinde turistler tarafından da çokça ziyaret edilen İstanbul'un en önemli çarşısını tasvir eder. Kapalı Çarşı, "eskiyi ve Şark'ı kuvvetle hatırlatması, bundan dolayı da sembolik bir mânâ

²¹⁷ Sezai Karakoç, "Hâtıralar XCIX İstanbul", *Diriliş*, S. 104, 13 Temmuz 1990, s. 9.

²¹⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 244.

taşıması”²¹⁹ bakımından şiirlerinde geleneklerinden yararlanan birçok şair gibi Sezai Karakoç’un mısralarında da kendine yer bulmuştur.

Şair, kapalı kapılar ardına itilerek unutulmuş/hafızalardaki izleri sadece bir rüya kadar kalmış İslam medeniyetini Kapalı Çarşı örneğiyle verir. Mehmet Kaplan’a göre de “Kapalı Çarşı’ya, bizim eski medeniyetimizi temsil eden bir mana vermek mümkündür.”²²⁰ İçerisinde kendisini kapalı kapılar ardına itenlere öfke, kadim medeniyeti unutmuyarak, yaşatmaya ve canlandırmaya çalışanlara ise af duyguları besleyen Kapalı Çarşı, İslam medeniyetinin temsilcisidir:

“Kapalı çarşı içinde kapalı rüya çarşıları
Kapalı çarşı içinde öfke ve af çarşıları”²²¹

Sezai Karakoç, İkinci Yeni eğilimi içinde iken yazdığı “Telefon Farkı” şiirinde modern kentlerde insanların hayatında teknolojik aygıtların, tarihî eserlerden daha çok yer aldığını ironik bir anlatımla ifade eder:

“Çeşmelerden telefon ederim ben
Sebillerden türbelerden
Saray toz ve dumanlarından
Alinyazısından”²²²

Şiirde telefon, modern aygıtları sembolize eder. Daha o tarihlerde çeşmelerin geleneksel/kadim şehirlerdeki rolünü modern kentlerde teknolojik aygıtlar almış, tarihî eserlere hor gözle bakılmıştır.

Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* adlı şiir kitabının sekizinci şiirinde, ışığı bir nur olarak görülen/nurlar saçan tabiat unsuru ay ile İstanbul’un karakteristik unsurlarını oluşturan ve medeniyetini yansıtan çeşmeler, servi ağaçları ve mezarlıkların birlikte bir manevi ortam oluşturduğunu,

“İşte ben o şehri yaşadım yıllarca
İstanbul’da parça parça
Çeşmelerinde ayı yaşadım
Servilerinde ayla birlik bölündüm
Ayla birlik yaralandım
İstanbul mezarlıklarını aydınlatan ayla
Soludum bölük bölük âhiretin

²¹⁹ Mehmet Kaplan, “Kapalı Çarşı”, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984, s. 360.

²²⁰ Mehmet Kaplan, “Kapalı Çarşı”, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984, s. 361.

²²¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 61.

²²² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 89.

Keskin çizgili özgürlüğünü”²²³

mısralarıyla vurgulayarak bu ruhani havayı senelerce soluduğunu belirtir. Şairin hayatından izler taşıyan/biyografik mahiyetteki bu mısralarda ayın İstanbul şehrine büyük bir manevi hava kattığı görülür. Yıllardır İstanbul’da yaşayan şair, şehrin dokusunda tarihî yapıların nasıl bir rolü olduğunu idrak etmiştir.

Sezai Karakoç, *Alnyazısı Saati* adlı şiir kitabının dokuzuncu şiirinde İslam medeniyetinin son başkenti İstanbul’u ve bu şehrin İslam milletine ait olduğunun en önemli sembollerinden olan Ayasofya’ya bakışını yansıtır. Karakoç, İslam medeniyetinin en önemli şehirlerinden olan İstanbul’u, şehrin içinde bulunan ve İslam medeniyetinin mimarî özelliğini yansıtan camilerle birlikte betimler:

“Sedeflerinden yapılmış İstanbul camilerinin taşları
Beyaz güvercin kanadı köpüklerinde kubbelerini gördüm

Camilerin”²²⁴

Karakoç’un şiirde İstanbul’u camilerle ahenkli bir bütün oluşturacak şekilde tasvir etmesi çok önemlidir. Ona göre İstanbul âdeta bir camiler şehridir ve şehirde bulunan her cami şehre ayrı bir manevi hava katar. Karakoç’un hatıralarında yer alan şu ifadeler de bu bağlamda dikkat çekicidir:

“Her caminin ayrı bir ruhaniliği vardır İstanbul’da. Diyelim ki, biri maneviyatın leylak kokusunu taşıyorsa, biri gül kokusunu, bir diğeri başka bir çiçeğin kokusunu duyurur insana.”²²⁵

Şair, suyun hayat kaynağı olması ve tarih boyunca bütün büyük medeniyetlerin su kaynağı civarında kurulmasından hareketle, “Bilirim atalarımız denizden yaptı bu şehri”²²⁶ mısraıyla denizin İstanbul şehri için önemine dikkat çeker. Karakoç’un şu ifadeleri de denizin İstanbul ve İstanbullular için önemini göstermesi bakımından dikkate değerdir:

“İstanbulda deniz yumuşak bir anne gibidir. Bir elhamradır İstanbulda deniz. Denizlerin elhamrası, güzel Helenası. Deniz İstanbulda çıkartma yapmak için kıyıya koşan ikinci dünya savaşı askerleri gibi değil, bir anda bir yeri kaplayan Alman paraşütçüleri gibi değil, sırtlarına en yeni bir hümanizma yüklü arap atları gibi karalara yürür. Deniz İstanbulda sonsuza açılan kapıdır. Herkes koşar, derdini, sırrını ona söyler. İcini ona boşaltır. O, bütün hüznün biçimlerini alır ve ‘bilinmeyene’ iletir. Onda ‘Gaib’e söz söylenir. Bütün yitikler ondadır. O, bir telgraf gibi, sözleri alır ve istenilen yere,

²²³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 658.

²²⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 661.

²²⁵ Sezai Karakoç, “Hatıralar LXX: İstanbul-Maliye Müfettiş Muavinliği”, *Diriliş*, S. 70 (17 Kasım 1989), s. 6.

²²⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 661.

mümkünden sonrasına ulaştırır. Her İstanbullunun denizle ayrı bir konuşma, ayrı bir buluşma tarzı vardır. İstanbulluların gençleri ayrı yerde, yaşlıları ayrı yerde denize randevu verirler.”²²⁷

Karakoç, ayrıca “Bursa’dan gelen yeşil bu denizi boyadı gökten sonra”²²⁸ mısrayla da Bursa’nın manevi havasının İstanbul’a sirayet ettiğini belirtir. Çünkü ona göre “Bursa mânevî başkentimizdir. Atalarımızın bize bıraktığı en kıymetli mirasın bir minyatürü, bir özü ve bir demetidir.”²²⁹ Karakoç, İslam dini ile özdeşleştirilen yeşil rengine vurgu yaptığı bu mısrayla İslam milletinin önderliğini yapan Osmanlı Devleti’nin başkentlerinden biri olan Bursa’ya ve bu şehirden İstanbul’a gelen uhrevî havaya dikkat çeker. Bursa’dan gelen İslam medeniyetinin maneviyatının İstanbul’da toplandığını belirtir.

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* şiir kitabının dokuz numaralı şiirinde, İslam medeniyetinde ve şehirciliğinde önemli yere sahip olan servi ve çınar ağaçları için de mücadele edeceğini söylediği “Servi için savaşırım çınar için savaşırım”²³⁰ mısrayla medeniyeti oluşturan her unsura değer verdiğini gösterir. İslam kültür ve medeniyetinin sembollerinden olan bu ağaçların her birine kutsal anlam yükler.

Sezai Karakoç “Kız Kulesi’ne Gazel I” başlıklı şiirinde Kız Kulesi’ni Doğu/ İslam medeniyetinin bir sembolü olarak şiirine taşır. Ona göre uğurlu bir saat gelecek ve Kız Kulesi bir zafertaki gibi yükselecektir. Kız Kulesi’nin zafertaki olarak yükselmesi İslam medeniyetinin yeniden dirilişine işaretir:

“Bir gün bir uğurlu doğu saatinde
Kızkulesi bir zafertaki gibi yükselir”²³¹

Karakoç buna benzer bir ifadeyi *Alınyazısı Saati* şiir kitabında yer alan “Kızkulesi’ne Gazel II” şiirinde “O yalnız ve yalnız islâmın dirilişine işaret / Bir şehâdet parmağı gibi yönelmiş Tanrı’ya”²³² mısralarıyla verir.

Şair, dalga ve rüzgârla sallanan kulenin eteklerini gelecek nesiller için en güzel beşik olarak ifade eder. Kız Kulesi aynı zamanda İslam medeniyetinin en güzide örneklerinden biri olarak da gelecek nesillere bırakılacak önemli eserlerden biri, “Gelecek oğullar için beşiklerin en güzeli”²³³dir. Şair, İslam medeniyetinin yeniden dirileceği gün çocukların ve Kız Kulesi’nin mutlu halini görmek için güneşin bile doğmaya can attığını ifade eder:

²²⁷ Sezai Karakoç, “Buzlu Camın İstanbulu”, *Günlük Yazılar I Farklar*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1997, s. 108-109.

²²⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 662

²²⁹ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 11.

²³⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 664.

²³¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 619.

²³² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 666.

²³³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 619.

“Güneş der ki: yeniden doğmağa değer
O günü o kuleyi o çocukları görmelidir”²³⁴

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* adlı şiir kitabının onuncu şiiri olan “Kızkulesi’ne Gazel II” başlıklı şiirinde İslam medeniyeti ve milletinin başkenti olarak kabul ettiği İstanbul’daki Kız Kulesi için yazar. Şair, “Ölümden korkuşun sembolü olan/Ölümden kurtuluşa yol arayan”²³⁵ bir mekân olarak betimlediği Kız Kulesi’nin efsanevi hikâyesine;

“Zehiri saklayan incir tatlılığında
Yılanı saklayan meyve sepetinde”²³⁶

mısralarıyla atıfta bulunarak folklorik öğeleri sembolik bir şekilde şiirine taşır. Karakoç, efsanelerle donatılmış fiziki bir yapı olan Kız Kulesi’ne manevi anlamlar yükleyerek onu âdeta İslam’ın bir nişanesi olarak gösterir. Ona göre denizin ortasında yükselen bu kule, İslam şehir ve medeniyetinin özelliklerini barındıran en nadide örneklerdendir:

“Denizin ortasında yükselmiş ışık anıtıdır o
İslâmın denizden güneşe yükselen sütunu gibi
Denizden yükselmiş bir Eyyûb Sultan gecesi mumu gibi
Geceyi gündüze dönüştüren ruh oyunu gibi
Bakireliğin kehânete kurban oluşu değil
Işığın şehre ilk kabul edilip dağıtılışının merkezi”²³⁷

Karakoç’a göre Müslüman şehirlerde bulunan yapılar da Müslümandır. Nitekim şair, İslam ile özdeşleştirdiği Kız Kulesi’nin dış görüşünü şehadet parmağını havaya kaldırmış bir Müslüman olarak betimler:

“Bizans dirilmek için ummasın ondan medet
O yalnız ve yalnız İslâmın dirilişine işaret
Bir şehadet parmağı gibi yönelmiş Tanrı’ya”²³⁸

Şair, çizdiği şehadet parmağını havaya kaldıran Müslüman portresiyle Kız Kulesi’nin İslam medeniyetinin bir unsuru olduğunu belirtir.

Karakoç, bu şiiriyle “Bizans İstanbul’unun karanlıklığıyla, Osmanlı İstanbul’unun aydınlığını”²³⁹ karşılaştırır. Müslüman bir yapı olan Kız Kulesi, Galata Kulesi’ne nur göndererek onun üzerinde bulunan Ceneviz ve Bizans karanlığını siler. Kız Kulesi’nin her

²³⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 619.

²³⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 665.

²³⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 665.

²³⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 666.

²³⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 666.

²³⁹ Sezai Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1989, s. 178.

akşam duyduğu ezan sesi ve ruhlara verdiği maneviyat, bu yapının İslam nişanesi olduğunun kanıtlarındandır. O, İslam medeniyetinin aydınlığa ulaşması için edilen bir dua niteliğindedir. Şair, Kız Kulesi'nin Şark medeniyetini, Galata Kulesi'nin ise Batı medeniyetini sembolize ettiği yorumunu yapar. Şarkın gizemine/büyüsüne sahip olan Kız Kulesi'nin bu özellikleri, Galata Kulesine de tesir edecektir:

“Kız Kulesi Galata Kulesine nur gönderir
Giderir Ceneviz karanlığını
Bizans karanlığını her sabah
Her akşam sularda duyduğu müslüman ninnisiyle
Kazır büyü konuşmasını ruhumuzun derinliklerine
Yayar Semerkant kokulu ceviz yaprağı akşamını havaya
Yeşil bir duadır o en büyük aydınlığa”²⁴⁰

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* şiir kitabının on üçüncü şiirinde Diyarbakır şehrindeki bazı tarihî ve mimari unsurları mısralarında sayarak, şehrin tüm bu özellikleriyle İslam medeniyetini yansıttığını ifade eder. Karakoç'un hatıralarında yer alan şu cümleler de şairin Diyarbakır'a verdiği önemi gösterir:

“Diyarbakır... Aslanlı Çeşme, İç Kale Kapısı, gürül gürül suları olan Hz. Süleyman Camii, Ulu Camii, Peygamber Camii (Cami-ün Nebi), Hasan Paşa Hanı, hamamları, surları, dört köşeli, bir sıra beyaz, bir sıra siyah taştan örülmüş minareleri, Urfa Kapısı vs. adlarıyla anılan kapılarıyla, doğusunda aşağıdan akan nehri (Dicle) ile, kendine mahsus, kişilikli, tarihî şehirlerimizden biri.”²⁴¹

Şair, İslam milletinin yeniden dirilmesi için Batı'yı taklitten vazgeçilerek “kendi uygarlığımız” dediği İslam medeniyetine dönülerek bu medeniyetin yeniden canlandırılması gerektiğini vurgular. Ona göre İslam medeniyetinin canlanması insanlığın var olması için tek şarttır:

“Bize mahsus görüntüler Diyarbekir
Ulu Cami Peygamber Camii Süleyman Camii
İçkale Aslanlı Çeşme
Dar sokaklar kapı içinde kapı uygarlık bu
Kendi uygarlığımız
Yenilememiz gereken
Ve diriltmemiz
Kopyadan taklitten dönmek
Ölümden dönmekten daha zor ama

²⁴⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 666.

²⁴¹ Sezai Karakoç, “Hatıralar LXXXIII”, *Diriliş*, 16 Şubat 1990, S.83, s. 7.

Varolmanın tek şartı”²⁴²

Sezai Karakoç’un “*Çağ ve İlham II*” adlı eserinde kullandığı şu ifadeler de bu mısraların tamamlayıcısı mahiyetindedir:

“Şimdi Batı’nın etkisi altında kalan Doğu uygarlık ülkeleri bir silkinip kendilerine gelebilseler onlar da kendi geçmişlerinde ve yaşayan kültürlerinde bir dirilişin ilk tohum ve mayalarını bulabilecekler. Ancak, aşağılık duygusu içinde kıvrandıklarından bunu akıl bile edemiyorlar ve kurtuluşu Batı’dan bekliyorlar.

Onlara göre doktor Batı’dır. Halbuki bilmiyorlar ki, kendilerini ‘hasta eden’, ‘doktor’dur.

(...)

Kur’ân ruhundan alev alarak dirilmek ve sonra bütün insanlığı diriltmek: işte Ortadoğu dedikleri Müslümanlar diyarı Darüislâm’a, Özüлке’ye düşen borç bu. (...) Medeniyeti ‘ölü’ noktadan kurtarma görevini yüklemek.”²⁴³

İslam medeniyetini oluşturan şehirlerdeki en önemli unsurlardan biri de çeşmelerdir. Hayır olarak yapılan çeşmeler, şehirlerde zamanla büyük bir su kültürü, estetiği ve mimarisi meydana getirmiştir. Bu bağlamda Beşir Ayvazoğlu’nun şu ifadesi önemlidir: “Taş ve mermer işçiliğinin nefis örnekleri olan meydan ve iskele çeşmeleri, duvar çeşmeleri, şadırvan çeşmeler, sütun çeşmeler ve çatal çeşmeler, Osmanlı şehir estetiğinin vazgeçilmez zinetleriydi.”²⁴⁴

Sezai Karakoç’un şiirlerinde de şehir mimarisi ve estetiği için önemli bir yere sahip olan çeşmeler oldukça geniş yer tutar. Öyle ki şairin uzun bir manzumesinin adı “Çeşmeler” başlığını taşımaktadır. Şairin *Çeşmeler* manzumesinin ilk şiiri, Osmanlı devlet adamı ve tarihçisi Silahtar Mehmet Ağa tarafından İstanbul Beyoğlu’nda yaptırılan Fındıklılı Mehmet Ağa çeşmesi ile ilgilidir. Karakoç, İslam medeniyetinin başkenti İstanbul’da, bu medeniyetin oluşmasında tarihî, mimari ve sanatsal yönleriyle önemli rol oynayan çeşmelerden biri olan Fındıklılı Mehmet Ağa çeşmesini şu şekilde tasvir eder:

“Fındıklılı Mehmet Ağa

Çeşmesi

-Silâhtar Tarihi’nin yazarı-

Yenilmez karpuzlar

Acı salatalıklar yıkamıştım suyunda

İçilmez

Bozuk suyunda”²⁴⁵

²⁴² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 678.

²⁴³ Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham II*, Diriliş yayınları, İstanbul 1995, s. 57-61.

²⁴⁴ Beşir Ayvazoğlu, “Çeşmeler, Sebiller, Şadırvanlar”, *Şehir ve Kültür: İstanbul*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları İstanbul 2010, s. 43.

²⁴⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 464.

Şair, bu mısralarıyla çeşmenin kendisinin özelinde Müslüman halkın hayatında nasıl bir yere sahip olduğunu ifade eder.

Şair, Beyoğlu'nda atıl hâlde bulunan Fındıklılı Mehmet Ağa çeşmesinin insanlar tarafından âdeta bir ölü gibi görülmesi, yok olmaya terk edilmesi örneğiyle medeniyet unsurlarının hor görülmesine sitem eder. Beyhan Kanter de “Sezai Karakoç, çeşme metaforu ile topluma hayat veren geçmişin yok sayılmasına, tahkir edilmesine karşı eleştirel bir söylem geliştirir”²⁴⁶ diyerek temizliği imanın yarısı olarak gören Müslüman/Türk toplumunda çeşmelerin nasıl bir işlev yüklendiğine dikkat çeker. Şaire göre insanların düşüncesinin aksine İslam medeniyetinin temsilcisi olan çeşmeler ve çeşmenin aşağısında bulunan yatır canlı, medeniyetine sahip çıkmayan, aşağılayan ruhsuz insanlar ise asıl ölü olanlardır:

“Ölüydü insanlar
Yalnız yaşıyordu o yatır
Ve o çeşme”²⁴⁷

Sezai Karakoç, *Çeşmeler* adlı manzumesinin ikinci şiirinde “Eski zaman kartvizitleri”²⁴⁸ şeklinde betimlediği, kadim medeniyetin temsilcileri olan eski zaman çeşmelerini anlatır. Şair, modern dönemde kıymeti bilinmeyen, yıkılıp tahrip edilerek unutulmaya terk edilen çeşmeleri ve üzerlerindeki kitabeleri “geçmiş bugüne taşıyan”²⁴⁹ bir unsur olarak görür, onları ölümsüz olan uygarlığın birer temsilcisi sayar:

“Terkedilmiş unutulmuş
Eski zaman çeşmeleri
Ruhumun hieroglifleri
Gönlümün çözülmez şifreleri
Ölümsüz bir uygarlığın
-Ah, ne çelişki –
Ölümsüz, kitâbeleri
Çeşmeler”²⁵⁰

Karakoç'un bu mısralarında ölümsüz olarak gördüğü İslam medeniyetinin o anki haline üzüldüğü görülür. O, İslam medeniyetinin unsurlarını terk edilmiş, unutulmuş çeşmelerde arayarak gönlünü ve ruhunu ferahlatma/teselli bulma isteğindedir. Bu bağlamda Beyhan Kanter'in yorumu çarpıcıdır:

²⁴⁶ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: *Çeşmeler*, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 187.

²⁴⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 464.

²⁴⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 465.

²⁴⁹ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: *Çeşmeler*, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 186.

²⁵⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 465.

“Özellikle İstanbul’un Osmanlı tarihine ve ‘mümin çehresine’ yönelik vurgularını çeşmeleri ayraç içine alarak yansıtan şair, geçmişin izini çeşmelere sinen tarihsellikte ve İslam/Osmanlı medeniyetinin estetik zevkini yansıtan mimaride arama eğilimindedir.”²⁵¹

Karakoç, tarihselliğin sindiği eski zaman çeşmeleri ile çeşmelerin kitabelerine tarih düşen eski şairler arasında benzerlik kurarak onları toplumun merkezinde birer medeniyet temsilcisi olarak görür:

“Şimdi anlıyorum niçin
Eski şairler onların
Yapımına
Tarih düşerlerdi

Kendisine benzediğini
Bilirdi şair bir çeşmenin
Onun doğumunu kutlardı
Böylece şairlerle

Bilirlerdi çeşmelerin de
Kendileri gibi
Toplumun ortasında
Çağıldayıp durduğu şairler”²⁵²

Şair, çeşmeler ve şairleri İslam medeniyetinin tarihî, mimari, edebî ve sanatsal yönünü oluşturması bakımından birbirine benzettiği gibi, bu uygarlık temsilcilerinin sonlarının da aynı olduğunu üzümlere ifade eder:

“Ama ikisinin de alinyazısı en son
Unutulmak terkedilmek
Sırrolmak
Ait sayılmak eski uygarlıklara”²⁵³

Sezai Karakoç, *Çeşmeler* manzumesinin üçüncü şiirine çeşmeler için “Eski zamanların durmuş saatlarıdır”²⁵⁴ benzetmesiyle başlar. Şaire göre zamanın sürdüğünü, hayatın devam ettiğini belirten saatler gibi çeşmeler de medeniyetin sürdüğünü, devam ettiğini gösteren unsurlardan biridir. Ancak artık neşeli çocuk cıvıltılarına benzeyen çeşmelerin sesleri kesilerek medeniyet saati durdurulmuştur. Çünkü bu çeşmeler modern zamanlarda kaderine terk edilmiştir. Âdeta ölüme terk edilen çeşmelerden artık sular akmamaktadır. Şair, bu

²⁵¹ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: Çeşmeler, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 186.

²⁵² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 466.

²⁵³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 466.

²⁵⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 467.

duruma isyan ederek İslam medeniyetinde çok önemli bir konuma sahip olan çeşmelerin düştüğü durumdan dolayı sorumlulardan âdeta hesap sorar:

“Ne zaman durdular
Kim durdurdu onları
Kim kesti bu neşeli çocukların sesini
Kim susturdu o canım çeşmeleri”²⁵⁵

Şair, çeşmelerin susturulmadan önce/akıyor vaziyette iken çıkardığı sesleri sonsuz bir uygarlığa ayarlı güneş saatlerine benzetir:

Ruhun ve kaderin güneş saatleri
Sesleri ayarlıydı bir uygarlığın
Tükenmek bilmez çağdaşlığın
Gecelerine oynayan gölgelerine”²⁵⁶

Karakoç, bu benzetmeyi ezan ile birlikte namaza giden insanların abdest almak için çeşmeyi açmasından hareketle yapmış olabilir. Yani çeşme sesleri ezan seslerine ayarlıdır, ezan okununca çeşmeler abdest almak için açılır. Ayrıca gece oynayan gölgeler ifadesinden okunan bu ezanın yatsı ya da sabah ezanı olduğu sonucu çıkarılabilir. Ezan sesleri ile ezanın okunmasıyla birlikte abdest almak için açılan çeşmelerden akan su sesleri ahenkli bir bütün oluşturur. Karakoç, bir yazısında da şehirde oluşan bu ahenge değinir:

“Kurt kuş uykuda iken, şehri uyanık ve mü’min tutan, İslâmdır. Şehrin en yüce noktasından mü’min, gerçek inanışın ilk ve en umumî prensiplerini, açık ve seçik olarak, bıçak gibi keskin, aşk kadar kudretli, merhamet kadar yumuşak, iş kadar hareketli bir formülü, bir kurtuluş plânının ilk taslağını havaya çizer; şehir şahittir. Şehir, çeşmesindeki aydınlık sudan, titrek elektrik direklerine, karatahtasından bahçe hortumlarına kadar bu sesin melodilerini zapteder; şehir, yavaş yavaş değişerek bir insan olur; dinleyen, derinden değişen, bir ağacın kökü kadar girift, bir deniz kadar büyük ve uzun.”²⁵⁷

Şair, İslam medeniyetinin Doğu medeniyeti ile Batı medeniyetinin arasında bir köprü konumunda olduğunu çeşmeler özelinde ifade eder: O, “çeşme imgesi etrafında bütün bir İslam uygarlığını, estetik, mimari ve kültürel boyutlarıyla görüntüler.”²⁵⁸ Ancak Karakoç’un zihin dünyasının, hayat görüşünün bir yansıması olarak çeşmeler batıdan ziyade doğuya yakındır, yüzü doğuya dönüktür:

“Ruhumun içinde durmadan
Açık gibi duran batıya
Fakat doğuyla konuşan çeşmeler

²⁵⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 467.

²⁵⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 467.

²⁵⁷ Sezai Karakoç, *İslâm*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2015, s. 47-48.

²⁵⁸ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: Çeşmeler, *Türk Dili*, S. 744 Aralık 2013, s. 186.

Eski zaman inceliklerinin kapısı
Doğunun batının kapısı çeşmeler
Bir yağmur ruhuma çiseler”²⁵⁹

Sezai Karakoç, *Çeşmeler* manzumenin dördüncü şiirinde İstanbul’un hemen her köşesinde bir çeşme olduğunu ve şehirde yaşayan insanların ansızın karşısına çıktığını şu mısralarla ifade eder:

“Ürkütücü bir gece lambası gibi
Ansızın çıkar karşıma
Çeşmeler ve ruhum Ulu Kent’te”²⁶⁰

Karakoç, “Çeşme bir pencere uygarlığa”²⁶¹ mısraıyla çeşmelerin medeniyete açılan birer pencere olduğunu ifade eder. Ancak uygarlık temsilcisi olan çeşmelerin modern zamanda kıymetinin bilinmemesinden, kapalı kapılar ardına itilerek dışlanmasından “Çeşmeler kapalı kapıları eski günlerin”²⁶² mısraıyla şikâyet eder.

Şair, medeniyetin simgesi olarak nitelendirdiği çeşmeleri, çağ dışı eserler/unsurlar olarak görenlere sitem eder. Karakoç’un bu düşünceleri onun tarih anlayışı hakkında da bilgi verir: “Onun tarih anlayışı biraz da çeşmelerle gün ışığına çıkmaktadır.”²⁶³ Ona göre çeşmeler çağ dışı değil, yaşanan çağın ilerisinde olan bir medeniyetin timsalidir. Şairin mısralarında andığı Ağa Camii yanındaki çeşme de bu medeniyetin güzide örneklerinden biridir:

“Ağa Camii’nin yanındaki
Baklava biçimi
Dışa doğru bombeli
Bir velinin kerâmeti gibi
Çağ dışı değil
Çağ açan çağ aşan
Çağı geride bırakan”²⁶⁴

Karakoç’a göre İstanbul; Üsküdar, Tophane, Kabataş, Sultanahmet gibi birçok bölgesinde bulunan çeşmeler ile âdeta bir çeşmeler şehridir. İstanbul’un dört bir yanındaki bu çeşmeler, inşa edildiği çağı geride bırakan medeniyetin göstergesi olan anıtlar gibidir:

“Ve derken Üsküdar Tophane
Kabataş ve Valideçeşme
Sultanahmet Sofular

²⁵⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 467.

²⁶⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 469.

²⁶¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 469.

²⁶² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 469.

²⁶³ Şakir Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, Lim Yayınları, İstanbul 2015, s. 425.

²⁶⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 469.

Her yerde ve her zamanda
Anıt gibi ayakta
Durabilen”²⁶⁵

Şair, birer anıt olarak gördüğü çeşmelerin aynalarında III. Ahmet ve II. Abdülhamid gibi padişahların tuğralarının olduğunu ifade eder. Sezai Karakoç’un bu mısraları, Osmanlı Devleti’ndeki su kültürü ve vakıf anlayışını yansıtmaları bakımından dikkate değerdir:

“Alınlarında tuğraları sultanların
Sultan Ahmed-i Sâlisin
Sultan Hâmid’i Sâninin”²⁶⁶

Sezai Karakoç, *Çeşmeler* manzumesinin beşinci şiirinde çeşmeleri toplumun panoramasını ortaya koyan çok önemli unsurlar olarak niteler. Şair, “çeşme imgesi etrafında bütün bir İslam uygarlığını, estetik, mimari ve kültürel boyutlarıyla görüntüle[yerek]”²⁶⁷ bir bakıma “çeşme ve uygarlığı eşitle[miş]”²⁶⁸ olur.

“Çeşmeler eşyanın arkayüzünün
Fotoğrafını çekerler
Olayların geçmiş zamanın
Toplumun ve tarihin”²⁶⁹

Şair, çeşmelerin oluşturduğu panoramaya çevresindeki ağaçlarla birlikte Ayasofya’yı da ekleyerek oluşan görüntüden hareketle İslam medeniyetinin başkenti İstanbul’u ruhların dirileceği, medeniyetin yeniden şahlanışa geçeceği bir mekân olarak betimler: “Sezai Karakoç için tarihî çeşmeler artık kullanılmayan terk edilmiş birer sanat eseri olmanın ötesinde bir anlam taşırlar. Karakoç’un adıyla özdeşleşen ‘Diriliş’ fikriyatının birer örneğidir ‘Çeşmeler’”²⁷⁰

“Kestane ıhlamur ve karaağaçlarla çevrili
Ayasofya’yı da kat Ruhun Diriliş Kenti”²⁷¹

Karakoç, İslam medeniyetinin özdeşleştiği çeşmeler aracılığıyla doğmasını ister. O, İslam medeniyetini oluşturan unsurların modern zamandaki terk edilmişlik ve unutulmuşluktan kurtulup üzerlerindeki ölü topraklarını atarak kendi kimliğini bulmasıyla yeniden doğacağına inanır:

²⁶⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 470.

²⁶⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 470.

²⁶⁷ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: *Çeşmeler*, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 185.

²⁶⁸ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: *Çeşmeler*, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 187.

²⁶⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 472.

²⁷⁰ Suavi Kemal Yazgıç, *Çeşmeler*, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 189.

²⁷¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 473.

“Doğ kendi çeşmeden kendi uygarlığından
Ağacın topraktan
Çiçeğin ağaçtan
Suyun dağdan doğduğu gibi”²⁷²

Şair, tarihin birçok döneminde zorlu süreçler yaşayan İslam medeniyeti ve milletinin bir kez daha böyle bir süreçten geçtiğini şu mısralarla ifade eder:

“Çeşmenin şahdamarını
Bir kere daha zorluyor
Tarihin çeperi”²⁷³

Sezai Karakoç, *Çeşmeler* manzumesinin yedinci şiirinde çeşmelerin tarihî ve mimari sanat eseri olarak medeniyete hizmet etmesinin yanında edebî eserlere de kaynaklık ettiğini ifade eder. Onun şiirinde “[ç]eşmeler suya kavuşturan birer eşya olmanın ötesinde ‘ilham kaynakları’ olurlar.”²⁷⁴

“Kimi zaman çeşmeler
Karagözü bile şairleştirirler
Ve karagöz söz arasına sıkıştırır
‘Acemi sakaların elinden neler çeker horhor çeşmeleri’”²⁷⁵

Bu mısralarda Osmanlı Devleti’nde saka ismi verilen ve suyu insanlara ulaştırmakla görevli olan kişilerden bahsedildiği gibi geçmiş dönemde oluşan su kültüründen izler de görmek mümkündür.

Sezai Karakoç, *Çeşmeler* adlı uzun manzumenin sekizinci şiirinde “çeşmelerin uyumsuz kaldığı modern zamanla kendi ruhu arasında bir paralellik kurar.”²⁷⁶ Şairin kurduğu bu paralellik medeniyet düşüncesinden hareketle hem ferdî hem de sosyal planda bir empatiye dönüşür:

“Ya ben gidip bir çeşmeye kapansam
Ya çeşme bana açılrsa
Ya çeşme gelip bende kapansa
Ya birlikte bir ağıt olsak
Kurumuş bir ağıt
Kurumuş bir kan gibi
İnsana ve kente”²⁷⁷

²⁷² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 474.

²⁷³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 474.

²⁷⁴ Suavi Kemal Yazgıç, *Çeşmeler*, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 190.

²⁷⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 477.

²⁷⁶ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: *Çeşmeler*, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 186.

²⁷⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 478.

Bu bağlamda Fatih Andı'nın yorumu da dikkate değerdir:

“Bir yandan şairin kendi şahsi hayat macerası çerçevesinde yaşadığı yalnızlık, bir yandan da çeşmelere sözcülüğünü yüklediği uygarlığın bugünkü toplum tarafından değerlendirilişindeki lakaytlık şairin nazarında bu çeşmelerle hem kendisi, hem de dünya görüşü ve tebcil ettiği medeniyet arasında bir benzerlik, bir "eşduyum" kurmasına yol açar. Yani burada hem ferdi, hem de sosyal platformda bir "eşduyum" söz konusudur.”²⁷⁸

Şair, insanların medeniyetin yapıtaşlarını oluşturan unsurlara lakayt kalmasından dolayı çok şikâyetçidir. Kadıköy Osman Ağa Camii'nin yanındaki çeşme de insanların lakaytlığından, değerlerine yabancılaşmasından nasibini alarak âdeta buruşturulmuş bir kâğıt gibi kenara atılmıştır. “Sezai Karakoç, çeşme metaforu ile topluma hayat veren geçmişin yok sayılmasına, tahkir edilmesine karşı eleştirel bir söylem”²⁷⁹ ile kimsenin farkında bile olmadığı medeniyet mirası olan çeşmeden af dilemeye bile yüzleri olmadığını ifade eder:

“Kadıköy’de Osmanağa Camii’nin yanındaki
Buruşturulmuş bir kâğıt gibi
Çürümüş sebzelerle yemişlerle
Ödüllendirilmiş
Ruhumun öz penceresi
Üstüne kokmuş isyan afişlerinin asıldığı
Yavru kedilerin köpeklerin annesi
Kimsenin farkına varmadığı Ulu Çeşme
Lâyük değiliz biz senden af dilemeye bile”²⁸⁰

Karakoç, İslam medeniyetinin dört yüz yıllık temsilcisi olan Kanuni Sultan Süleyman çeşmesinin modern dönemdeki atıl haline çok üzülür, çeşmeye yapıştırılan ilan, afiş gibi ıvır zıvırları da idam fermanına benzetir. Şaire göre medeniyeti katleden, idam fermanını hazırlayan modern çağ ve bu çağa kendini kaptıran toplumdur: “Sezai Karakoç, İslam uygarlığının temsilcisi olarak yansıttığı çeşmelerin unutulmaya yüz tutmasının sorumlusu olarak modern çağı ve bu çağa yenik düşen toplumu işaret eder.”²⁸¹

“Ve sen Kanuni Sultan Süleyman’ın adını taşıyan
Onun kadar alçakgönüllü dört yüz yıllık çeşme
Taşıyorsun her yerinde
“Tamir yapılır” levhalarını
Plastik veya naylondan pash teneke ve ıvırzıvırdan

²⁷⁸ M. Fatih Andı, İstanbul’a İki Bakış: Sezai Karakoç ve Cemal Süreya’nın Şiirlerinde İstanbul, *İlmi Araştırmalar*, İstanbul 1998, S. 6, s. 21.

²⁷⁹ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: Çeşmeler, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 187.

²⁸⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 478.

²⁸¹ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: Çeşmeler, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 188.

Bir takım yeni zaman kolyelerini
Esir olana zincirini taşımak yaraşır bilirsin sen
Hiç bilmediğin bir hayatı öğreniyorsun
Kölelik ve uşaklık bodrumunun gizli dersi
Yapıştırılıyor çile balmumuyla o kutsal alnına
İdam fermanının gibi”²⁸²

Sezai Karakoç, İslam mimarisinde ve medeniyetinde önemli bir yeri olan çeşmelerle ilgili birçok şiir yazmıştır. Şairin hakkında şiir yazdığı çeşmelerden biri de Sultanahmet çeşmesidir. Şair, “Öyle bir sanat eseri ki, insan baktıkça bakmak istiyor.”²⁸³ dediği Sultanahmet Camii ve etrafındaki diğer tarihî eserler ile bir bütünlük sağlayan çeşme ile ilgili ifadeleriyle “İslam uygarlığının hatırlatıcısı olarak yansıttığı Sultanahmet Çeşmesi’ni estetize bir görüntüyle betimler.”²⁸⁴

“Su yerine süs akıyor
Deliklerinden”²⁸⁵

Şair, “modern yaşamın sembolü”²⁸⁶ olarak ifade ettiği tramvay örneği ile “eski zaman kartvizitleri” olarak gördüğü çeşmelerin, modern zamanda artık hakir görülerek dışlandığı vurgular:

“Tramvayın köşeleri sarıdır
Ortasında oturmuş mesut bir sağır
Bütün gün türkü çağırır
Erir çeşmenin iki göz bebeği”²⁸⁷

Şairin bu mısralarında “ruhsal özellik atfedilen çeşmenin yaşanılan çağın ötelediği sıradan bir yapıya dönüşme yazgısı dile getirilir.”²⁸⁸

Karakoç, İslam medeniyetinin unsurlarının dışlanmasına öfkeli. Kendini o kadim medeniyetin bir ferdi olarak gören şair, modern çağın dışladığı çeşmelerle kendini özdeşleştirerek bu durumdan duyduğu üzüntüyü şu mısralarla dile getirir:

“Ben o kanlı kızgın
Gözyaşlarıym çeşmenin”²⁸⁹

²⁸² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul, s. 479.

²⁸³ Sezai Karakoç, “Hâturalar XCIX İstanbul”, *Diriliş*, S. 104, 13 Temmuz 1990, s. 9.

²⁸⁴ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: Çeşmeler, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 185.

²⁸⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul, s. 74.

²⁸⁶ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: Çeşmeler, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 185.

²⁸⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 74.

²⁸⁸ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: Çeşmeler, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 185.

²⁸⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 74.

Sezai Karakoç, “Altıncı Ayın” başlıklı şiirinde İslam medeniyetinin dört bir yanında bulunan camilerin geceleri yanan ışıklarıyla birer ışık kaynağı olduğunu ifade eder. Camilerin ışıkları maddi anlamda geceleri aydınlattığı gibi manevi anlamda da karanlıkta olan insanları, şehirleri ve ülkeleri aydınlatır:

“Uzaktan yakından camiler geldi
Gecemize ışık tuttular mum ve fener gibi”²⁹⁰

İslam medeniyetinin en önemli mimari unsurlarından olan camiler, Sezai Karakoç’un şiirlerine tarihî, mimari ve metafizik boyutlarıyla yansır. Bu camilerden birisi de Kanuni Sultan Süleyman’ın, çok sevdiği oğlu Mehmet’in ölümü üzerine Mimar Sinan’a yaptırdığı Şehzade Mehmet/Şehzadebaşı Camii’dir. Mimar Sinan’ın kalfalık eseri olarak bilinen Şehzadebaşı Camii, İstanbul’un en güzel camilerinden biridir. Şair, İslam medeniyetinin önemli unsurlarından “çeşmeler ve camileri aynı görüntü düzleminde şiirine”²⁹¹ taşır. Bünyesindeki çeşme, sebil ve türbelerinin birbirini tamamlamasıyla yekpare bir hâl alan cami, manevi bir huzur çağılıştısına dönüşür:

“Lâle gibi çeşmeleri
Menekşeden sebilleri
Türbeleri bir şelâle
Gün doğmadan Şehzadebaşı’nın”²⁹²

Karakoç, İslam medeniyetine maddi ve manevi büyük hizmetler eden Yunus Emre, Akşemseddin ve Mimar Sinan’ı, Şehzadebaşı Camii’nde buluşturur. Çeşme, sebil ve türbelerin birbiriyle ahenginden güzide bir eser olan Şehzadebaşı Camii’nin meydana gelmesi gibi, Yunus Emre, Akşemseddin ve Mimar Sinan gibi büyük şahsiyetlerin katkılarıyla dünyanın en güzide medeniyeti olan İslam medeniyeti doğmuştur:

“Külâhıyla Yunus Emre
Sarığıyla Akşemseddin
Kavuşuyla Mimar Sinan
Gün doğmadan Şehzadebaşı’nda”²⁹³

Şairin bu mısralarında Yahya Kemal’in “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” şiirinde ön safta görülen “mü’min nefer” örneğiyle yansıtılan tarih ve medeniyette ahenkli bütünlük fikrinin benzeri bir görüşün olduğu görülür.

²⁹⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 513.

²⁹¹ Beyhan Kanter, Sezai Karakoç Şiirinde “Eski Zaman Kartvizitleri”: Çeşmeler, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 185.

²⁹² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 117.

²⁹³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 117.

Şair, ahenkli bir bütün olarak gördüğü medeniyetin en görkemli camilerinden Süleymaniye ve Beyazıt Camilerini de Şehzadebaşı Camii ile birlikte anarak bu medeniyet fikrini bir kez daha vurgular:

“Kızaran ufka selâm
Süleymaniye’den Beyazıt’tan
Mutlaka olmak isterim
Gün doğmadan Şehzadebaşı’nda”²⁹⁴

Karakoç “Köpük” şiirinde de “Gün doğmadan kiralık ev aradım Şehzadebaşı’nda/ Geceye bir kartal gibi çarparaktan/ İsa bu gelip konmuş elime Ayasofya’dan”²⁹⁵ mısralarıyla da Şehzadebaşı Camii ve semtinin manevi olarak önemi vurgular.

Sezai Karakoç’un ilk hikâye kitabında yer alan “İz” başlıklı hikâyede kentte tek başına yaşayan hikâye kişinin, kentin sokaklarında dolaşırken gördüğü çeşme ona maziye hatırlatır. Çeşmeler, eskiden tarihî dokuya sahip ve hayat kaynağı olan medeniyet unsuru olmasının yanında insanların birbiriyle konuşup, dertleştiği, sırlarını paylaştığı sosyalleşme mekânlarıdır:

“Kadınlar, erkekler, çocuklar, çeşme başında toplanırdı. Çeşme, onlardan evlerin sırlarını çalmasını ve bu masum sırları tatlı bir muziplikle ortaya saçmasını bilirdi. Sırlar pazarıydı adetâ çeşme başı.”²⁹⁶

Sezai Karakoç *Taha’nın Kitabı* şiirinde âdetâ İstanbul’u çepeçevre saran tarihî mezarlıkların, şehrin dokusuna nasıl yer ettiğine dikkat çeker:

“Bir gün bir tabutla birlik çık Edirnekapı’dan
O yerin kokusunu alırsın taşlardan topraklardan
Ezip büzerek Üsküdar sokaklarını
Tadarsan yudum yudum
Kararcaahmet sularını”²⁹⁷

Din merkezli şekillenen şehirlerde mezarlıklar hep korunmuş, bu mekânlara ahirete açılan kapılar olarak bakılır. Her biri tarihî eser örneği olan mezarların bulunduğu bu semtler uhrevi mekânlar olarak nitelendirilir. Karakoç’un mezarlıklarla ilgili şu ifadeleri dikkate değerdir:

“Mezarlıklar, bir şehrin canlı, somut tarihidir. Hele bizim gibi biyografî yazmada cömert olmayan, aşırı tevazu ve mahviyetkârlık sebebiyle nice değerlin hayatının meçhule gömüldüğü bir ülkede, tarihî mezarlıklar, çok daha büyük bir önem kazanmaktadır. Bir mezar taşının üstündeki bir başlık işareti, kavuk mu, sarık mı, külah mı, fes mi olması bize o zatın mesleği ve toplum katı hakkında bir fikir vereceği gibi ölüm tarihi, mezar kitabesindeki

²⁹⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 118.

²⁹⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 139.

²⁹⁶ Sezai Karakoç, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s.50.

²⁹⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 315.

bir iki satır bize o şahsı tanıtmakta altın kadar değerli bir anahtar bilgi sağlar. Hele bazı uzmanlar, mezar taşları arasında bağ kurup çağdaş olanları birer cetvelde derleyip toplasalar, tarihimizin nice karanlık olayı aydınlanabilir. Bir de bunlara evlerde çürüten, kaybolan şecereleri ya da ailenin geçmişine ait belgeleri eklersek, yiten bir tarihin duygusuz şahidi olduğumuz apaçık ortaya çıkar.”²⁹⁸

2.5.Şehir ve İnsan

Sezai Karakoç’a göre “[h]er şehrin bir ruhu vardır. Ve, bunu, en çok, dış yapılar, sokaklar ve parklardan çok, ‘insan’ oluşturmaktadır.”²⁹⁹ Yani ona göre bir şehrin en önemli unsuru insandır. İnsanlar şehri, şehirler de insanı medeniyet seviyesine ulaştırır. Bu insan ve şehir birlikteliğinden de medeniyet meydana gelir. Karakoç’a göre medeniyetin merkezinde Peygamberler vardır. Medeniyetin kurucuları Peygamberler ve onlardan sonra gelen manevi önderlerdir. Karakoç’un eserlerinde Peygamberler, maddi yönlerinin yanında şehirlere kattıkları maneviyatla da medeniyet kurucu ve şekillendiricisi olarak dikkat çekerler.

Sezai Karakoç hatıralarında şehir-insan ilişkisini kendisi ile Diyarbakır örneğinden hareketle şu şekilde ifade eder: “Diyarbakır, tarihî, arkaik görünümü, ve maneviyat ışıklarını yayınlayan ledünni şehir izlenimiyle, kavuştuğum her sefer, beni fizikötesine götüren bir şehirdir.”³⁰⁰ Beşir Ayvazoğlu da şehir-insan ilişkisini şu şekilde ifade eder:

“(…) [Ş]ehir, kendisini yaratanların ruhunu yansıtır; dünya görüşünü yaşama tarzını, estetiğini... Bu sebeple kendimizi o şehrin bir parçası hissederiz. Kesilen bir ağaçla kesilir, yıkılan bir eserler yıkılır.”³⁰¹

Gülzar Haydar’ın “şehir; kurumları, yapısı ve mimarisiyle mimarlarının ve yaşayan halkının değer yargılarını yansıtır.”³⁰² şeklindeki ifadesi de Ayvazoğlu’nun görüşlerine benzer mahiyettedir.

Sezai Karakoç *Hızır ile Kırk Saat* şiirinde Şam örneğiyle kadim şehirlerin manevi önderler yetiştirmesindeki rolüne şu mısralarla dikkat çeker:

“Şam’dayız
Mevlana ve Mesnevi
Şems ve Füsüs
Şems nasıl değiştirdi
Bengüsü sarnıçlarından geçirerek
Mevla’na Celaleddin’i

²⁹⁸ Sezai Karakoç, “Hatıralar LXXIII Balıkesir- İstanbul”, *Diriliş*, S. 73 (8 Aralık 1989), s. 6

²⁹⁹ Sezai Karakoç, *Diriliş Muştusu*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1980, s. 95.

³⁰⁰ Sezai Karakoç, “Hatıralar XXXVI: Gaziantep – (Ergani)”, *Diriliş*, S. 36, 27 Mart 1989, s. 13.

³⁰¹ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 239.

³⁰² Gülzar Haydar, *Şehirlerin Ruhu*, Çev. Gürkan Sekmen, İnsan Yayınları, İstanbul 1991, s.21.

Ve Yasin bir delikanlı biçiminde
Ağır ölüm hastalığında
Nasıl iyileştirdi İbn-i Arabî'yi"³⁰³

Şiirde adı anılan şahsiyet/önder ve eserler, medeniyetin oluşum ve gelişiminde önemli rol üstlenmişlerdir. Karakoç, bu mısralarıyla İslam medeniyetinin önde gelen isimlerinden Muhyiddin İbn-i Arabî'nin hastalığında babasının başında okuduğu Kur'an-ı Kerim'i kendisini kurtaran bir delikanlı gibi görmesi kerametine atıfta bulunur. Müslüman toplumlarda Yasin suresine özel anlam yüklenmiş ve bu sure "Kur'an-ı Kerim'im kalbi" olarak nitelendirilmiştir. Cahit Zarifoğlu da İslam medeniyeti/şehirlere üzerindeki tesir gücünü, Yasin Suresine verilen önemi "İşaret Çocukları" şiirinde "Yasin okunan tütsü tüten çarşılardan/ Geçerdi babam/ Başında yağmur halkaları"³⁰⁴ mısralarıyla ifade eder. Zarifoğlu'na göre Yasin Suresi, Müslümanların zihinlerine yer edip onların hayata bakışını şekillendirdiği gibi İslam şehirlerini de biçimlendirir ve şehrin hafızasında güçlü yer edinir.

Asırlardır Müslüman Türk toplumunda manevi önder olarak kabul gören Mevlânâ için Şam şehri belirli bir süre Şems'le özdeşleşir. Birçok kaynakta da Şems kaybolduktan sonra Mevlânâ'nın onu aramak için günlerce Şam'da dolaştığına ilişkin bilgiler vardır. Karakoç da şiirinde buna göndermede bulunur:

"Şam çarşılarında Mevlana
Aradı durdu Şems'i
Bir yitirip bir buldu Şems'i
Şems bir bengisuydu O'na

Mevlana Şam'da Muhyiddin'le konuştu
O'na Şems'i sordu
Muhyiddin kabrini açarak
Sabır kitabından bir yaprak çevirerek
Şems'in kendisini gösterdi
(...)

Şam çarşılarında Şems alındı Mevlana'dan
Kendisine Mesnevi verildi"³⁰⁵

Mevlânâ ne kadar uğraşırsa uğraşsın Şems'i bulamaz. Ancak ondan ayrılığın verdiği ızdıraplar sonrasında sadece Türk edebiyatına değil Dünya edebiyatına da yön veren ünlü

³⁰³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 230.

³⁰⁴ Cahit Zarifoğlu, *Şiirler*, Beyan Yayınları, İstanbul, (baskı tarihi belirsiz), 4. Baskı, s. 65.

³⁰⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 230-231.

eseri *Mesnevi*'yi yazar. Karakoç, *Mevlâna* adlı eserinde efsaneleşmiş hadiseyi şu ifadelerle anlatır:

“Mevlâna, bir kez daha, karanlıklara karışıp kaybolan pervaneyi bulmayı denedi. Şems-i Tebrizi'nin bulunup getirilmesini istedi. (...) Ve Şems geldi. Yeniden başladı macera. Yeniden dağlandı yürekler. Yine köz köz kesildi ciğerler. Sonunda yine isyan mukadder oldu. nefsin ruha yüzde yüz uyması nerede görülmüştür? Şems'e yine kaybolmak düştü. Bu kez, bir daha görülmemek üzere, dönmek üzere gidecekti Şems. Bir makam bırakarak Konya'da ve silinmez izler bırakarak gönüllerde ve hâfizalarda.

Ders bitmiş, artık şahsî tecrübe dönemi başlamıştır. Ney dinleme zamanı bitmiş, ney üfleme zamanı gelmiştir. O ney ki, üflerken, hatırıma gelen ve içimizi yakan hatalarımızın aevli dilidir. O ney ki, acı ve tatlı hayat çağrışımlarımızın nağmeleridir. Kendi kendimize buyuruyoruz dinlemeyi. Dinle ey nefis diyoruz kendimize. Ney, şeyhin, giden ruhun, uzaklara giden hocanın yerine bize anlatacak olup bitenin yüzünü. Saklanan, gözlerden kaçan sırları açıklayacak. Öyleyse, ey nefsim, ey zihnim, ey gönlüm, ey ruhum dinle. Dinle, bak, ney neler söylüyor, neler anlatıyor. Ayrılıklardan nasıl dövünüp yakınıp duruyor. Ayrılık macerasından bahsediyor. Ve buluşmayı, bir daha ayrılması olmayan buluşmayı böylece apaydınlık ortaya koyuyor.”³⁰⁶

Karakoç yine *Hızrla Kırk Saat* şiirinde Bağdat ile Hallac-ı Mansur örneğiyle kadim şehrin, medeniyetin şekillenmesinde önder olan manevi şahsiyetlerin yetişmesindeki rolünü vurgular:

“Bağdat'tayız
Dönüp duruyoruz yırtıcı kuşlar gibi
Çevresinde bir darağacının
Koparabilir miyiz acaba
Etinden çileli etinden
Dövmeli ciğerinden bir parça
Hallac-ı Mansur'un
Kur'an okuyan yüreğinden
Bir ışık kapabilir miyiz
Eriyen gözlerinden
Bir bakış geçer mi içimizden
Bir taş atarak
Bir gül alabilir miyiz”³⁰⁷

Hallac-ı Mansur'un katledilişini trajik bir anlatımla ifade eden şair, Bağdat'ın bu trajik hadisenin canlılığını koruduğuna da dikkat çeker. Karakoç yine aynı şiirinde manevi

³⁰⁶ Sezai Karakoç, *Mevlâna*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 44-45.

³⁰⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 233.

önder/şahsiyetlerin İslam medeniyetinin önemli şehirlerinde dolaşarak buralara kendilerinden nasıl izler bıraktığını ifade eder:

“Mursiye’de Tunus’ta Mısır’da
Kudüs’te Mekke’de Konya’da
Malatya’da Şam’dayız
Yolları bir urgan gibi
Ayağına sarmış Muhyiddin’iz
Güneş hep arkada biz öndeyiz
(...)
Mansur olup asılan Muhyiddin’iz
Hızır olup suda
Anadolu’da
Bir ses duyup
Dönüp duran
Hızır’ı görüp Şems diyen
Mevlana olan
Bir dervişiz”³⁰⁸

Sezai Karakoç, biyografik okumaya da müsait olan “Bahçe Görmüş Çocukların Şiiri” başlıklı şiirinde bir çocuğun gözünden şehir algısı yansıtır. Şairin anlatıcısıyla özdeşleşen çocukluk yıllarını anlatan şiirde, büyüklerin zihinleri savaşla meşgul iken çocuklar ise yaşadıkları şehirlerdeki parklarda ya da yakınlarındaki kiraz bahçelerinde eğlenmektedir. Çocukların gözünde şehir de hayat da oyun ve eğlenceden ibarettir:

“İlkin sakin kiraz bahçeleridir andığım eski günlerden
Şehrin çocuklara mahsus kaydıraklardan olduğu
Fi tarihinde kutsal sözleri kale almadıkları için
Harap bırakılmışlar tabiatüstü güçlerle
(...)
O yollar savaş yıllarıydı geceleri karartma
Gündüzleri fırın önlerinde birikirdi halk
Biz çocuklarla büyükler arasındaki fark
Bir yanda şehir bir yanda kiraz bahçeleri”³⁰⁹

Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* şiir kitabının sekizinci şiirinde otuz yıl içinde yaşadığı şehir olan İstanbul’a kendi silüetinin yansıdığını, İstanbul’un da yavaş yavaş kendisinin içine işleyerek onda âdeta yeniden hayat bulduğunu belirtir. Karakoç ve İstanbul âdeta iç içe geçerek bir bütünlük oluşturmuştur:

³⁰⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 235.

³⁰⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 150.

“İstanbul’dur bu otuz yıl kana kana yaşadığım
Resmim âdeta taşlarına geçti
Ben İstanbul’da dağıldım zerre zerre
İstanbul damla damla içimde birikti
Mermer tozu gelip gelip içimde oluştu bir şehir”³¹⁰

Şair, bu mısralardaki mermer tozu ifadesi ile hem İstanbul’un içine yavaş yavaş işlediğine hem de tarihî eserlerin her birinin mermeri işleyerek oluşturulan mimari yapılarla bezendiğine dikkat çeker.

Sezai Karakoç *Taha’nın Kitabı* şiirinde Taha ve Eyüp Sultan örneğinde manevi kimliğiyle öne çıkan şehirlerin insanlara yaptığı tesire şu mısralarla dikkat çeker:

“Kapı ki bir mezar kenti gibi
Toprak testilerde su satılan bir Eyyûb Sultan gibi
Geçiyor Taha’nın ta yüreğinden
Gidip de Eyyûb Sultan’da
Bir ahşap evin penceresinden
Serviler içinde yükselen
Gün doğmadan önceki
Kızaran alaca aydınlığa bakmak
Annedir bu gelen ufuklardan
Öldükten sonra gelen anne
Sanki sizi tam o sırada doğurmakta
Sanki tam şimdi doğmaktasınız Eyyub Sultan’da
Deniz de yeni çivilenmiş çamaşırı
O yarı yanık sisiyle
Evin içine kadar yükselmekte
Sanki tam şimdi Taha
Bir kere daha doğmakta,
Yeniden bir kere daha doğmakta
Eyyûb Sultan’da Eyyûb Sultan’da”³¹¹

Eyüp semtinin manevi havası, Eyüp Sultan’ın maneviyatı çoğu insana manevi âlemi hatırlatır; sabrı, tevekkülü, azim ve kararlılığı öğretir. Birçok insan bu tür mekânlardan etkilenip yeniden doğuş yaşar.

³¹⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 658.

³¹¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 334-335.

2.6.Modernleşme Karşısında Şehir

Modernizm şehirlerin maddi ve manevi yapısını olumsuz yönde etkiler. Özellikle de modern dönemdeki plansız yapılar, şehirlerin mimarisinin ve silüetinin çok biçimsiz bir görünüm almasına neden olur. Sezai Karakoç'un şiir ve hikâyelerinde şehir-medeniyet ilişkisi bağlamında en çok dikkat çektiği hususlarda biri de modernleşmenin şehirlere olumsuz tesiridir. Karakoç'a göre Tanzimat'tan itibaren başlayan ve önü alınamayan Batılılaşma hareketleri sadece şekilde kalmış ve Batı dünyasını taklitten öteye gidememiştir. Bu anlayış da zamanla İslam medeniyetinin özünden uzaklaşılmasına neden olmuştur. İslam medeniyetinin özünden uzaklaşılması neticesinde de ruhsuz yapılardan oluşan şehirler meydana gelmiştir. Sezai Karakoç da bu durumdan en çok rahatsız olan kişilerden biridir. Yazdığı eserler ve yaptığı konuşmalarla modernleşme ve şehircilik faaliyetleri adı altında yapılan medeniyet kıyımını çok sert şekilde eleştirir.

Sezai Karakoç *Taha'nın Kitabı* şiirinde “Biliyordu kentten kendine bir fayda yoktu/ Kent savaşçı değil belki bir savaştı”³¹² mısralarıyla modern kentlerin özünü yitirip savaş alanına döndüğüne dikkat çeker. Modernleşmeye başlayan şehirler çoğu yönden tıpkı savaş alanları gibi karmaşık yapıdadırlar. Yine aynı şiirdeki “Gelip geçmiş o dost bu kenti delik deşik ederek/ Dost kan gibi boşanmış atardamardan/ Bir tabut içi kadar soğuk bırakmış bizi burda/ Kent bir tabuttur artık çivisi insan”³¹³ mısralarıyla modern kentlerin nasıl ruhsuzlaştığı ifade edilir.

Sezai Karakoç “Sesler” şiirinde modern dönemdeki hayat tarzını eleştirir. Modern hayat tarzının hâkim olduğu şehirdeki ruhsuz hayattan bunalan insanlar için sığınılacak yerler İslam medeniyetin unsurları olan cami ve mezarlıklardır. Şair, ruhsuz hayat tarzından o kadar bunalır ki, bu hayat tarzı ona o kadar yabancı gelir ki âdeta doğduğu şehirde bir turist gibidir. Bu vahim durum ona sonu olmayan bir kış gibi gelir:

“Keskin renkli elbiseli kadınlar
Bir Avrupa şehrindeymişçesine memnunlar
Bu şehrin neyi eksik ki şoförü hamalı çiçekçisi var
Arasıra sığındığım cami kıyıları
Gülen canlı mezartaşları ölümle diri mest
En çok şaştığım insanların geçmiş vakti kazarak çıkartmaları

yer altından

(...)

İki nişanlı turiste göre

³¹² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 313.

³¹³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 331.

Arasıra turist olasım gelir doğduğum yerde
Denizler kaçar Dikilitaş devrilir Çemberlitaş yıkılır gibi olur
Hamamlar kar odaları gibi soğuktur
Bu yerde bitmeyen bir kış vardır bana mahsus”³¹⁴

Şiirdeki “cami kıyıları” söz grubundan da anlaşılacağı üzere bu yerleşim birimi İslami kimliğe de sahiptir. Burada yaşayanlar maziyle hâlihazırda bir arada yaşamaktadırlar. Zaman içinde bu beldenin turistik bir mekâna dönüşmesi insanların bakışını değiştirirse de bu yerleşim biriminde gelenek/köklü medeniyet varlığını hissettirmektedir. Şiirde söz konusu edilen mekân/yerleşim biriminde hem antik dönemden hem de İslam medeniyetinden izler vardır. Daha sonraki mısralarda “Dikilitaş”, “Çemberlitaş”ın yıkılır gibi oluşu imajı ile modernleşmeyle birlikte şehirdeki köklü medeniyet unsurlarının zaman içinde kaybedilmesinden duyulan endişe ifade edilir. Nitekim modernleşme sonrasında kadim şehirlerin kimliğinin kaybolmaya yüz tutuşu, tabiatın dengesinin bozulması ile birlikte ifade edilmiştir:

“Liman eksilen denizi tut
Şehir kuruyan karıncaları topla
Ben ağımdan korkuyorum
Ben ağıma güvenemem”³¹⁵

Modernleşme ve deniz doldurularak kurulan yerleşim yerleriyle birlikte, zaman içinde şehirlerde doğal yaşama alanları kaybolmaya başlamıştır. Karakoç bu mısralarda son derece sanatsal bir dil ve anlatımla modernizm eleştirisi yapmaktadır. Karakoç aynı şiirde, şehirlerde modern ile gelenekselin bir arada yaşadığını şu şekilde anlatır:

“Arkamdan trenler geçiyor koşuyor
Balıkçılar kayıkçılar akşam yolcuları
Deniz kıyısına inen kızlar
Öğrenciler yenilen yenilmeyen gençlik
Işıklar yanıyor deniz fenerleri
Deniz büyüyor büyüyor büyüyor
Kayalar birer birer atalarımıza dönüyor
Yunanlı romalı arap
Her kaya uçan bir arap süvarisi
Gerçek memleket mi ortaya çıkan
Yeni şehirler yere mi batan”³¹⁶

³¹⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 125-126.

³¹⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 126.

³¹⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 127-128.

Modernleşmeyle birlikte başka büyük şehirlerde olduğu gibi İstanbul'da da modern hayata ayak uydurmak zorunda olan insan koşturmaca içindedir. Hayat tarzı modernleşse de şehirdeki tarihî eserlerle de geleneksel hayat varlığını hissettirmektedir. Karakoç modern hayatın mı yoksa geleneksel hayata ait izlerin mi daha gerçekçi olduğunu sorgular. “Yeni şehirler yere mi batan” mısraındaki yere batmak ifadesi kinayelidir. Bu söz grubuyla bir taraftan İstanbul'daki en önemli tarihî eserlerden biri olan Yerebatan Sarnıcı'na göndermede bulunulduğu gibi, modern kentlerin karmaşık yapısına da vurgu yapılır.

Modern dönemde çok fazla değişim yaşansa da köklü medeniyetlerden izler taşıyan şehirler, asli kimliklerini korumayı başarmaktadır. Sezai Karakoç *Hızır ile Kırk Saat* şiirinde bu durumu şu şekilde ifade eder:

“-Şehir bizim ansızın yitişimize ne diyecektir
Badanasını yenileyecek
Fırınlarnı kapatacak yeni fırınlar açacaktır
Süt sağacak
Köpüklenecek
Şarabın kıvamında yenilikler
Devrimler yapacak
Ve bizi unutacaktır”³¹⁷

Modernleşmeye ya da teknolojik gelişmeye paralel olarak şehrin silüetinde ve şehre ait maddi unsurlarda da değişimler olmaktadır. Bu değişim şehrin özünün bozulacağı vehmi uyandırır da köklü medeniyete ait unsurları taşıyan şehir özünü hep koruyacaktır:

“-Bizi unutmayacaktır
Her bey değişiminde
Her üye seçiminde
Her çocuk ölümünde
Her sayfa açışta
Her kitap yayınlanışında
Her kitap yakışında
Her sürü dönüşünde
Bizi ansıyacaktır”³¹⁸

Şehrin yöneticileri ya da patronları değişse, yazılı ve görsel tarihî eserleri gerek işgal gerekse zihniyet değişimi dolayısıyla yok edilmeye çalışılrsa da kadim şehirler öz medeniyetini yansıtan asli kimliğini hep koruyacaktır. Sezai Karakoç'un bu yaklaşımı diriliş

³¹⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 213.

³¹⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 213.

düşüncesiyle birlikte okunmaya müsaittir. O, öz kaybolmadığı müddetçe küllerden yeniden doğulacağına inanmaktadır. Nitekim İspanya şehirlerinde Endülüs medeniyetinin izleri hâlâ kendisini hissettirir. Bağdat, İskenderiye, Saraybosna vb. şehirlerdeki kütüphaneler ne kadar tahrip edilse de asli kimliğini hâlâ korumaktadır.

Yine aynı şiirde şehir/yerleşim birimlerindeki abide eserlerin medeniyetten izler taşıdığına inanan Karakoç, bu eserler kaderlerine terk edilse de gün geldiğinde varlığını bir şekilde hissettireceğini ifade eder:

“Çağırmasını bilirsen gelecektir
Doğu’yu Batı’yı bilen gelecektir
Bir ölümden sonraki
Öğle sıcağındaki sebil gibi
Gün gelecek su kıyısındaki
O türbe ışıyacaktır
Bursa’daki Ulucami’nin
En suskun taşları bile konuşacaktır”³¹⁹

Bursa’nın merkezinde ve en önemli eserlerinden biri olan Ulu Cami’nin her parçasında medeniyetten izler bulur. Yine *Hızırla Kırk Saat* şiirinde Diyarbakır’da antik dönemden izler bulunduğunu vurgulayan şair, ancak modernleşmeyle birlikte bu eserlerin yok olmaya yüz tuttuğuna dikkat çeker:

“Lâtin harfleriyle yazılmış
Kaç kitap gelmişse Bizans’tan
Eriyecektir bakır gibi mahzenlerde
Karartacaktır yapraklarını
Yükselen bir duman zamanı bodrumlardan”³²⁰

Karakoç aynı şiirde, modernleşme sürecinde ya da yirminci yüzyılda özünden/İslami kimliğinden uzaklaşan şehirlerin kendilerini diriltip yeniden eski günlerine döndürecek bir kurtarıcı aradığı yorumu yapar. Bu dirilişin gerçekleşmesi, Peygamberimizin söylemleri doğrultusunda olmalıdır:

“Kalk ey
Örtülere bürünmüş Peygamber
(...)
Göğüyle gönenen Harran’ı
Çile çömleği İskenderiye’yi

³¹⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 220.

³²⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 272.

Sen dirilteceksin
Atlarına okyanuslarda su vereceksin
Sen vereceksin bengisularını
Son susayışlarında şehitlerin
Geri vereceksin
Antik dönemlerde çalınmış hakkını mermerin
İsa'nın Musa'nın İbrahim'in
Safa ve Merve'nin
Hacer-i Esved'in
Cennetlerden çağlayan
Nil'in Fırat'ın Dicle'nin"³²¹

Sezai Karakoç “Kış Anıtı” şiirinde yirminci yüzyılda gerek istila gerekse modernleşme dolayısıyla İslam şehirlerindeki değişimi biraz eleştirel biraz da trajik bir anlatımla özlü biçimde ifade eder. Özellikle Orta Doğu coğrafyasındaki Şam ve Bağdat gibi şehirlerin Müslüman Türklerin hâkimiyetinden çıkmış olması şairi çok üzmektedir. Karakoç bu üzüntüsünü şu mısralarla dile getirir:

“Şam ve Bağdat kırklara karışmıştır
Elde kala kala bir Mekke bir Medin kalmıştır.
O da yarım kalmıştır
Urfa ufala ufala
Bir pul olacak çarpık balıklar üstünde
Belki bir toz bulutu³²²

Yukarıdaki mısralardan da anlaşılacağı üzere Şam ve Bağdat'ın İslami kimliğini kaybetmekle karşı karşıya olduğunu düşünen şair, Mekke ve Medine'yi de benzer tehlikenin beklediğini ifade eder. Türkiye sınırlarında olmakla birlikte Urfa da aynı kaderi yaşamakla karşı karşıya olup Balıklı Göl ve diğer tarihi/kutsal eserler sayesinde ayakta durmaktadır. İstanbul'a da Batı uygarlığı olumsuz yönde tesir etmektedir. Köklü medeniyete dayanan şehirlerin kimindeki tarihî silüet tamamen kaybolurken kiminde de modern gökdelenler geleneksel mimariyi gölgelemektedir:

“İstanbul'a küflenmiş
Bir Avrupa akşamı dadanmıştır
Eski şehirlerin kimi göğe çekilmiş
Kimi yedi kat yerin dibine batmıştır
Yavaş yavaş çiseleyen yaz yağmuru Babil'dir
Lût şehri ansızın gelen gök sesidir

³²¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 276.

³²² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 160.

Bardaktan boşanan İskenderiye'dir
Isparta bir güz kırağısı Kudüs bitmeyen bir kış
Roma her şimşek çakışında bir kere daha yakılır
Atina'yı bir Lodos çizer ufuklara
Sonra birden silinir ters dönmüş bir fırtınayla
Bir boğa rüzgârıyla sabahın lâmbası bir poyrazla
Nuh şehri boğulmuştur
O kurtaran geminin enkazı yoktur
Çünkü o gemi ölmemiştir
Bir şelale üstündedir sağdır dipdiridir
Bir yay gibi yeni bir çağa gerilmiş
Bir tufan öncesinin telaşı içindedir
Üflenecek sur için kulağı kırıktedir
Her deprem ölü bir şehrin öfkesidir
Zavallı bir diriliş girişimidir
Eski olan kendini yapmak için
Yeninin düzgün taşlarını devirir"³²³

Şair, yirminci yüzyılda kimi zaman istila ya da sömürgecilik ruhunun darbesiyle, bazen doğal afetlerle, çoğu zaman da modernleşmeyle birlikte değişen paradigmalardan tesiriyle eski, köklü şehirlerin asli silüetini kaybetmeye başladığına dikkat çeker. Ancak eski/köklü medeniyet şehirleri kökleri sağlam eserler/abideler inşa ettiği için onlar zamana meydan okumayı başarırken modern, köksüz eserler ise en küçük doğal afet ya da darbeye yerle bir olmaktadır. Böylece abide eserler varlıklarını yeniden hissettirmektedir. Burada modern yapıların ruhsuz ve estetikten yoksun oldukları için bu yapılara ilgi çabucak geçmekte olduğu ve onların yerine inşa edilen eserlerin ise klasikleşmeyi başaran mimari yapılardan örnek alınarak oluşturulduğu yorumu da yapılabilir.

Sezai Karakoç'un yer yer tahkiyeli anlatımla yazdığı *Taha'nın Kitabı* şiirinin "Taha Sabır Kentinde" başlıklı bölümünde Taha kadim bir şehrin zaman içinde nasıl harabeye döndüğüne/ruhsuzlaştığına tanık olur:

"Şehre indi ama şehri ölü buldu
Yarasaların soluğundan tütsülenmiş
Üstünden bin kış ve bin sonbahar geçmiş"³²⁴

Sabır sınavından geçen Taha, zaman içinde ölü şehre alışır. Modernleşmeyle birlikte bu şehrin olabildiğince karmaşık bir görünüm aldığı ironik bir anlatımla aktarılır:

³²³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 160-161.

³²⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 340.

“Kızgın küllerini savuruyor
Bu ölü şehrin üstüne
İşte bu şehre alıştı Taha
Kırağı çalmış evlerine
Kahvelerinde dayanılmaz bir çağrıyla
Çağırın gecelerine alıştı Taha
Geceye bir alkol gibi alıştı
Kışlarında terlediği üşüdüğü yazlarında
Bu şehre alıştı Taha
Gül açmayan baharlara
Yaprak düşmez sonbahara
Kurbansız bayramlara
Öğle öten horozlara
Ancak geceleri rastlanılan köpeklere
Tütün kokan kedilere
Kesin kesin alıştı
Yalnız sahaflarında grev yok
İşçiler lâğımları akar bırakmış
Kurumuş kitabelerdir artık çeşmeler
Bir semtine yerleşti
Özler durur öbür semtini
O nerdeyse cehennem orası sanki”³²⁵

Taha; modern insanlar gibi şehirdeki değişimi zaman içinde olağan karşılaşmaya başlar, olumsuzluklar/yozlaşmalar karşısında duyarsızlaşır. Nitekim şiirde “Taha’nın Ölümü” alt başlıklı bölümde “Ölen şehirlerdir Taha değil/ Kuruyan nehirlerdir”³²⁶ denilerek modernleşmeyle birlikte şehirlerin nasıl ruhsuzlaştığı eleştirel bir dil ile ifade edilir.

Sezai Karakoç, “Ova” şiirinde de “Bu kentte ve başka kentlerde/ Bize uygun ev yoktur/ Kutlu evlere uymayız biz de”³²⁷ mısralarıyla modern kentlerin köksüzlüğünü ironik bir anlatımla eleştirir. Karakoç’un modern, güvensiz ve köksüz evleri kutsal olarak nitelendirmesi ironik bakış açısıyla ilintilidir.

Sezai Karakoç’un ilk hikâye kitabında yer alan “Ziyaret” başlıklı hikâye, yazarın önemli ve üzerinde çokça söz edilen hikâyelerinden biridir. Hikâyede kıyametteki diriliş vaktinden önce kendilerine dirilme izni verilen birkaç ölünün, geride bıraktıkları sevenlerine yaptıkları ziyaret anlatılır.

³²⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 344.

³²⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 351.

³²⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 170.

Kendisinden sonraki kuşaklarının durumunu görmek için kasabaya giden ölüler, gördükleri manzara karşısında şaşkınlık içinde kalırlar. Kasabada taş üstünde taş kalmamış, bütün evler harabeye dönmüştür. İçlerinden biri “burda evden eser kalmamış”³²⁸ diyerek bu şaşkınlığını dile getirir. Karakoç’un “İz” başlıklı hikâyesinde olduğu gibi bu hikâyede de ev, sembolik olarak medeniyeti temsil eder. Kasabadaki evlerin harap durumda olması modern zamanda yerleşim birimlerinde medeniyet unsurlarının kaybolduğuna işaret eder denilebilir. Ölülerin ziyarete gittiği yerdeki kişilerin dağdan aşağı inerek ovada bir yerleşim yeri oluşturmaları da bunun göstergesidir.

Dağdan aşağı inerek ovadakileri ziyarete giden ölüler, burayı ruhsuz bulurlar. Karakoç, hikâyede ölülerin dilinden aktardığı cümlelerle medeniyeti temsil eden evler ve bu evlerin ışıkları örneğiyle modern dönem yerleşim birimlerinin ruhsuzluğuna dikkat çeker:

“Işıklara bir kez daha baktılar. ‘Işık üzerinde de oynamışlar.’ dedi biri; ‘bizim zamanın ışıklarına pek benzemiyor ışıkları. Daha aydınlık.’ ‘Daha aydınlık ama, bana öyle geliyor ki, daha ruhsuz.’”³²⁹

Gittikleri yerleşim biriminde bir hayat ibaresi arayan ölüler, en son olarak camiye yönelirler fakat burada da manzara farklı değildir. Kasabanın tek camisi metruk bir hâldedir. Ölüler bunun üzerine kenti terk etmeye karar verirler:

“Camiye döndürdüler yüzlerini. Sonra ona doğru birkaç adım attılar. Kasabanın tek camisi, ölü bir sessizlik içinde kapkaranlıktı. Biri: ‘Derhal terkedelim bu kenti. Bu kent ölmüş.’ dedi.”³³⁰

Karakoç’un “bir ölünün gözüyle, hayata ve uygarlık değerlerine, *öte*’de ne ifade ettikleri açısından”³³¹ baktığı hikâyede İslam medeniyetinin en önemli unsurlarından biri olan camilerin modern dönemdeki halini gözler önüne seren bu ifadeler çarpıcıdır.

Sezai Karakoç’un en önemli hikâyelerinden biri olan “Meydan Ortaya Çıktığında” hikâyesinin başkişisi “özü kentten atılan” Ahmet’tir. Ahmet bir iskeletin kurukafasını taşıyarak ve ayaklarını sürterek “özünün peşinde”³³² kente doğru yürür. Ancak Ahmet’in gideceği kentte artık surlar yıkılmış, ağaçlar devrilmiş ve çocuklar doğmadığı için nesiller kurumuştur. Âdeta bu şehirden bütün medeniyetlerin izleri silinmiştir. Kentin o anki harap durumu Ahmet’in dilinden şu şekilde aktarılır:

³²⁸ Sezai Karakoç, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 62.

³²⁹ Sezai Karakoç, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 63.

³³⁰ Sezai Karakoç, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 65.

³³¹ Hüseyin Su, “Diriliş Neslinin Öyküleri”, *Hece*, Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, Diriliş Özel Sayısı, S.73, s. 302.

³³² Ali Haydar Aksal, “ ‘Dirilişin Öyküsü’ Meydan Ortaya Çıktığında”, *Yedi İklim*, S.37, 1993, s. 7.

“Kent diyorsam bir alışkanlık bu. Dilin haksız egemenliği. Yoksa hangi kent? Surlarını asurların yıktığı, çamlarını asurların devirdiği, dolaylarında kadınların gebe kalmaz olduğu, neslin durduğu, dağların birbirine çarptığı, yıldızların körün göz akı gibi aktığı bir meydan bu.”³³³

Hikâyede bilinç akışı ve geriye dönüş teknikleri kullanılarak Ahmet’in geçmiş hayatından izler sunulur, hikâyenin bu kısımlarında o an harap hâlde bulunan medeniyet unsurları geçmişteki halleriyle karşılaştırmalar yapılarak aktarılır:

“Anıyorum doğduğum şehrin dağ dağ harabelerini. Cami yıkıntılarını. Ağıllaşan cami avluları. Taşlaşan, kayalardan bir parça olan hamamlar. Mezartaşı yığıntısı haline gelmiş evler. Yalnız diri kalmış sarnıçlar.”³³⁴

Sezai Karakoç *Hızır Kırk Saat* şiirinde “Ey Batı’daki mağaralar/ Beni afyonunuz bağlasaydı da/ Uyusaydım/ Bu katı bu sert kente gelmeseydim”³³⁵ mısralarında da görüleceği üzere modernizmin istila ettiği yerleşim birimlerini ruhsuz bulmakta, burada yaşamak istememektedir. Yine aynı şiirde modern kentlerdeki insanların birbirlerine nasıl yabancılaştığı cami cemaati örneğinde yansıtılmaya çalışılır:

“İyi bir kentte
Camide namaz kılan
Omuzları birbirine dayalı
İki Müslümanın arasından geçtim fark etmediler
Hutbede imamın sözlerinin arasında tek bir kelime
Karıştırdım tek bir kelime
Bir kaç kişi irkildi
Gerisi susadı susadı
Çıkar çıkmaz çeşmelere koştular
Ama su yabancı ve acı geldi”³³⁶

Nasıl ki modern kentlerde aynı bina/apartmanda oturan insanlar birbirlerini tanımıyor, birbirlerine yabancı ise bu kentlerdeki cami cemaati de artık birbirini tanımamaktadır. Aynı safta yan yana duran insanların birbirini tanımaması kentlerin kalabalıklaşmasıyla da ilintili olmakla birlikte, şair burada insanların birbirlerine yabancılaşıp samimiyetin ortadan kalkmasına işaret eder. Şiirde çeşme vurgusu da bu bağlamda dikkate değerdir. Çeşme sembolik anlamlı olup kaybolan değerleri temsil eder. Kadim medeniyete yabancılaşan insan, onu temsil eden çeşmeye koşsa da ondan akan sudan haz alamayacak, değerlere yabancılaştığı için suyu acı olarak algılayacaktır.

³³³ Sezai Karakoç, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 10.

³³⁴ Sezai Karakoç, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 37.

³³⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 175.

³³⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 180.

Bu bağlamda Louis Wirth'in modern kent yaşamında insanlar arasındaki ilişkilerin azaldığını ve bağların zayıfladığını gösteren şu cümleler de dikkate değerdir:

“[K]entsel yaşam biçiminin belirgin nitelikleri olarak çoğunlukla, toplumbilimsel olarak, birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilerin alması, akrabalık bağlarının zayıflaması, ailenin toplumsal açıdan öneminin zayıflaması, komşuluğun kaybolmaya başlaması ve toplumsal dayanışmanın geleneksel temelini zayıflaması gösterilmektedir.”³³⁷

Karakoç yine *Hızrla Kırk Saat* şiirinde modernizmin şehirdeki/yerleşim birimindeki manevi unsurları nasıl değişime uğrattığına dikkat çeker. Şair, şehrin İslam medeniyetiyle tanışması ya da İslami tesirle nasıl yeniden şekilleneceğini anlatır:

“Bir kente girdim mi
Bahar yağmuru gibi girerim
Rüzgârların arkadaşı atlar gibi
Büyütürüm güllerini
Arıtırım sularını
Bakarım mermerleri gebe mi
Tabutları teneke mi
Aydınlık mı ekmekleri
Kirli mi yıkanmış mı gömlekleri
Güzü mü andırıyor gözbebekleri
Dinleniyor mu erik ağaçlarında
Yeni yıl kelebekleri bahar kelebekleri
Kükürt mü serpilmiş bağlarına
Gözlerden akan bir kireç mi”³³⁸

İslam medeniyetinde ve bu medeniyete mensup şehirlerde insanlar çoğu zaman tabiata manevi bir anlam yüklemiştir. Ancak modernleşme/batılılaşma döneminden itibaren şehircilik faaliyetleri adı altında doğanın tahrip edilmesi ile birlikte tabiata yüklenen bu manevi hava kaybolur. Bunun bir sonucu olarak da “[g]eleneksel medeniyetlerin temel ilkelerinden biri olan tabiatın manevîliği, modern insan için pek bir şey ifade etm[ez]”³³⁹ hale gelir. Sezai Karakoç, *Gül Mustusu* şiirinde manevi dokusunu kaybeden bu yerleşim yerlerinde tabiatın tahribine ve gerçekleşen değişime şu mısralarla dikkat çeker:

“Ve ovayla dağın ayrıldığı yerde
Kent

³³⁷ Louis Wirth, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme”, *20. Yüzyıl Kenti*, Der. Bülent Duru-Ayten Alkan, İmge Kitabevi, Ankara 2002, s. 101. Aktaran: Köksal Alver, “Kent İmgesi”, *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, İstanbul 2012, s. 18.

³³⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 207-208.

³³⁹ Beşir Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1992, s. 82.

Kentin üst çizgisi gül çizgisi
Aralarında dolaşan
Çaresiz dilsiz âşıklar
Kitabını kaybetmiş meczuplar
Konusu unutulmuş ağıt
Fabrika dumanlarında yanmış bir bülbül
Terkedilmiş bir çeşme”³⁴⁰

Karakoç, aynı şiirde “Çeşmeleri yosun bağlamış/Bir ülkedenim ben”³⁴¹ diyerek modernizm eleştirisini bir kez daha vurgular. Modern kentlerde tarihî eserler kaderine terk edilince kimi eser harabe hâlde iken kimi de şiirde söz konusu edilen çeşme gibi yosun bağlayarak işlevsiz hâle gelmiştir.

Şair, aynı şiirinde modernleşme adı altında tahrip edilen, âdeta beton yığınlarına dönen kentlerin, “gül” metaforuyla verdiği tahrip edil(e)memiş/bozulmamış Anadolu kasabalarındaki kadim medeniyet ruhuyla tekrardan eski kimliğine kavuşacağı özlemi ve inancını taşır:

“Son insan ölmeden önce
Bir ülkü incek bahçelere
Beton ölümler arasına sıkışmış
Ay verimi küçük parklara
Gül tarhları gelecek
Küçük parklara büyük kentlere yeniden
Doğduğum kasabadan
Size bir mutluluk haberi gibi
Gül gelecek”³⁴²

Şairin, *Gül Muştusu* şiirindeki medeniyet özlemi ile ilgili olarak Beşir Ayvazoğlu’nun “özlenen ülkenin ve medeniyetin nitelikleri üzerine söylenmiş bir şiirdir”³⁴³ ifadesi dikkate değerdir. Sezai Karakoç *Taha’nın Kitabı* şiirinde ruhsuzlaşan modern kentlerin, yeniden doğmasının yolunun İslami/dini tesirle olacağını ifade eder:

“Getir bir esinti ey yel peygamberlerden
Kentlere doğru altın gibi akan çöllerden
Hurma gölgesinde su düşleri gören
Karnında kent taşıyan develerden
Ben bir deve gördüm Basra’yı köpük köpük saçıyordu

Ağzından

³⁴⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 391.

³⁴¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 387.

³⁴² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 379

³⁴³ Turan Karataş, *Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2013, s. 308.

Bir deve de Bağdat'ı lokma lokma yutan
Bir hörgücünde Şam bir hörgücünde kızıl bir akşam”³⁴⁴

Sezai Karakoç *Ayinler* adlı şiir kitabındaki “Birinci Ayın”de modern dönemdeki teknolojik gelişmelerle birlikte doğal hayatın bozulmasına ve bozulan tabiatın üzerine inşa edilen modern yerleşim yerlerinde hayvanların yaşam alanlarının kısıtlanmasına dikkat çeker. Şair, modern kentlerdeki yozlaşmaya, zulmün insanlar için bir hayat tarzı olmasına tepki göstererek bu kentlerde yaşam mücadelesi veren hayvanlara karşı duyarlılığını şu ifadelerle gösterir:

“Kim verecek kedilere trafik bilgilerini,
Ki hayatlarıyla ödemektedirler bir yandan öbür yana geçmeyi.
İnsanlara alışık hayvanlar için güz.
Mevsim döndü. Son güz. Yok olarak ödüllendirecekler
İnsanlık sevgilerini.
Zulüm bir hayat tarzıdır artık insana mahsus;”³⁴⁵

Karakoç, “Tuzak Ya Da Son Günler” adlı hikâyesinde de buna benzer ifadeler kullanır:

“Köprü’ye inerken, yol kenarına park etmiş bir otomobilin kalkarken çiğnediği bir kediyi, Halil Bey aklından bir türlü çıkaramıyordu. Ne dikkatsiz insanlar, ne dikkatsiz insanlar diye söylenip duruyordu kendi kendine. Gerçi, her sefer, otomobilin altına eğilip bakmanın kolay olmadığı bir gerçektir. Ama suçsuz bir takım hayvanların bu ihmal yüzünden hayatlarını kaybetmeleri de affedilir gibi değildi. Acaba böyle durumlarda yasalar ceza koysa, insanlar yine bu kadar hayvan çiğnerler miydi? Öyleyse, çoğu kez suçluydular. Vicdan yasası karşısında suçluydular.”³⁴⁶

Şaban Sağlık, şairin niyetinin kedileri anlatmak değil; modern zamanda merhamet duygusunu yitiren insanlara dikkat çekmek olduğunu ifade eder:

“Aslında şairin niyeti kedileri falan anlatmak değildir. Bir zamanlar evlerinde kendilerinin yanında hayvanlara da yer veren, böylece ‘yaratılan her şeye’ karşı merhametli olduğunu gösteren insanlar, gün geçtikçe bu hasletlerini yitirmişlerdir.”³⁴⁷

Şair modern kentlerde doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesine de tepkilidir. O, çiçeklerin sadece inşaat planlarında, mezarlarda ve yol kenarlarında göstermelik ve kısa ömürlü kitabeler olduğunu vurgular:

“Çiçek, arkeolojik bir malzemedir artık diyorsun. Biliyorum, o...

³⁴⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 307.

³⁴⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 483.

³⁴⁶ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 51.

³⁴⁷ Şaban Sağlık, “Tanrı’nın Gözüyle Bakış Penceresi” Yahut Sezai Karakoç’un “Ayinler”i, Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, Diriliş Özel Sayısı, *Hece*, Yıl: 7, S. 73, Ocak 2003, s. 224.

Arkaik bir kalıntı, arasında tunç ve taşın,
İnşaat planlarında yer alan.
Mezarlara bir anı, son anı gibi bırakılan
Bir haftalık kitâbedir.”³⁴⁸

Sezai Karakoç yine “Birinci Ayın” şiirinde kalesi, türbeleri ve camileriyle geçmişte İslam medeniyetinin önemli bir şehri olan Ankara’yı, modern dönemde bu medeniyet öğelerinin tahrip veya yok edilmesinden dolayı kimliğini yitirmiş bir kent olarak niteler. Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun* kitabında yer alan “Yeni Şehirler” başlıklı yazısında Toynbee’nin bir eserinde Lima ve Tahran ile birlikte Ankara’yı da “ülkesinin toplumu ve tarihi ile uyuşmamış” yeni şehirler olarak nitelemesinden hareketle Ankara için şu eleştirilerde bulunur:

“ (...) Bu yeni şehirler, sanki yeni bir şehir değil de, şehrine sevk edileceği günü bekleyen binaların deposudur. Ve bir milyonluk nüfusu olan böyle bir şehir, sanki milyonluk bir şehir değil de, birbirinden ayrı bir milyon kişinin geçici olarak bir araya geldiği ve ne zaman tahliye edecekleri belli olmayan bir yerdir. Şehrin kendine mahsus gelenekleri oluşmamaktadır. Şehrin yüzlere vurduğu kendine mahsus bir damga doğmamaktadır. Orada yaşayanlardan hiç kimse kendini o şehirli kabul etmemekte, bu yüzden de, büyük bir şehirde oturmaktan doğan, o şehre karşı sorumluluklardan hiç biriyle kendini sorumlu saymamaktadır. Böylece de şu garip paradoksla karşı karşıya kalınmaktadır: bina var, yol var, şehir yok; insan var, şehirli yok; nüfus var, halk yok...”³⁴⁹

Şair, ruhsuz olarak gördüğü Ankara şehrinde bulunan ve eski medeniyetin ruhunu teşkil eden ağaç, türbe, kale, dergâh ve cami gibi yapıları kimliğini yitiren kentin içinde âdeta bir anti-şehir olarak tasvir eder:

“Ulu bir ağaç. Şimşekle çizilmiş, gelir doğudan ve batıdan seslerle
Gök gürültülerinin eşliğinde.
Ama, ne yazık ki, Şehir ölü. Natürmort şehir. Frigofirik şehir.
Ruhunun simgesi olan bir dumanla örtülü.
Yalnız bir anti – şehir var durur içinde,
Bir türbe, bayram biçiminde.
İç kale. Aslanlı Cami.
Ve bir dergâh taç gibi.
Zincire vurulmuş kalmış alımlı sevimli:
Leblebici, İbadullah, Mukaddem,
Sultan Alâaddin... ve benzerleri.
Asılı bir kılıç ölü – kentin üstünde”³⁵⁰

³⁴⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 485.

³⁴⁹ Sezai Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, İstanbul 1989, s. 179.

³⁵⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 489.

Sezai Karakoç'un "Şehirlerim" başlıklı şiirinde adlarını saydığı şehirler, İslam medeniyetinin oluşmasında ve gelişmesinde önemli role sahiptirler. Birbirine manevi bir bağla bağlanan İslam şehirlerinin arasındaki bağlar koparılnca bu şehirler zaman içerisinde "aydınlığı çalınmış lâmbanın pervaneleri" gibi kendilerini kaybederek kimliklerini yitirdikleri için artık yıkık bir dervişten farksızdırlar:

"Gördüm Diyarbekir'i Konya'yı Bursa'yı İstanbul'u
Görmediğim şehirlere karşılık
Şiraz İsfahan Semerkant
Basra Bağdat Şam kaybolmuş karanlık
Bir anının uzak akisleri
Kurumuş ağacın sararmış çiçekleri
Aydınlığı çalınmış lâmbanın pervaneleri
Sönmüş bir deniz gibi batık
Sürmüş bir mezar kökü
Ölümün ötesindeki toza işlemiş
Çarpılmışlar tarihinin maketi
Gibi sarhoş gibi yıkık gibi derviş"³⁵¹

Şair, şehirleri medeniyetin en önemli yapıtaşlarından biri olarak görür, ona göre yekpare bir vücuda benzeyen İslam şehirlerinin arasındaki manevi bağların koparılması âdeta İslam medeniyetinin kolunun kanadının kırılmasına benzer. Kolu kanadı kırılarak birbirinden uzaklaştırılan, kimlikleri yok edilen İslam şehirleri bütünlükten uzak kaldıkları için tek başlarına eski şaşaalı günleri hatırlatmaz olmuşlardır:

"Kentler benim kırılmış
Kollarım ve kanatlarım
Ak kuşlardır çağrılmış
Yaslar şölenine atlarım
Adları bile çağrışım yapmıyor
Yeraltına ve gökyüzüne
Ve yeryüzü hatırlamıyor
Ve hatırlatmıyor gökyüzüne"³⁵²

Sezai Karakoç, "İstanbul'un Hazan Gazeli" başlıklı şiirinde modern dönem İstanbul'unu maziye duyduğu özlem duygusuyla anlatır. Geçmişte güzel günler gören İstanbul, artık hazanını yaşamaktadır: "Bir zamanlar uygarlık baharını ve yazını yaşamış

³⁵¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 616.

³⁵² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 617.

İstanbul şehri şimdi hazan mevsimini yaşamaktadır. Medeniyete armağan ettiği mimarî eserleriyle, inşa ettiği sosyal kurumlarıyla hazan mevsimi gibi sararıp solmuş, harabeye dönmüştür.³⁵³

Modern dönem İstanbul’unda plajlar “Batı tarzının bir kavramıdır ve çağdaşlaşmanın bir göstergesi olarak plaja gitme bir yaşam etiketidir. Modern yaşamın bir gereği olarak plaja gitme bir üstünlük olarak algılanmış, plaja gitme Batı uygarlığına mensubiyetin algısı kabul edilmiştir.”³⁵⁴ Şair, modern dönem İstanbul’unda Batı medeniyetine mensubiyetin göstergesi olan plajlar özelinde bir modernizm eleştirisi yaparak “kinaye ile bu yerlerdeki yaşama tarzına itiraz e[der]”³⁵⁵ Karakoç’un modernizm ve Batı uygarlığı eleştirisi yaptığı mısralarda çok net şekilde görülen “lale devri İstanbul’una bir özlem vardır.”³⁵⁶

“Ne yapacaksın plaj yerlerini
Gidelim Kâğıthane’ye Sâdabat harabelerine”³⁵⁷

Karakoç, İslam medeniyetinin başkenti İstanbul’da bu medeniyetin en önemli sembollerinden olan çeşmeler özelinde geçmiş döneme duyduğu özlemi dile getirir. İstanbul çeşmelerinden artık su akmaz fakat şair bu durumda ümitsizliğe kapılmaz, aksine ağzını kurumuş çeşmelere dayar. Çünkü o dirilişin yine İslam medeniyetine dönmekle olacağına inanır. Bu şiirde de İslam medeniyetine dönmek/sırtını dayamak kurumuş kurnalar imgesiyle dile getirilmiştir: “Sular kurnalardan akmasa da ümitvar olunup ağızlar o kurnalara dayanmalıdır”³⁵⁸

“Şâd etmek için Nedim’in ruhunu
Ağzımızı dayayalım kurumuş çeşmelerine”³⁵⁹

Şiirlerinde metinlerarası ilişkiler yöntemine sıklıkla başvuran Karakoç, bu şiirinde de Nedim’in ünlü şarkısına anıştırma yaparak İstanbul ekseninde geçmişteki İslam medeniyeti ile modern dönemi karşılaştırır. “Örtülü söylem” örneği olan anıştırma yöntemi kültürel birikim gerektirir.³⁶⁰ Yine aynı şiirde “Sinemaya gidiyorum de annene’ mısraında sinemaya gitmek bir modern yaşama göstergesidir. Bununla birlikte Nedim’in ünlü şarkısındaki ‘İzn alup

³⁵³ İlhan Genç, “İstanbul’un Hazan Gazeli’ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı”, *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 516.

³⁵⁴ İlhan Genç, “İstanbul’un Hazan Gazeli’ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı”, *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 519.

³⁵⁵ İlhan Genç, “İstanbul’un Hazan Gazeli’ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı”, *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 517.

³⁵⁶ İlhan Genç, “İstanbul’un Hazan Gazeli’ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı”, *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 517.

³⁵⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 618.

³⁵⁸ İlhan Genç, “İstanbul’un Hazan Gazeli’ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı”, *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 521.

³⁵⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 618.

³⁶⁰ Kubilây Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara 2000, s. 109.

cum'a namazına deyü mâderden' mısraının çağrışımı 'Cuma namazına gidelim onun yerine' mısraı bağlamında bir ironi anlamı kazanmış ve özgün bir imge oluşturulmuştur. Nedim için çağının kaçma bahanesi Cuma namazı iken yeni zamanların kaçma göstergesi, sinemadır artık. Şiir adına mükemmel bir söylemdir, iki farklı medeniyetin İstanbul ekseninde yaşayan bireyinin açmazını açmada fevkalade yüksek bir seviyedir"³⁶¹

"Sinemaya gidiyorum" de annene

Cuma namazına gidelim onun yerine"³⁶²

Karakoç'a göre Sultanahmet ve Süleymaniye gibi camiler İslam medeniyetinin ne kadar yüksek derecelere eriştiğini gösteren güzide mekânlardır. O, modern dönem ile birlikte insanların medeniyet unsurlarına ve özellikle de dinî hayat tarzından uzaklaşmasına, insanların güzide mabetleri ihmal etmesine eleştirel bir bakış açısı getirerek "Bakalım hayranlıkla Süleymaniye'ye/Sultanahmed kubbe ve minarelerine"³⁶³ mısralarıyla insanları tekrar medeniyetin öz değerlerine dönmeye çağırır. İlhan Genç'in bu mısralarla ilgili şu ifadeleri dikkate değerdir:

"Yeni modern hayat tarzı bu mabetleri ihmal etmiş, artık bireyler eskisi gibi camilere dönüp bakmaz ve gitmez olmuştur. Neredeyse, insanlığın mirası olan İstanbul'un başta Süleymaniye ve Sultanahmet Camileri gibi yüksek mimarî eserler onlar için sıradan ve eski binalardır. Oraya niçin gidildiği veya gidileceği bilinmez. Modern insanın ilgi alanı içinde daha çok dünyevî kavramlar yer almış, yaşamdan haz alma felsefesi öne çıkarılmıştır. Karakoç, Nedim'in 'gülelim, oynayalım, kâm alalım, içelim, görelim, gidelim' davetleri yerine 'bakalım' eylemini tercih etmiş, hatta 'mabetlerin içine girelim namaz kılalım' bile diyememiştir. Elbette korktuğundan değildir bu çağrı, sadece modern insanı o medeniyetin başkenti İstanbul'un bu iki ünlü mabedine, onların kubbe ve minarelerine hayranlıkla şeklen de olsa barıştırmak, dönüp bakabilmektir."³⁶⁴

İslam medeniyetinin başkenti, başkentler başkenti olan İstanbul'un modern dönemde hem doğal güzellikleri hem de tarihi yozlaştırılarak yok edilmeye çalışılmıştır: İlhan Genç'in bu konudaki ifadeleri çarpıcıdır:

"İstanbul'un hem tarihi, hem de tabiatı kaybolmuştur, yeni hayat tarzı çok tahripkârdır, her semt önce kaosa dönerek hiçbir estetiği olmayan yerleşim mekânlarına dönmüş ve sonrasında da göklere yükselen binalarla içinde yaşanmaz bir hâl almıştır. Şairlere ilham kaynağı olan güzelliklerinden bir bir uzaklaşmış, neredeyse şehir, kötü kötü apartman silüetlerine ve gecekondu keşmekeşliğine dönmüştür.

³⁶¹ İlhan Genç, "İstanbul'un Hazan Gazeli'ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı", *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 517.

³⁶² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 618.

³⁶³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 618.

³⁶⁴ İlhan Genç, "İstanbul'un Hazan Gazeli'ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı", *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 522.

Osmanlıdan ‘tevarüs’ eden tarih abideleri, temelinde Osmanlı düşmanlığına dayalı ‘eskiyi yıkın’ parolası söylemi sayesinde, yol geçme bahanesiyle ya yıkılmış ya da yıkılmaya terk edilmiştir.”³⁶⁵

Sezai Karakoç’un hatıralarında yer alan şu ifadeler de hem şiirin çözümlenmesi hem de şairin bu konudaki görüşlerini yansıtmaları bakımından büyük önem arz etmektedir:

“İstanbul’a geldiğimden bugüne kadar, hangi sokağa, hangi semte taşındımsa, geceli gündüzlü inşaat gürültüsünü dinlemişimdir. Nihayet, tüm İstanbul bir beton şehri oldu çıktı. Birbirinden son derece farklı olan semtleri de birbirinin aynı oldu. Eskiden, bir semtine bir müddet gidilmemişse özenirdi o semt. Şimdi o özelliği de kalmadı şehrin.”³⁶⁶

Karakoç, modern dönemde şehrin getirildiği bu duruma isyan eder. Şiirde İstanbul’u âdeta ölmek üzereymiş gibi betimleyerek şehir tamamen bozulmadan güzelliklerini görmek istediğini ifade eder:

“İstanbul’un kaybolan geçmiş tarihini tabiatını
Son kez tadalım başlamadan ahiretin seferine”³⁶⁷

Sezai Karakoç, İstanbul’u içinde hem dünyayı hem de ahireti barındıran bir şehir olarak tasvir eder. Ona göre İstanbul tüm zarafeti, şaşaa ve çekiciliğiyle dünyadan daha dünya bir şehirken, içinde bulunan geçmiş medeniyetlerin unsurları hatta mezarlıkları ile ahiretten daha ahiret bir şehirdir. Divan şairi kasidelerine benzeyen İstanbul, tüm bu özellikleri ile dünyada tektir:

“Dünyadan daha dünya ahiretten ahiret
Bir kent ki benzer divan şairi kasidelerine”³⁶⁸

Karakoç’un bu mısralarıyla ilgili yapılan şu tespit de dikkate değer bir önem taşımaktadır:

“Bu şehir ‘dünyadan daha dünya’ bir yaşama çekiciliğine sahiptir, insan o şehrin güzellikleri karşısında yaşama sevinci içinde olmuştur, asla bedbinleşmez, kötümser duygular taşımaz. Ama aynı zamanda da ‘ahiretten daha ahiret’ bir şehir olarak faniliği en çok o şehir hissettirir. Bir zamanlar başka uygarlıkların yaşadığı İstanbul bu yaşanmışlıkları surlarıyla, Ayasofya’sıyla, su kemerleri Bizans’ı, Topkapı Sarayı, Süleymaniye, Sultanahmet camileriyle, Kapalı çarşılarıyla Fatih’i, Yavuz’u, Kanûnî’yi, Genç Osman’ı gösterir, insan dünya ile ahiret arasında gidip gelir. Dünyanın başka şehirlerinde de ya dünya ya da ahireti hatırlatan göstergeler çoktur, ama İstanbul her iki özelliğiyle insanı şaşırtır, çatıştırır.”³⁶⁹

³⁶⁵ İlhan Genç, “İstanbul’un Hazan Gazeli’ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı”, *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 523.

³⁶⁶ Sezai Karakoç, “Hâtıralar LXVIII İstanbul-Maliye Müfettiş Muavinliği”, *Diriliş*, 3 Kasım 1989, S.68, s. 8.

³⁶⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 618.

³⁶⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 618.

³⁶⁹ İlhan Genç, “İstanbul’un Hazan Gazeli’ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı”, *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 524.

Sezai Karakoç, İstanbul'un İslam medeniyeti başkentliğini yaptığı geçmiş dönemi ile kendi kimliğinden uzaklaşan modern döneminin zıtlığını vurguladığı bu şiiriyle İslam medeniyeti ile Batı medeniyeti arasında önemli bir karşılaştırma yapmıştır: “Karakoç gazeline anlamı ‘plaj yerleri – Sâdabat harabeleri, sinema – Cuma namazı, sonbahar – bahar, İstanbul’un tabiatı ve tarihi – ahiret seferi’ gibi kavramlarla iki uygarlık üzerine inşa ettiği için özgün bir zıtlık yaratmıştır.”³⁷⁰

Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* şiir kitabının dokuzuncu şiirinde İstanbul’un ve İslam medeniyetinin en önemli sembollerinden biri olan Ayasofya’ya dikkat çekerek şehrin kaybolması ile birlikte II. Selim, III. Mehmet ve III. Mustafa ile birçok şehzadenin türbesinin bulunduğu Ayasofya’nın da kimliğini yitirdiğini belirtir:

“Ve derken birden karaya sıçradım Ayasofya
Padişah türbeleriyle örtülmüş maskelenmiş şehzade mezarlarıyla
Kayboldu o deniz o kentle birlikte Rabbim bildir bana olup biteni
O yeşil ötesi ışığı o güneşi tahlil eden su çizgisini”³⁷¹

Karakoç, modern dönemde ruhunu yitirmiş olan İstanbul’un durumuna ve şehrin en önemli unsurlarından olan Ayasofya’nın müzeye çevrilmesine çok üzülür. Şair, çarımhta olma hali süren İslam medeniyetinin sembollerinden Ayasofya’nın âdeta kadavra hâline geldiğini, karanlık güçlerin üstüne kara bulutlar gibi çöktüğünü şu şekilde belirtir:

“Kalk ve kavra ruhum bir kadavra gibi olan bu göksel yapıyı
Bir kartal taşırken yere düşürmüştü
Ve kalakalmış kaldığı yerde
Sonra karanlıklardan çıkan kargalar türemiş üstüne
Yemişler ötesini berisini”³⁷²

Karakoç’un burada kartal kelimesini kullanması dikkat çekicidir. Türk devletlerinin bazısında çeşitli anlamlara gelecek şekilde kartal simgesi kullanılmıştır. Kartal sembolü Osmanlı Devleti’nde de bir iktidar alameti olarak kullanılmıştır. Bu mısralarda Ayasofya’nın kartal tarafından yere düşürülmüş olarak resmedilmesi ile de devletin Ayasofya’yı koruyamayacak kadar güçsüz olduğu söylenmek istenmiş olabilir.

Şair, medeniyetin manevi yanını oluşturan ve düştüğü yerden kaldırılmayı bekleyen Ayasofya’yı Allah’a açılan kapılarının kapatılmasından dolayı kızgın şekilde betimler:

“Ey kozmığın kemirdiği bir kent gibi yükselen yapı

³⁷⁰ İlhan Genç, “İstanbul’un Hazan Gazeli’ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı”, *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 518.

³⁷¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 662.

³⁷² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 662.

Ey Allah'a açılan ve kapanan ulu kapı
Bir at gibi soluyorsun kulelerinle
Deniz öfkenin köpükleriyle benekli"³⁷³

Karakoç, tüm bu kötü duruma karşı yılgınlık göstermez, Ayasofya'yı yeniden aslına döndürmek ister. Ayasofya tekrar camiye döndüğünde ölmüş durumdaki İstanbul kenti yeniden canlanarak "Tanrı şehri" olacaktır:

"Şehrimizin alnına özgür Tanrı aşkını yazmak
İstanbul'u yeniden Tanrı şehri yapmak
Bunun için savaşıyorum ben"³⁷⁴

Sezai Karakoç yine aynı şiirde kendisinin de İslam medeniyetini oluşturan ataları gibi savaşçı olduğunu belirterek İslam milleti için kendisini feda edeceğini söyler. Karakoç, "İslâm'ın Üç Atlısı" olarak nitelediği Şam, Bağdat ve İstanbul'u yine birlikte anarak bu şehirlerin İslam medeniyeti için olan önemlerine vurgu yapar:

"Savaşçıyım ben atalarım gibi
İstanbul için savaşıyorum
Bağdat'ın dervişlik ortağı
Şam'ın kılıç kardeşi
Olan İstanbul için"³⁷⁵

Karakoç, İslam medeniyetini diriltmek için girilecek mücadelenin zaferle sonuçlanacağına gönülden inanır. Bununla ilgili bir yazısında şunları söyler:

"İnanmış bir millet olarak, Ayasofya'yı kendi yüce ismine kavuşturursak, Allah'ın, bizi görünmeyen kuvvet ve kudret hazineleriyle zafere kavuşturacağından hiç şüphemiz olmasın"³⁷⁶

Şairin Ayasofya'nın kendi yüce ismine kavuşacağına inancını belirten şu mısralar ise yukarıdaki sözlerinin nazma dökülmüş hâlidir:

"İstanbul olacak yine gerçek özgürlüğün türküsü
Kıyamete kadar söylenecek türküsü"³⁷⁷

Sezai Karakoç, "Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine" başlıklı dört bölümden oluşan şiiri ile İstanbul özelinde İslam medeniyetinin harap durumdaki hâlinde duyduğu üzüntüyü dile getirir. Şairin duyduğu ve mısralarına yansıttığı hüznün âdeta ağıt hâlini alır. Turan Karataş bu şiire ilişkin olarak şu açıklamayı yapar:

³⁷³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 663.

³⁷⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 663.

³⁷⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 664.

³⁷⁶ Sezai Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1989, s. 20.

³⁷⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 664.

“Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” başlıklı dört bölümlük uzun şiirde, Kutlu Peygamberin insanlığa miras bıraktığı İslam uygarlığının çağımızdan sürgün edilmesine yakılan bir ağıt sesi duyulur. Bir özlem ağıtı olan şiirdeki ‘dualist’ yapı ve imgelerin çağrışım zenginliği, çağdaş bir kaside gibi ona na’vı vasfı da kazandırır. Çok görünen bir katmanda da şairin şiiri yazdığı yıllarda İstanbul’a duyduğu kavurucu hasret dile getirilir”³⁷⁸

Geleneksel mimarideki bahçeli ve müstakil evlerin yerlerini betonarme ve bahçesiz binalar aldıkça hayvanlar da şehirlerden uzaklaşarak ormanlara kaçarlar, fakat modern dönem şehirlerinde daha çok ev yapılması için ağaçlar kesilip ormanlar da tahrip edildikçe hayvanların yaşamaları için gerekli ortamlar da yok olmaktadır. Sezai Karakoç da “Bülbül” başlıklı hikâyesinde, doğayı tahrip ederek kurulan modern şehirleri bülbül örneğiyle eleştirir:

“Şehirlerde bahçeler yok edildikçe bülbül ormanlara sığınacak, ormanlar tükendikçe önceleri kendisine dar gelen bahçelere inecek, harap bir ahşap evin saçakları arasına gizlenecek, bir ağaç kovuğuna sığınacak, nerde bir incecik dal görse konacak, akıl almaz bir direnişle varlığını sürdürmeye çalışacaktır.”³⁷⁹

Karakoç, “Dağ” başlıklı hikâyesinde de kartalın ağzından “Aman Tanrım, ne korkunç kokusu vardı kentlerin... Ancak insanın ulaşamadığı yerler temizdi.”³⁸⁰ cümleleriyle insanların doğa üzerindeki tahribatını, modern kentlerin “pis” durumunu ve yozlaşmış hâlini eleştirel bir şekilde ifade eder.

Sezai Karakoç, “Gezi” hikâyesinde çarpık yapılaşma üzerinde durur. Yerleşim birimlerinin sadece merkez bölgelerinin gelişmiş olmasını, ara sokak ve iç kısımların bakımsız, gelişmemiş olmasını anlattığı şu cümlelerle düzensiz gerçekleştirilen yapılaşmaları eleştirir:

“Hani büyük şehirlerde ana caddeden ayrıldığımızda birden bir iç sokakta çok eski zamanlara düşersiniz. Sanki yüz adım ötede otomobillerle kaynayan yol, dükkânlar, dergiler, gazeteler yoktur. Sükûnet ve eskilik içinde kalakalırız. Aynı şekilde, biz de, esas yol olan dağ yolu ve köylerinden biraz aşağı inince böyle bir arkaik zaman döküntüleriyle karşı karşıya kalmıştık.”³⁸¹

Karakoç, “Bekçi” hikâyesinde de benzer bir duruma dikkat çeker: “Kasaba, yeni ilçe oluyordu. İç sokaklar çok eski evleriyle âdeta küf ve nem kokarken, çarşı yeniden yapılıyordu.”³⁸²

³⁷⁸ Turan Karataş, *Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2013, s. 318-319.

³⁷⁹ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 100.

³⁸⁰ Sezai Karakoç, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 71.

³⁸¹ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 80.

³⁸² Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 112.

Karakoç, “Kiralık Bir Ev” hikâyesinde çarpık yapılaşma eleştirisi yapar. Modern dönem yerleşim birimlerinde ana caddeden ara sokaklara girince mekân ve zaman bütünüyle değişir, âdeta insan kendini bambaşka bir yerde bulur:

“Ana caddeden sapınca kimi zaman birdenbire birkaç yüz yıl öncesinin sokaklarından biriyle karşılaştığımız olur. Her şey eskidir orda. Sokaklar, ancak at arabalarının geçebileceği genişliktedir. Evler, genellikle ahşaptır, rutubet ve ölüm kokar(...)”³⁸³

“-Ev iyidir, ama, gördüğünüz gibi, insanı zamandan koparıyor âdeta. Sanki burda başka bir zaman var; atalarımızın zamanı. Bu zamanın önünde, caddelerdeki ve kentteki, o, bizi telâşla koşturan zaman, bütün önemini, hatta varlığını yitiriyor.”³⁸⁴

2.7.Farklı Medeniyetlerin Yansıtıcısı ve Yansıma Alanı Olarak Şehir

Sezai Karakoç’a göre şehirler insanların ruhunu yansıtırlar.³⁸⁵ İnsanların ruhlarındaki maneviyatın dışa vurumu/tezahürü olarak ortaya çıkan şehirler ise medeniyetin özü mahiyetindedirler. Buna bağlı olarak her şehir, ait olduğu medeniyet dairesinin birer numunesi ve dâhil olduğu medeniyetin özelliklerini yansıtan en önemli unsurlardan biri olarak “kendi yapısına özgü bir kimlik, kişilik, imaj ve yaşam giyindir.”³⁸⁶ Öyle ki bir şehirde bulunan cami, kilise vb. medeniyet nişanesi olan yapılar o şehrin âdeta kimliğini ortaya koyarak hangi medeniyetin bünyesinde olduğunu ifade ederler. Nitekim cami, mescid gibi İslam dinine ve mimarisine ait yapılar İslam medeniyetinin ruhunu yansıtırken; kilise, havra/sinagog gibi mimari yapılar ise genel ismiyle Batı medeniyetinin yansıma alanıdır.

Sezai Karakoç “Av Edebiyatı” şiirinde sözde medeni Avrupalıların/Batılıların sömürgeciliğini, “Medeniyet avla başlar.”³⁸⁷ mısraıyla eleştirir. Karakoç’un da dikkat çektiği üzere kendisini medeni olarak tanımlayan Avrupalıların yeryüzünde masum insanları katletmesi, hatta bunu medeniyet götürme adı altında yapmaları son derece ironiktir.

Sezai Karakoç *Hızır ile Kırk Saat* şiirinde Uzak Doğu’daki bir yerleşim birimine ilişkin izlenimlerini ve şehir-medeniyet ilişkisini aktarırken, insanların damak tadını da yansıtan yiyeceklerin o medeniyetteki rolünü şu şekilde ifade eder:

“Bir kentten daha geçtim
Buğdayları yakıyorlardı
Yedikleri pirinçti

³⁸³ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 123.

³⁸⁴ Sezai Karakoç, *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012, s. 124-125.

³⁸⁵ Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham II*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1995, s. 204.

³⁸⁶ Köksal Alver, “Kent İmgesi”, *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, İstanbul 2012, s. 19. (9-31)

³⁸⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 112.

Birbirlerine açılan borular gibi üfürüyorlardı
Sonra birbirlerinden borular gibi çıkıyorlardı
Pirinçler gibi çoğalıyorlardı
Atlarını yalnız atlarını cana yakın buldum
Öpüp çıkıp gittim yelelerini”³⁸⁸

Sezai Karakoç, pirincin Uzak Doğu medeniyetindeki rol ve işlevselliğine dikkat çeker. Pirinç sembolik anlamlı olup Uzak Doğu kültürüne ait değer yargılarını simgeler. Şair bu coğrafyanın kültürünü kendisine yabancı hissetse de “at” vurgusunda görüldüğü üzere tanıdık unsurlar da bulur. Şiirde “at” da sembolik anlamlı olup tabii olanı simgeler.

Sezai Karakoç, “Müslüman/Türk aydınlarının Batılılaşma sürecini yedi oğul örneğinde çarpıcı ve özlü biçimde dramatize ettiği”³⁸⁹ “Masal” şiirinde, birçok şiir ve fikir yazısında olduğu gibi Doğu-Batı medeniyeti karşılaştırması yapar. “Karakoç’un ‘Masal’daki Doğu’su ruhunda Batılılarca büyük tahribatlar yapılmış bir Doğu’dur.”³⁹⁰ Bu bağlamda Ertan Engin’in tespiti de çarpıcıdır: “Batı, metafizik boşalma nedeniyle temelde çökmüştür. İnsanlığa verecek (tinsel/manevi) hiçbir şeyi kalmamıştır. Bu noktada yegâne umut İslam’da ve Müslümanlardadır.”³⁹¹

Şiirde, Batı’da yitip giden altı oğlun ve bütün mücadelesine rağmen oğullarını kurtaramadığı için acıya dayanamayarak ölen babanın ardından yalnız başına kalmış olan “[m]asal kahramanlarının en küçüğünü andıran âkil ve bilge kişilikli yedinci oğul, hem babasının mücadelesini devam ettirmek hem de altı kardeşini yutan Batı uygarlığından hesap sormak için yolculuğa çıkar. Onun bu eylemi sürekli yok edildiğine kanaat edilen Şark/İslâm medeniyetinin, bu kanıların aksine daima canlı ve diri kaldığını hissettirliğini sembolize eder. Nitekim yedinci oğul, Batı’nın en büyük kentlerinden birinin meydanında durup ‘kendisini değiştirmemesi’ için Allah’a yalvarır.”³⁹² Karakoç, şiirde İslam medeniyetindeki şehirlerin merkezini oluşturan çarşı/pazarlar ile Batı kentlerinin merkezinde yer alan meydanlar örneğiyle Doğu-Batı karşılaştırmasını vurgular. Batı kentlerinin merkezlerindeki büyük meydanlar günlük hayatın canlı şekilde yaşandığı yerler olup Batı uygarlığının şehircilik anlayışını da yansıması bakımından da önemlidir:

“Yedinci oğul büyümüşdü baka baka ağaçlara
Baharın yazın güzün kışın sırrına ermişti ağaçlarda
Bir alnyazısı gibiydi kuruyan yapraklar onda

³⁸⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 177.

³⁸⁹ Mehmet Güneş, “ ‘Mehlika Sultan’dan ‘Masal’a Yedi Doğulu Gencin Batı’yla İmtihani”, *Künye*, S.4, 2015, s. 54.

³⁹⁰ Sıddık Akbayır, “*Yoktur Gölgesi Türkiye’de*” Sezai Karakoç, Turkuvaz Kitap Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 201.

³⁹¹ Ertan Engin, “Sezai Karakoç’a Göre Batı ve Batı Karşısında Doğulunun Masalı”, *Türk Dili*, Nisan 2015, S. 760, s. 27.

³⁹² Mehmet Güneş, “ ‘Mehlika Sultan’dan ‘Masal’a Yedi Doğulu Gencin Batı’yla İmtihani”, *Künye*, S.4, 2015, s. 5.

Bir de o talihini denemek istedi
Bir şafak vakti Batı'ya erdi
En büyük Batı kentinin en büyük meydanında
Durdu ve Tanrı'ya yakardı önce
Kendisini değiştiremesinler diye
Sonra ansızın ona bir ilham geldi
Ve başladı oymaya olduğu yeri
Başına toplandı ve baktı Batılılar
O aldırmaı bakışlara
Kazdı durmadan kazdı
Sonra yarı beline kadar girdi çukura
Kalabalık büyümüş ve çok büyümüşü
O zaman dönüp konuştu:
Batılılar!
Bilmeden
Altı oğlunu yuttuğunuz
Bir babanın yedinci oğluyum ben
Gömülmek istiyorum buraya hiç değişmeden
Babam öldü acılarından kardeşlerimin
Ruhunu üzmem istemem babamın
Gömün beni değiştirmeden
Doğulu olarak ölmek istiyorum ben
Sizin tek ama büyük bir gücünüz var:
Karşınızdakini değiştirmek
Beni öldürseniz de çıkmam buradan
Kemiklerim değişecek toz ve toprak olacak belki
Fakat değişmeyecek ruhum
Onu kandırmak için boşuna çok dil döktüler
Açlıktan dolayı çıkar diye günlerce beklediler
O gün gün eridi ama çıkmadı dayandı
Bu acıdan yer yarıldı gök yandı
O nurdan bir sütuna döndü göğe uzandı
Batı bu sütunu ortadan kaldırmaktan âciz kaldı
Hâlâ onu ziyaret ederler şifa bulurlar
En onulmaz yarası olanlar
Ta kalblerinden vurulmuş olanlar
Yüreğinde insanlıktan bir iz taşıyanlar"³⁹³

³⁹³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 413.

Bu ifadelerden hareketle şairin masalsı bir biçimde anlatarak yedinci oğul örneğiyle idealize ettiği Müslüman gençler ile ilgili şunlar söylenebilir:

“Onlar eğer “Masal”da özellikle vurgulanan Batı’nın değiştirici/dönüştürücü cazibesine karşı koyabilirlerse insanlık ve dünya kurtulacaktır.“Masal”daki yedinci oğul, bu noktada örnek alınması gereken tutumu sergiler. İlk altı oğlun macerasını dikkate alıp Doğulunun Batı(lı) ile ilişkisi üzerine düşündüğümüzde, “Masal” gerçeğin ta kendisidir. Yedinci oğul ise bir bakıma şairin, Müslümanlarca realize edilmesini beklediği idealdir.³⁹⁴

Sezai Karakoç, “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” başlıklı manzumesinin ilk şiirinde hakikat medeniyeti olarak gördüğü İslam medeniyeti ile “türedi uygarlık” olarak nitelendirdiği Batı medeniyetini karşılaştırır. Şair, Batı medeniyetini oluşturan önemli ülkelerin başkentlerini saydığı mısralarda, bu şehirlerin ve oluşturdukları medeniyetin köksüz ve yapmacık olduğunu belirtir:

“Bana ne Paris’ten
Avrupa’nın ölkü mezarlığından
Moskova’dan Londra’dan Pekin’den
Newyork
Bütün bu türedi uygarlıklar umurumda mı
Birazcık Roma’yı hesaba katabilirdim
Ama Roma
Kendi kendini inkâr edip durmakta
Buz gibi eriyerek
Bir kokakola
Veya bir votka bardağında”³⁹⁵

Şair, “türedi uygarlıklar” olarak nitelendirdiği Batı şehirlerini ve medeniyetini eleştirir, onları hak medeniyeti olan İslam medeniyeti karşısında küçük görür: “Şair, batı şehirlerini ‘türedi uygarlıklar’ mekânı olarak görmektedir. Bunlardan Roma’yı, bir medeniyet şehri olma iddiasından dolayı ayrı tutma isteğine rağmen onun da ‘kokakola ve votka’nın temsil ettiği çağın eğlence hayatı içerisinde yok olmasından dolayı, kayda değer bulmadığını ifade eder.”³⁹⁶

Sezai Karakoç, “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” adlı manzumesinin ikinci şiirinde de İstanbul özelinde İslam medeniyeti ile Batı medeniyetinin karşılaştırmasını yapar. Bu hususa ilişkin olarak Sezai Coşkun’un tespitleri de çarpıcıdır: “‘Hakikat medeniyetinin’

³⁹⁴ Ertan Engin, “Sezai Karakoç’a Göre Batı ve Batı Karşısında Doğulunun Masalı”, *Türk Dili*, S. 760, Nisan 2015, s. 27.

³⁹⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 426.

³⁹⁶ Sezai Coşkun, Sezai Karakoç’un Şiirleri Üzerinde Edebiyat – Medeniyet – Coğrafya İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme, *Turkish Studies*, C. 5, S. 1, Kış 2010, s. 874.

meydana getirdiği şehirlere mukabil, bu medeniyetten ‘mahrum’ batı şehirlerinin ‘eksikliği’ öne çıkartılır. (...) Bir kutupta hakikat medeniyetinin şehirleri, diğer kutupta gücün ve hâkim olma isteğinin şekil verdiği kentler.”³⁹⁷

“Bana ne Paris’ten
Newyork’dan Londra’dan
Moskova’dan Pekin’den
Senin yanında
Bütün bu türedi uygarlıklar umurumda mı
Sen bir uygarlık oldun bir ömür boyu
Geceme gündüzüme
Gözlerin
Lâle Devri’nden bir pencere
Ellerin
Baki’den Nefi’den Şeyh Galip’den
Kucağıma dökülen
Altın leylâk”³⁹⁸

Şair, “Sen bir uygarlık oldun ömür boyu” diyerek İstanbul’un en kadim medeniyetlerin temsilcisi olduğunu vurgular. Şaire göre İstanbul’da hâlâ Lâle Devri’nin, baharı hatırlatan leylakların ve usta şairlerin izleri bulunmaktadır.

Sezai Karakoç, “Üçüncü Ayın” şiirinde modern dönem şehirlerindeki çarpık kentleşme ve buna bağlı olarak yerleşim yerlerinin silüetinin bozulmasına dikkat çeker. Karakoç’un bu hususta hatıralarında yer alan şu ifadeler de dikkat çekicidir:

“İstanbul’u arıyorum, ama İstanbul boyuna kayboluyor sanki anlamıyla, Venedik’in fizik olarak battığı gibi, batıyor. Sanki bir gün elimizde, kaybolan, batan bir kuştan kalan tüyler gibi bir kaç şey kalacak İstanbul’dan diye bir duygu yeyip bitiriyor içimizi.”³⁹⁹

Şairin “Kentlerimiz düşük çocuklar doğurganı”⁴⁰⁰ mısraında modern kentlerin köksüzlüğü ifade edilir. “Düşük çocuk” ifadesi kalıcı olamayan yapıları ve sözde uygarlık unsurlarını sembolize eder.

Karakoç, medeniyetler arasındaki savaşta kendisini İslam medeniyetinin savunucusu olarak görür. Tek başına bile kalsa değerlerinden vazgeçmeyeceğini çarpıcı şekilde ifade ettiği mısralar “Masal” şiirindeki Doğulu babanın Batı medeniyetine boyun eğmeyen/yozlaşmayan yedinci oğlu ile benzerlik taşır:

³⁹⁷ Sezai Coşkun, Sezai Karakoç’un Şiirleri Üzerinde Edebiyat – Medeniyet – Coğrafya İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme, *Turkish Studies*, C. 5, S. 1, Kış 2010, s. 874.

³⁹⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 428.

³⁹⁹ Sezai Karakoç, “Hatıralar XX: Çocukluk Yılları”, *Diriliş*, S. 20, 5 Aralık 1988, s. 7.

⁴⁰⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 498.

“Son eri de kalsam ölüm kalım savaşında uygarlığımın
Yılmam geri dönmem bekçiliğini yeğlerim mezarlığımın”⁴⁰¹

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* şiir kitabının on üçüncü şiirinde Diyarbakır şehri özelinde İslam medeniyeti ile Batı medeniyetini karşılaştırır. Şair, İslam medeniyetini Batı medeniyetinden üstün görür. Ona göre gerçekleri göremeyecek durumda olan Batı medeniyeti yanılığın içerisinde:

“Hayat dediğiniz ölüm ölüm sandığınız gerçek hayat
Diyarbakır’ın yaz sıcağında meyankökü şerbetindeki tatla
Koka-kola zehri arasındaki fark bu”⁴⁰²

Karakoç, bu mısralarla İslam medeniyetinin içerisinde yer alan Diyarbakır şehri ve o bölgeye özgü olan şerbet ile Batı medeniyetine özgü olan “koka kola” özelinde medeniyetler karşılaştırması yapar. Şairin “bize mahsus” dediği şerbet tatlı iken Batı’ya ait olan “koka kola” âdeta zehir gibidir. Şair, bu örnekle Batı medeniyetinden üstün gördüğü İslam medeniyetinin gerçek ve hak medeniyet olduğu vurgusunu pekiştirir.

Karakoç, “Kutsal At” başlıklı şiirinde Cezayir’in Fransa’ya karşı sürdürdüğü bağımsızlık mücadelesini işler. Şair, “şiirde ‘at’ imgesi üzerinden”⁴⁰³ Fransa’nın Cezayir’e uyguladığı zulmü ve masum Cezayir halkının yaşadıklarını anlatır. Şaire göre yurdunu seven Cezayirli, şehirlerini ve ülkelerini korumak için kendilerini feda etmekten çekinmez. Onların kendilerini feda etmesi, ülkelerinin bağımsızlığa ulaşmaları, medeniyetlerini yaşatmalarını anlamına gelir:

“Yurdunu sevenlerin
Gözlerini kimse bağlamaz
At üstünde can verirler
Atla birlik güneş doğarken
Ve yaşar Cezayir”⁴⁰⁴

Şair, mısralarında “coğrafi unsurlara da değinerek ülkenin medeniyet ve insan olarak taşıdığı zenginlikle coğrafyayı birleştirir.”⁴⁰⁵

“Gidelim gidelim Cezayir’e
Dağları kıvrım kıvrım şehir

⁴⁰¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 500.

⁴⁰² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 677.

⁴⁰³ Sezai Coşkun, Sezai Karakoç’un Şiirleri Üzerinde Edebiyat – Medeniyet – Coğrafya İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme, *Turkish Studies*, C. 5, S. 1, Kış 2010, s. 879.

⁴⁰⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 84.

⁴⁰⁵ Sezai Coşkun, Sezai Karakoç’un Şiirleri Üzerinde Edebiyat – Medeniyet – Coğrafya İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme, *Turkish Studies*, C. 5, S. 1, Kış 2010, s. 880.

Ölümü ikiye bölen nehir
Orda akar aşka kine ve zafere”⁴⁰⁶

Sezai Karakoç, “Ötesini Söylemeyeceğim” şiirinde on yaşındaki Tunuslu bir kızın ağzından, Tunus-Fransa özelinde Doğu-Batı medeniyeti karşılaştırması yapar ve Batı’nın sömürgeci anlayışına karşı tavrı alır: “Şairin ve göndericinin duyarlıklarını düşündüğümüzde tavrı aldıkları belli bir olgu (sömürgecilik) ve medeniyet (Batı-Fransa) vardır.”⁴⁰⁷ Karakoç, “Kırmızı kiremitler üzerine yağmur yağıyor/Evimizin tahtadan olduğunu biliyorsunuz”⁴⁰⁸ şeklindeki mısralarla başladığı şiirde ana fikri vurgulamak için on yaşındaki Tunuslu kızın ağzından sürekli tekrarladığı kelime ve mısralarla bir Doğu-Batı tezdadı oluşturur. Tunuslu/Doğuluların evleri tahtadan, Fransız/Batılıların evi betondandır. Tunus’ta şehirde yaşayanlar bile derme çatma, yağmuru sızdıran evlerde otururken Batılılar ise şehirlerde ve konforlu evlerde yaşamaktadır. Batılılar bu konfora insanları ve doğayı sömürerek ulaşmıştır.⁴⁰⁹ Ülkesi işgale uğrayan Tunuslu kız, kendilerine ait olan nesne/değerleri elinden geldiğince sömürgecilerden korumaya çalışır, ülkesinin çalılarını bile Batılılara vermek istemez. Şairin burada çalı ifadesini kullanması sembolik bir anlam taşır. Tunuslu kız çocuğu için de çalılar, tahta ev, bakımsız organların hepsi kendisine/kendi medeniyetine ait olduğu için değerlidir. “Batı’ya/işgalcilere ait olanlar yapay ve yapmacık iken, Doğu’ya ait olanlar ise doğal ve samimidir.”⁴¹⁰ Sezai Karakoç’un *Taha’nın Kitabı* şiirinde de “Çalı çırpı çadır çıkın bir çavdar uygarlığıym ben”⁴¹¹ mısrayla Doğu şehirlerinin doğallığına ve samimiliğine dikkat çekilir.

Sezai Karakoç, “Balkon” şiirinde modern dönemde balkonlu olarak inşa edilen evler örneğiyle Batılılaşan şehirleşme faaliyetlerini eleştirerek medeniyet karşılaştırması yapar: “Batı, maddî bir medeniyettir. Esasen beton da Batı’nın icadıdır.”⁴¹² Betonlardan inşa edilen ve geleneksel İslam mimarisindeki cumbaların yerini alan balkonlar ise “insanî olanın çürümesine zemin hazırlayacak olan sözde medeniyetin de kötü habercilerinden biridir.”⁴¹³ Sözde medeniyetin kötü habercileri olan balkonlar, geleneksel İslam mimarisindeki “eve ‘yabancı’ bir müdahaledir.”⁴¹⁴

⁴⁰⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 85.

⁴⁰⁷ Sedat Sayın, “ ‘Ötesini Söylemeyeceğim’ i Bir Okuma Denemesi”, *Yedi İklim*, S. 1, Eylül 2000, s. 85.

⁴⁰⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 46.

⁴⁰⁹ Sedat Sayın, “ ‘Ötesini Söylemeyeceğim’ i Bir Okuma Denemesi”, *Yedi İklim*, S. 126, Eylül 2000, s. 88.

⁴¹⁰ Mehmet Güneş, “Yurdu İşgal Edilen Afrika Halklarının ‘Ötesini Söyle(ye)me’dikleri ‘Siyah Ağıt’ları”, *Granada*, S. 7, 2014, s. 69.

⁴¹¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 309.

⁴¹² Ali Yıldız, “Balkon”, *Yedi İklim*, S. 126, s. 79.

⁴¹³ Turan Karataş, *Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2013, s. 224.

⁴¹⁴ Mehmet Narlı, “Şiir ve Balkon: Halit Fahri Ozansoy’un ‘Balkonda Saatler’ Şiiri ile Sezai Karakoç’un ‘Balkon’ Şiiri Üzerine Bir Çözümleme”, *Sezai Karakoç Sempozyum Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Diyarbakır 2012, s. 284.

İslam medeniyetinin şehirlerinde, mimari ve şehircilik açısından modern dönem öncesi ve sonrası arasında büyük fark vardır. Modern dönemden önceki şehirlerde “insan ya evde yani medeniyetinin mikro kozmolojik dünyasında ya da şehrin içinde yani makro düzeyde yine medeniyetinin içindedir. Her iki durumda da hem maddi olarak hem ruhsal olarak güvendedir.”⁴¹⁵ Modern dönemde ise insan balkonlu evlerde medeniyetten uzaklaşır, kendini güvenli hissedemez, Batılı tarzdaki mimaride “balkon, ne evin içidir ne de dışı. İmgesel olarak da daima evden yani evin medeniyet içindeki mikro kozmolojik bütünlüğünden bir uzaklaşmayı işaret”⁴¹⁶ eder. Şairin,

“Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde”⁴¹⁷

mısralarından da balkonların güvenli mekânlar olmadığı anlaşılır. Batı’nın soğuk, ruhsuz yapılarının geleneksel İslam yapıların yerini almasıyla İslam mimarisi bir nevi ölüme terk edilmiştir. Şair, şiirdeki “tabut”, “kefen” gibi kelimeleri bu ölüm duygusunu destekleyecek şekilde mısralarında kullanır:

“İçimde ve evlerde balkon
Bir tabut kadar yer tutar
Çamaşırlarınızı asarsınız hazır kefen
Şezlongunuza uzanın ölü”⁴¹⁸

Şaire göre gelecekte Batı medeniyetinin maddeci anlayışı o kadar yaygınlaşacaktır ki ölümler bile balkonlara gömülecektir. Şair, vahametini ortaya koyduğu bu durumu ironik bir üslupla ifade eder:

“Gelecek zamanlarda
Ölüleri balkonlara gömecekler
İnsan rahat etmeyecek
Öldükten sonra da
Bana sormayın böyle nereye
Koşa koşa gidiyorum
Alnından öpmeye gidiyorum
Evleri balkonsuz yapan mimarları”⁴¹⁹

⁴¹⁵ Mehmet Narlı, “Şiir ve Balkon: Halit Fahri Ozansoy’un ‘Balkonda Saatler’ Şiiri ile Sezai Karakoç’un ‘Balkon’ Şiiri Üzerine Bir Çözümleme”, *Sezai Karakoç Sempozyum Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Diyarbakır 2012, s. 285.

⁴¹⁶ Mehmet Narlı, “Şiir ve Balkon: Halit Fahri Ozansoy’un ‘Balkonda Saatler’ Şiiri ile Sezai Karakoç’un ‘Balkon’ Şiiri Üzerine Bir Çözümleme”, *Sezai Karakoç Sempozyum Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Diyarbakır 2012, s. 284.

⁴¹⁷ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 81.

⁴¹⁸ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 81.

⁴¹⁹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 181.

Şiirde balkon her bakımdan Batı uygarlığını sembolize eder. Batı uygarlığına ait unsurlara ve Batılı paradigmalara tamamen karşı olan şair, “evleri balkonsuz yapan mimarlar” söz grubuyla, İslami/Şarka özgü şehirler inşa eden mimarları sembolize eder. Modernleşmeyle birlikte ruhsuz, özüne yabancı kentler görmekten rahatsız olan şair, her yönüyle Şarklı/İslami silüete sahip bir şehir ya da yerleşim birimi görmeyi arzular. Nitekim şair *Hızırla Kırk Saat* şiirinde de “Evin kötü düşü balkona ağmıştı”⁴²⁰ mısraıyla balkonun modernizmin sembolü olduğunu ifade eder. “Balkon” şiirinde balkonu ölüme açılan kapı olarak yorumlayan şair, burada kötü düşü çağrıştırmacı bir yapı/unsur olarak görür. Yine *Taha'nın Kitabı* şiirinde “Evin ölümü” alt başlığında “Oğul önce gitmişti onlar da gidecekti/ Mimar batıdaydı ev oraya gidecekti”⁴²¹ mısralarıyla modern dönem şehir mimarisinin Batılı bir anlayışa göre şekillendiğini vurgular. Doğu medeniyetine ait değerleri sembolize eden ev, yavaş yavaş Batılı bir biçim alır.

Karakoç'un “Kalorifer” başlıklı şiirinde de benzer bir yaklaşım vardır. Şiirin sonundaki “Neşeli vakitlere doğru kalorifer/ Odadan yiğit borularıyla geçer”⁴²² mısralarında ironik bir anlatım vardır. Modernleşme sonrasında şehir evlerine kaloriferler kurulmuştur. Sobanın yerini kalorifer alınca, şehirliler mutlu olacaklarını sanmıştır. Şair, bu mısralarda modern şehirliler insanın aslında hiç de mutlu olmadığına ifade etmek ister. “Kav” şiirinde de modern kentlerin tabiatından ve tabii yaşama biçiminden kopukluğu şu şekilde ifade edilir:

“Şimdi tabiatın kopara geri alan bir asfalt
Şehrin düşüncelerini yayınlayan kalorifer bacaları
Oraya buraya koşuşan insanlar
Ve bütün ışıklar yanar”⁴²³

Şehirlerin geleneksel hayat tarzı ve medeniyet çizgisinden uzaklaştığını düşünen şair, kalorifer ve asfalt kelime/kavramlarıyla şehrin tabii yapısını bozan modern yaşama biçiminin unsurları eleştirir.

Sezai Karakoç'a göre Batı medeniyeti sömürgeci zihniyetini yansıtarak masum insanları sömürür ve onları değiştirerek kendine benzetir. Şair, bu sömürgeci zihniyetin karşısına ise Leyla şahsında Doğu medeniyetini çıkartır. Şairin “Leylâ diyorsam şu bizim gerçek Leylâ”⁴²⁴ mısraıyla betimlediği Leyla, şiirde saflığın ve temizliğin timsalidir. O,

⁴²⁰ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 81.

⁴²¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 317.

⁴²² Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 105.

⁴²³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 143.

⁴²⁴ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 56.

Londra'nın ortasına bile bırakılsa Batı medeniyetine esir olmaz, kendi kültür ve medeniyetini koruyarak değişime ve yozlaşmaya direnir:

“Şehir gece gündüz benim içimde uyur
Leylâ'yı götürüp Londra'nın ortasına bıraksam
Bir bülbül gibi yaşamasını değiştirmez çocuktur.”⁴²⁵

⁴²⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 56.

SONUÇ

Sezai Karakoç, Türk edebiyatının kilometre taşlarındandır. Karakoç, Türk toplumunda sadece şair kimliğiyle değil, mütefekkir olarak da tanınır. Nitekim şiir ve hikâyeleri düşünce yazılarıyla birlikte okunduğunda şiirlerinde fikir adamlığının, fikir yazılarında da edebiyatçı kimliğinin tesiri kendisini hissettirir. Şiirlerinde işlediği tema ya da meselelerin birçoğunu düşünce yazılarında da ayrıntılı biçimde irdelemektedir. Şehir ve medeniyet kavramları da onun fikrî eserlerinde tanımlandığı gibi, şiirlerinde de temel konulardan biri olarak işlenmektedir.

Sezai Karakoç şehir ve medeniyet kavramlarını çoğunlukla birlikte işler/ele alır. Ona göre medeniyet şehirde başlar; şehir medenileşerek biçimlenir. Sezai Karakoç, şehrin birbirinden farklı hallerini ve şehre ilişkin sorunları özgün bir bakış açısıyla işler. Şehrin manevi kimliğini ve silüetini kaybetmesine oldukça tepkili olan Karakoç, modern dönemde asli hususiyetlerini kaybeden kadim şehirler için endişelenir.

Şehre ilişkin teorik eserlere bakıldığında bazı araştırmacı/yazarların, köklü/kadim medeniyetin izlerini taşıyan yerleşim birimlerini “şehir” olarak nitelendirilip modern görünümlü yerleşim birimlerini ise “kent” olarak adlandırdıkları görülmektedir. Sezai Karakoç gerek düşünce yazılarında gerekse şiir ve hikâyelerinde hem “şehir” hem “kent” hem de “site” kavramlarını kullanmaktadır. Bundan hareketle onun da kadim/köklü medeniyetin sembolü olan yerleşim birimleri için “şehir”, modern yerleşim birimleri içinse “kent” kavramını kullandığı ileri sürülmüştür. Fakat genel bir hükümde bulunup keskin bir ifade kullanmak da zordur. Nitekim Karakoç, “Kent” başlıklı yazısında “şehir”, “medine”, “kent” veya “site” kavramlarını birbirinin yerine ve aynı anlama gelecek şekilde kullanmaktadır. Ayrıca Karakoç ile yaptığımız söyleşide kendisi şehir ve kent kavramları arasında fark görmediğini belirtmiştir.

Sezai Karakoç, henüz kitap olarak yayımlanmayan hatıralarında da şehir ve medeniyet ilişkisine geniş yer vermiştir. Özellikle İstanbul ve Diyarbakır başta olmak üzere, kendisine tesir eden ve hayatında derin izler bırakan Ankara, Antep, Maraş gibi büyük şehirlerle birlikte çocukluğunu geçirdiği Ergani’ye ilişkin hatıra, gözlem ve izlenimlerini hatıralarında ayrıntılı biçimde aktarır. Kendisine tesir eden ve onun için özel bir önem taşıyan bu şehirler, şiir ve hikâyelerinde şehir ve medeniyet bağlamında geniş yer bulur.

Şehirler ile medeniyetler arasında organik bir bağ bulunur. Tarih boyunca hem refah düzeyi artan insanlar şehirler inşa ederek medenileşmiş, hem de medenileşen insanlar bu gelişmelerinin somut bir yansıması olarak mükemmel şehirler meydana getirmişlerdir. Sezai Karakoç'a göre Peygamberler, sahabeler ve manevi önderler medeniyetin kurucuları arasında yer alır. Karakoç, özellikle de medeniyetlerin merkezini ve temelini Peygamberlerin oluşturduğunu ifade eder, eserlerinde de ileri sürdüğü bu görüşünü sık sık vurgular. Onun bu görüşlerinin yansımaları şiirlerinde de geniş yer bulur. Şair, özellikle *Hızırla Kırk Saat* şiirinde Orta Doğu coğrafyasındaki kadim şehirlerde tebliğde bulunan Peygamberlerin adlarını anarak bu beldelerde İslam medeniyetinin nasıl oluştuğuna ve şekillenip geliştiğine dikkat çeker.

Sezai Karakoç'un medeniyet kurucusu olarak ifade ettiği şehirler çoğunlukla İslam medeniyetinin şehirleridir. Sezai Karakoç *Hızırla Kırk Saat* şiirinde Mekke ve Medine şehirlerinde İslam medeniyetinin şekillenmesini son derece özlü ve dramatik biçimde ifade eder. Şair, Peygamberimizin ve ashabının verdiği mücadeleler sayesinde bu şehirlerin İslami bir kimlik kazandığına dikkat çeker. Karakoç, *Gül Muştusu* adlı uzun şiirinde Hz. Peygamberimiz ve onun yetiştirdiği erlerin, âdetâ insanların gönlüne güller dikerek oluşturduğu ve şehirlere yaydığı İslam medeniyetine duyduğu özlemi dile getirir. Karakoç ayrıca Dicle ile Fırat nehirleri arasındaki Mezopotamya bölgesine, burada birçok şehir kurularak İslam medeniyetinin oluşmasında ve gelişmesinde büyük rol oynadığı için çok önem verir.

Savaşlar insanlık tarihinin başlangıcından itibaren hep var olup şehirlerde de büyük yıkımlara neden olmaktadır. Savaşın bir uzantısı olan işgal ve istilalar, tarihî eserlere büyük zararlar vermekte hatta bazılarını tamamen yok etmektedir. Doğal afetler de şehirlerin tabii yapısını ve silüetini bozabilmektedir. Yıkım ve izlerin bazıları onarılsa da birçoğu ne yazık ki kalıcı olmakta, tarihî eserler hep işgal ve afetleri hatırlatmaktadır. Sezai Karakoç'un şiir ve hikâyelerinde de savaş, işgal ve doğal afetlerin şehirlerin dokusunda ve silüetinde nasıl onulmaz yaralar açtığı çarpıcı biçimde yansıtılır. Sezai Karakoç *Hızırla Kırk Saat* ve *Alınyazısı Saati* şiirlerinde Orta Doğu'nun işgalinin tarihî dokuya ve coğrafi yapıya nasıl zarar verdiğini, tarihî eserleri ya da medeniyet unsurlarını ve tabii varlıkları nasıl tahrip ettiğini çarpıcı biçimde ifade ederek emperyalistlerin tavrını eleştirir. Sezai Karakoç asırlardır onca istila, işgal ve doğal afete rağmen yıkıldığı, yakıldığı, aslından yozlaştırılmaya çalışıldığı hâlde asli kimliğini, en önemlisi de İslam medeniyetinin şehri olma vasfını koruyan şehirlere örnek olarak da Bağdat, Şam, Kudüs, İstanbul şehirlerini gösterir. Şairin *Alınyazısı Saati* adlı

şiiir kitabındaki şiiirler şehir-medeniyet-coğrafya-tarih ve kültür bağlamlarında okunmaya müsaittir. Zaten şehir ve medeniyet ilişkisinin en yoğun işlendiği şiiir kitabı da *Alinyazısı Saati*'dir. Diğđer şiiir kitapları ve hikâyelerinin çoğunun kurgusunda da şehir –medeniyet-coğrafya-tarih ve kültür bağlamları önemlidir.

Tarihî eserler bir şehrin manevi dokusunu oluşturan en temel unsurlardan biridir. Tarihî eserler buldukları şehrin kimliğini belirlemekte, bu eserlerin bazılarının etrafında kültür ve sanat mahfilleri oluşmaktadır. Birçok şehir, içindeki tarihî eser(ler)le anılmakta hatta özdeşleşmektedir. Tarihî eserler medeniyetin yapıcı unsurları ve en temel hazinelerdir. Sezai Karakoç, düşünce yazılarında ve hatırlarında tarihî eserlerin şehirlerin dokusunda nasıl önemli olduğunu ve bu şehirde yaşayan insanlar üzerinde nasıl manevi tesirde bulunduğunu sıklıkla dile getirir. Sezai Karakoç'un şiiir ve hikâyelerinde cami, çeşme, türbe, mezar ve ev gibi yapılar şehirlerde medeniyetin hem maddi hem de manevi yapısını oluşturan temel unsurlar olarak geniş yer bulur. Ona göre İslam medeniyetinin teşekkülünde mimari yapılar medeniyetin birçok unsurunu birleştiren ve olmazsa olmaz öge konumundadırlar. Karakoç, bu bağlamda "Şehzadebaşı'nda Gün Doğmadan" isimli şiiirinde İslam medeniyetine maddi ve manevi büyük hizmetler eden Yunus Emre, Akşemseddin ve Mimar Sinan'ı, Şehzadebaşı Camii'nde buluşturur. Çeşme, sebil ve türbelerin birbiriyle ahenginden de güzide bir eser olan Şehzadebaşı Camii'nin meydana gelmesi gibi, Yunus Emre, Akşemseddin ve Mimar Sinan gibi büyük şahsiyetlerin katkılarıyla dünyanın en güzide medeniyeti olan İslam medeniyeti doğmuştur.

İslam medeniyetinin en önemli unsurlarından olan camiler ve çeşmeler, Sezai Karakoç'un şiiirlerine tarihî, mimari ve metafizik boyutlarıyla yansır. Bu bağlamda *Çeşmeler* şiiiri onun adıyla özdeşleşen diriliş fikriyatının birer örneği ve uygarlığa açılan pencereler olarak dikkat çeker. Şair, modern dönemde insanların medeniyetin yapıtaşlarını oluşturan unsurlara lakayt kalmasından dolayı çok şikâyetçidir. *Çeşmeler* şiiirinde yer alan Kadıköy Osman Ağa Camii'nin yanındaki çeşme de insanların lakaytlığından, değerlerine yabancılaşmasından nasibini alarak adeta buruşturulmuş bir kâğıt gibi kenara atılmış olarak işlenir. Karakoç'a göre modern dönemde yok olmaya terk edilen cami ve çeşme gibi yapılar ile Batı taklidiyle yapılan ruhsuz yapılar medeniyetin yok olmasına neden olmaktadır. Ona göre medeniyetin yeniden ihyası için Batı uygarlığını taklitten vazgeçilerek asırlarca dünyaya hükmetmiş İslam medeniyetini oluşturan ruha ve tarihî eserlere sahip çıkılmalıdır. Medeniyetin dirilişi ancak bu öze dönüş ile gerçekleşebilir. Karakoç'un bu görüşleri *Çeşmeler* şiiirinde çarpıcı şekilde işlenir.

Modernizm, şehirlerin maddi ve manevi yapısını olumsuz yönde etkiler. Özellikle de modern dönemdeki plansız yapılar, şehirlerin mimarisinin ve silüetinin çok biçimsiz ve ruhsuz bir görünüm almasına neden olur. Sezai Karakoç'un şiir ve hikâyelerinde şehir-medeniyet ilişkisi bağlamında en çok dikkat çektiği hususlardan biri de modernleşmenin şehirlere olumsuz tesiridir. Karakoç'a göre Tanzimat'tan itibaren başlayan ve önü alınamayan Batılılaşma hareketleri sadece şekilde kalmış ve Batı dünyasını taklitten öteye gidememiştir. Bu anlayış da zamanla İslam medeniyetinin özünden uzaklaşılmasına neden olmuştur. İslam medeniyetinin özü ile bağların koparılması neticesinde de ruhsuz yapılardan oluşan şehirler meydana gelmiştir. Sezai Karakoç da bu durumdan en çok rahatsız olan kişilerden biridir. Yazdığı eserler ve yaptığı konuşmalarla modernleşme ve şehircilik faaliyetleri adı altında yapılan medeniyet kıyımını çok sert şekilde eleştirir. Gerçekleştirilen bu medeniyet soykırımını engellemek için birtakım fikirler ileri sürer. Onun bu düşünceleri de şiirlerinde bazen doğrudan bazen de satır aralarında kendini hissettirir. İslam medeniyetinde ve bu medeniyete mensup şehirlerde insanlar çoğu zaman tabiata manevi bir anlam yüklemiştir. Ancak modernleşme/batılılaşma döneminden itibaren şehircilik faaliyetleri adı altında doğanın tahrip edilmesi ile birlikte tabiata yüklenen bu manevi düşünceden uzaklaşılır. Bunun bir sonucu olarak da tabiatın manevi havası kaybolur ve tabiat modern insan için özel bir anlam ifade etmez hâle gelir. Karakoç'un şiir ve hikâyelerinde modern zamanda merhamet duygusunu yitiren insanlara da dikkat çektiği görülür. Bu bağlamda *Ayinler* şiiri, satır aralarında modern dönemdeki teknolojik gelişmelerle birlikte doğal hayatın bozulmasına ve bozulan tabiatın üzerine inşa edilen modern yerleşim yerlerinde hayvanların yaşam alanlarının kısıtlanmasına vurgu yapan çarpıcı bir şiirdir.

Karakoç, şehirleri medeniyetin en önemli yapıtaşlarından biri olarak görür, ona göre yekpare bir vücuda benzeyen İslam şehirlerinin arasındaki manevi bağların koparılması âdeta İslam medeniyetinin kolunun kanadının kırılmasına benzer. Kolu kanadı kırılarak birbirinden uzaklaştırılan, kimlikleri yok edilen İslam şehirleri bütünlükten uzak kaldıkları için tek başlarına eski şaşaalı günleri hatırlatmaz olmuşlardır. Sezai Karakoç'un şiirlerine şehir ve medeniyet ilişkisi bağlamında bakıldığında şehrin medeniyetin/geleneğin kurucu ve koruyucusu olma özelliği kadar, değişime/modernleşmeye açılan bir kapı olduğu da görülür. Bazı şehirler modernizmin istilasına uğrasa ve şehirlerin tarihî silüeti bozulmaya ve yok edilmeye çalışılsa da içindeki tarihî eserler ve manevi hava sayesinde hâlâ ait olduğu medeniyetin sembolü olma vasfını korur. Karakoç'un bu gelenek-modernizm çatışması yaşandığı hâlde hâlâ kadim medeniyet şehri olarak sunduğu şehirlerin başında İstanbul gelir.

Bu bağlamda “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” ve *Alınyazısı Saati* şiir kitabında İstanbul’u anlatan şiirler çarpıcı ve dikkate değerdir.

Sezai Karakoç’a göre şehirler insanların ruhunu yansıtır. İnsanların ruhlarındaki maneviyatın dışı vurumu/tezahürü olarak ortaya çıkan şehirler ise medeniyetin özü mahiyetindedirler. Buna bağlı olarak her şehir, ait olduğu medeniyet dairesinin birer numunesi ve dâhil olduğu medeniyetin özelliklerini yansıtan en önemli unsurlardan biridir. Öyle ki bir şehirde bulunan cami, kilise vb. medeniyet nişanesi olan yapılar o şehrin âdeta kimliğini ortaya koyarak hangi medeniyetin bünyesinde olduğunu ifade ederler. Nitekim cami, mescid gibi İslam dinine ve mimarisine ait yapılar İslam medeniyetinin ruhunu yansıtırken; kilise, havra/sinagog gibi mimari yapılar ise genel ismiyle Batı medeniyetinin yansıma alanıdır. Sezai Karakoç, “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” başlıklı manzumesinde hakikat medeniyeti olarak gördüğü İslam medeniyeti ile “türedi uygarlık” olarak nitelendirdiği Batı medeniyetini karşılaştırır. Şair, Batı medeniyetini oluşturan önemli ülkelerin başkentlerini saydığı mısralarıyla bu şehirlerin ve oluşturdukları medeniyetin köksüz ve yapmacık olduğunu belirtir. Ayrıca Sezai Karakoç, “Av Edebiyatı” şiirinde sözde medeni olan Avrupalıların/Batılıların sömürgeciliğini eleştirerek İslam medeniyeti ile Batı medeniyetinin farklarını ortaya koyar. Karakoç’a göre kendisini medeni olarak tanımlayan Avrupalıların yeryüzünde masum insanları katletmesi, hatta bunu medeniyet götürme adı altında yapmaları son derece ironiktir.

İslam medeniyetinin şehirlerinde, mimari ve şehircilik açısından modern dönem öncesi ve sonrası arasında büyük fark vardır. Sezai Karakoç, “Balkon” şiirinde modern dönemde balkonlu olarak inşa edilen evler örneğiyle Batılılaşan şehirleşme faaliyetlerini eleştirerek hem modernizm eleştirisi hem de medeniyet karşılaştırması yapar. Betonlardan inşa edilen ve geleneksel İslam mimarisindeki cumbaların yerini alan balkonları modernliğin sembolü olarak görür, böylece geleneksel olanın tahrip edildiğine dikkat çeker. Modern öncesi dönemde İslam medeniyetinin cumbalı evlerinde insanlar kendilerini güvende hissederken, modern dönemde insan balkonlu evlerde medeniyetten uzaklaşır, kendini güvenli hissedemez. “Balkon” şiiri hem modernizm eleştirisi hem de farklı medeniyetlerin karşılaştırılmasını içermesi bakımından çok önemli bir şiirdir.

Sezai Karakoç’un hikâyelerinde de şehir ve medeniyet ilişkisi göze çarpar. Özellikle Karakoç’un ilk hikâye kitabı olan *Meydan Ortaya Çıktığında* adlı eserindeki “Meydan Ortaya Çıktığında”, “İz”, “Ziyaret” hikâyelerinde Birinci Dünya Savaşı ve daha sonrasında gelişen olayların doğurduğu olumsuz sonuçlar şehir ve medeniyet bağlamında gözler önüne serilir.

Özellikle “Ziyaret” hikâyesinde modernleşmenin şehir ya da yerleşim birimleri ve burada yaşayan insanlar üzerindeki olumsuz tesiri sembolik bir anlatımla işlenir.

Sezai Karakoç’un fikir yazıları, şiir ve hikâyeleri bir bütün hâlinde okunup değerlendirildiğinde şehir ve medeniyet ilişkisinin eserlerde işlenen en önemli meselelerden biri olduğu görülür. Şairin şiir ve hikâyelerinde örtük anlatımla ya da sembolik ifadelerle anlattığı birçok durum/husus fikir yazılarıyla birlikte okunduğunda aydınlığa kavuşmaktadır. Şehir ve medeniyet kavramları arasında kopmaz/organik bir bağ olduğuna sürekli dikkat çeken Karakoç, şehirlerin medeniyetin/geleneğin koruyucusu olduğu gibi değişime açılan kapı olduğuna sıklıkla işaret eder.

KAYNAKÇA

1.Sezai Karakoç'un Şiir ve Hikâye Kitapları

1.1.Şiir Kitapları

Karakoç, Sezai, *Monna Rosa*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1953.

....., *Körfez/Şahdamar/Sesler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1967.

....., *Hızır ile Kırk Saat*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1967.

....., *Taha'nın Kitabı/Gül Muştusu*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1967.

....., *Zamana Adanmış Sözler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1967.

....., *Ayinler/Çeşmeler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1977.

....., *Leylâ ile Mecnun*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1980.

....., *Ateş Dansı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1982.

....., *Alın Yazısı Saati*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1988.

....., *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2000(2013).⁴²⁶

1.2.Hikâye Kitapları

Karakoç, Sezai, *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1978(2013).⁴²⁷

....., *Hikâyeler II Portreler*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1982 (2012).⁴²⁸

2.Referans Kaynaklar

2.1.Kitap, Tez, Ansiklopedi ve Sözlükler

Abak, Şaban, *Meşaleyi Tutan El*, Vadi Yayınları, Ankara 2007.

....., *Yıldız Tutulması*, Vadi Yayınları, Ankara 2013.

Akbayır, Sıddık, *Yoktur Gölgesi Türkiye 'de*, Turkuvaz Kitap Yayıncılık, İstanbul 2013.

Aktulum, Kubilây, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara 2000.

Alver, Köksal (Editör), *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, İstanbul 2012.

⁴²⁶ Bu çalışmada Sezai Karakoç'un şiir kitaplarının toplu basımı olan *Gün Doğmadan* adlı eserin 2013 tarihli baskısı kullanılmıştır.

⁴²⁷ Bu çalışmada Sezai Karakoç'un *Hikâyeler I Meydan Ortaya Çıktığında* kitabının 2013 tarihli baskısı kullanılmıştır.

⁴²⁸ Bu çalışmada Sezai Karakoç'un *Hikâyeler II Portreler* kitabının 2012 tarihli baskısı kullanılmıştır.

- Ayvazoğlu, Beşir, *Güller Kitabı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1992.
....., *Aşk Estetiği*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015.
- Bilge, Muhittin, *Sezai Karakoç'un Diriliş Düşüncesinde Medeniyet Anlayışı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996.
- Binici, Volkan, *Sezai Karakoç'ta Medeniyet Kavramı*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.
- Can, Yılmaz, *İslâm Şehirlerinin Fizikî Yapısı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014.
- Cansever, Turgut, *Osmanlı Şehri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013.
....., *İslam'da Şehir ve Mimari*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.
- Demir, Seyfettin, *Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Gelenek*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2011.
- Diclehan, Şakir, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, Lim Yayınları, İstanbul 2015.
- Ersoy, Mehmet Âkif, *Safahat*, Hazırlayan Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.
- Farabî, *El Medinetü'l Fâzıla*, Çev. Nafiz Danışman, Maarif Basımevi, İstanbul 1956.
- Haksal, Ali Haydar, *Eleğimsağmalarda Gökanıtı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2010.
- Haydar, Gülzar, *Şehirlerin Ruhu*, Çev. Gürkan Sekmen, İnsan Yayınları, İstanbul 1991.
- İbn-i Haldun, *Mukaddime II*, Hazırlayan Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991.
- İnan, Mehmet Akif, *Tenha Sözler*, Sanat Yayınları, Konya 1994.
- Kahraman, Âlim, *Modern Türk Hikâyesi*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2015.
- Karakoç, Sezai, *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1988.
....., *Diriliş Muştusu*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1980.
....., *Diriliş Neslinin Amentüsü*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013.
....., *Çağ ve İlham II*, Diriliş Yayınları; İstanbul 1995

....., *İnsanlığın Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1987.

....., *Kıyamet Aşısı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2005.

....., *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1996.

....., *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2003.

....., *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012.

....., *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013.

....., *Edebiyat Yazıları II Dişimizin Zarı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012.

....., *Günlük Yazılar II Sütun*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1989.

....., *Mevlâna*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012.

Karaman, Hayrettin- Çağrıcı, Mustafa- Dönmez, İbrahim Kâfi- Gümüş, Sadrettin, (Hazırlayanlar): *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.

Karataş, Turan, *Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2013.

Kılıçbay, Mehmet Ali, *Şehirler ve Kentler*, Gece Yayınları, Ankara 1992.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2012.

Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2010.

Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2002.

Zarifoglu, Cahit, *Şiirler*, Beyan Yayınları, İstanbul, (baskı tarih belirsiz), 4. Baskı.

2.2.Makale, Madde ve Bildiriler

Abdülazîz ed-Dûrî, “Bağdat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, C. 4, s. 425-433.

Aksal, Ali Haydar, “ ‘Dirilişin Öyküsü’ Meydan Ortaya Çıktığında”, *Yedi İklim*, S. 37, 1993, s. 5-8.

Alver, Köksal, “Kent İmgesi”, *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, İstanbul 2012, s. 9-31.

- Andı, M. Fatih, “Afrika Bağımsızlık Savaşlarının II. Yeni Şiirine Yansımaları”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 33, 2005, s. 1-18.
- Ayvazoğlu, Beşir, “Çeşmeler, Sebiller, Şadırvanlar”, *Şehir ve Kültür: İstanbul*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2010, s. 42-44.
- Başkal, Zekeriya, “Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Modernlik Eleştirisi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, S. 17, 2010, s. 51-65.
- Bayraktar, Osman, “ ‘Fecir Devleti’ Çevresinde Bir Toplantı”, *Mavera*, S.119, Kasım 1986, s. 11-19.
- Bozkurt, Nebi, “Şamdan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2010, C. 38, s. 328-330.
- Coşkun, Sezai, “Sezai Karakoç’un Şiirleri Üzerinde Edebiyat – Medeniyet -Coğrafya İlişkisi”, *Turkish Studies*, C. 5, S. 1, Kış 2010, s.843-885.
- Çelik, Mehmet, “Hızır Kültünün Modernleşmesi ve Sezai Karakoç”, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 270-286.
- Davutoğlu, Ahmet, “Geleceğin Şehri Medeniyet Kuran Şehirlerden Doğacaktır”, *Şehir ve Düşünce*, S. 6, İstanbul 2015, s. 6-15.
- Demirci, Mehmet, “Moğollar ve Mevlânâ”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 9, İstanbul 1987, s. 54-57.
- Engin, Ertan, “Sezai Karakoç’a Göre Batı ve Batı Karşısında Doğulunun Masalı”, *Türk Dili*, C. CVIII, S. 760, Nisan 2015, s. 20-28.
- Genç, İlhan, “İstanbul’un Hazan Gazeli’ne Alımlamacı Yöntem Yaklaşımı”, *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, Medeniyetin Burçları Derneği Kültür Kitaplığı, Kayseri 2015, s. 508-524.
- Günel, Gökçe-Kılıcı, Ali, “Ankara Şehri 1924 Haritası Eski Bir Haritada Ankara’yı Tanımak”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, 2015, s. 78-104.
- Güneş, Mehmet, “Yurdu İşgal Edilen Afrika Halklarının 'Ötesini Söyle(ye)me'dikleri 'Siyah Ağıt'ları”, *Granada*, S. 7, 2014, s. 65-70.
-, “ ‘Mehlika Sultan’dan ‘Masal’a Yedi Doğulu Gencin Batı’yla İmtihanı”, *Künye*, S. 4, 2015, s. 52-56.

Harman, Ömer Faruk, “Lût”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2003, C. 27, s. 227-229.

Kahraman, Âlim- Bayraktar, Osman- Aksal, Ali Haydar (Katılımcılar/Konuşmacılar), Yöneten: Ersin Gürdoğan, “ ‘Fecir Devleti’ Çevresinde Bir Toplantı”, *Mavera*, Kasım 1986, S. 119, s.11-19.

Kahraman, Âlim, “Sezai Karakoç Hikâyeciliğinin Ufukları”, *Yedi iklim*, S. 309, s. 51-54.

Kanter, Beyhan, “Sezai Karakoç Şiirinde ‘Eski Zaman Kartvizitleri’ Çeşmeler”, *Türk Dili*, S. 744, Aralık 2013, s. 184-188.

Kaplan, Mehmet, “Kapalı Çarşı”, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984, s. 356-369.

Karakoç, Sezai, “Hâtıralar IV Dört Yıkılmışlık İçinden”, *Diriliş*, S. 4, 15 Ağustos 1988, s. 7-8.

....., “Gelecek Zamanın Karşısında IV. İslâmın Üç Atlısı”, *Diriliş*, S. 6, Şubat 1975, s. 7.

....., “Hâtıralar LXXXIII”, *Diriliş*, S. 83, 16 Şubat 1990, s. 7-9.

....., “Hâtıralar XCIX İstanbul”, *Diriliş*, S. 104, 13 Temmuz 1990, s. 7- 9.

....., “Hâtıralar XXXVI: Gaziantep – (Ergani)”, *Diriliş*, S. 36, 27 Mart 1989, s. 11-13.

....., “Hâtıralar LXVIII İstanbul-Maliye Müfettiş Muavinliği”, *Diriliş*, S. 68, 3 Kasım 1989, s. 7-9

....., “Hâtıralar XX: Çocukluk Yılları”, *Diriliş*, S. 20, 5 Aralık 1988, s. 7-9.

Kurnaz, Cemal, “Gül”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1996, C. 14, s. 219-222.

Kurt, Ayhan, “Ötesini Söyleyemiyorum”, *Ludingirra*, S.9, Bahar 1999, s. 52-60.

Kutluer, İlhan, “Medeniyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 28, İstanbul 2003, s. 296-297.

Küçükaşçı, Mustafa Sabri “Şehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, s. 441-446.

Mermutlu, Bedri, “Ellişer Yıl Arayla Üç Farklı Medeniyet Tezi”, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 2010, s. 70-75.

Narlı, Mehmet, “Şiir ve Balkon Halit Fahri Ozansoy’un ‘Balkonda Saatler’ Şiiri ile Sezai Karakoç’un ‘Balkon’ Şiiri Üzerine Bir Çözümleme”, *Sezai Karakoç Sempozyum Bildirileri*”, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Diyarbakır 2012, s. 277-285.

Sağlık, Şaban, “ ‘Tanrı’nın Gözüyle Bakış Penceresi’ Yahut Sezai Karakoç’un ‘Ayinler’i”, Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, Diriliş Özel Sayısı, *Hece*, S. 73, Ocak 2003, s. 214-234.

Sayın, Sedat, “Ötesini Söylemeyeceğim’i Bir Okuma Denemesi”, *Yedi İklim*, S.126, Eylül 2010, s. 85-88.

Su, Hüseyin, “Diriliş Neslinin Öyküleri”, Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş, Diriliş Özel Sayısı, *Hece*, S. 73, Ocak 2003, s. 292-305.

Şirin, Mustafa Ruhi, “Medeniyet Soluğu”, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 2010, s. 120-137.

Taşcıoğlu, Yılmaz, “Diriliş Estetiği ya da Sezai Karakoç’un Sanat ve Edebiyat Görüşü”, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 2010, s. 140-152.

Tiken, Servet, “Mehmet Âkif’in Şiirlerinde Orta Asya Türk Dünyası Algısı”, Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 307-318.

Tomar, Cengiz, “Şam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2010, C. 38, s. 311-315.

Tunç, Celâyir, “Fecir Devleti’ni Nasıl İncelemeli?”, *Gelişme*, S. 6, Yaz 1974, s. 51-53.

Tüzer, İbrahim, “Kentten Medeniyete Yit(mey)en ‘Yedinci Oğul’ Sezai Karakoç’un Şiirlerinde İnsani Yabancılaşma”, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 2010, s. 320-335.

Öz, Mustafa, “Kerbelâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, İstanbul 2002, s. 271-272.

Özger Mehmet, “‘Zamana Adanmış Sözler’de Sevgili Metaforunun Yapısökümü”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 6 Issue 2 2013, s. 1641-1652.

Yazgıç, Suavi Kemal, “Çeşmeler”, *Türk Dili*, S. 744 Aralık 2013, s.189-190.

Yıldız, Ali, “Balkon”, *Yedi İklim*, S.126, 2010, s. 78-81.

ÖZGEÇMİŞ

Kimlik Bilgileri	
Ad Soyad	Fikri Kula
Doğum Tarihi	12.08.1992
Doğum Yeri	Üsküdar / İstanbul
Eğitim Bilgileri	
İlköğretim	Suzan Ahmet Yalkın İlköğretim Okulu (1998-2006)
Lise	Hasan Şadoğlu Lisesi (2006-2010)
Lisans	Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (2010-2014)
Yüksek Lisans	Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı (2014-)
Bilimsel Çalışmalar	
Akademik Yayınlar	1. "Sıcak Yarada Kezzap", <i>Türk Edebiyatı</i> , S. 503, Eylül 2015. (Ufuk Sarıtaş ile birlikte)